

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÂSİN SÛRESİ TEFSİRİ METİN VE YORUM İNCELEMESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEKERİYA TAŞKIN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Bilal GÖKKIR

BOLU, ARALIK 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Zekeriya TAŞKIN tarafından hazırlanan “**YÂSİN SÛRESİ**
TEFSİRİ METİN VE YORUM İNCELEMESİ” adlı tez çalışması
jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans
Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 30/12/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Bilal GÖKKIR
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Muhammed İsa YÜKSEK
İstanbul Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Hüseyin YAKAR
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunubildirir aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

ZEKERİYA TAŞKIN

ÖZET

YÂSİN SÛRESİ TEFSİRİ METİN VE YORUM İNCELEMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ZEKERİYA TAŞKIN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. BİLAL GÖKKIR)

BOLU, ARALIK - 2025
IX + 102 sayfa

Bu çalışmada sûre tefsiri kapsamında Yâsin sûresinin metin incelemesi ve içerik analizi yapılmıştır. Çalışmamız “Yâsin Sûresi Hakkında Genel Bilgiler” ve ”Sûrenin Yorum İncelemesi” olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “metin analizi” yöntemiyle sûrenin yapısal ve şekilsel analizi yapılmıştır. İkinci bölümde kaynaklardan sûrenin yorumları tespit edilip mukayeseli analizi yapılmıştır. Sûrelerin tutarlı bir iç bütünlüğe sahip oldukları düşüncesinden hareketle sûrenin yorum incelemesi âyetleri beş ana grup şeklinde ele alınmış ve her grubun âyetleri arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Sûrenin “Kur’ân’ın Kalbi” olarak nitelenmesinin sûrenin üslûbu, güçlü delilleri, tutarlı ve canlı anlatımı, ele aldığı konuların evrenselliği yönüyle ortaya konmak istenmiştir.

Sonuç olarak “Kur’ân’ın tutarsız ve dağınık bir içeriğe sahip olduğu” yönündeki düşüncenin yanlışlığı ve her sûrenin hem mushaf içinde hem de kendi içyapısında tutarlı bir bütünlük azr ettiği Yâsin sûresi örnekliğinde ortaya konmuştur. Sûre, akademik bir bakışla müstakil olarak, lafız ve mana bakımından aralarındaki irtibat gözetilerek ele alınmak sûretiyle sûredeki bu bütünlük açığa çıkarılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Tefsir, Sûre, Yâsin Sûresi, Yorum

ABSTRACT

İNTERPRETATION OF SURAH YASİN STUDY OF TEXT AND İNTERPRETATION

MASTER THESIS

ZEKERİYA TAŞKIN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF BASIC İSLAM SCIENCES

(SUPERVISOR: PROF. DR. BİLAL GÖKKİR)

BOLU, DECEMBER 2025

IX + 102 pages

This study undertakes a textual examination and content analysis of Surah Ya-Sin within the scope of Quranic exegesis (tafsir). Our work is comprised of two sections: "General Information about Surah Ya-Sin" and "An Interpretation Analysis of the Surah." In the first section, a structural and formal analysis of the surah is conducted using the "textual analysis" method. In the second section, interpretations of the surah from tafsir sources are identified and subjected to a comparative analysis. Based on the idea that surahs possess a consistent internal coherence, the interpretation analysis of the surah is discussed under five main sections, and the semantic relationship between these sections is demonstrated. An effort is made to reveal the reasons why it is characterized as the "Heart of the Qur'an" in terms of the surah's style, strong arguments, coherent and vivid narrative, and the universality of the subjects it addresses.

In conclusion, the study demonstrates, through the example of Surah Ya-Sin, the fallacy of the notion that "the Qur'an has an inconsistent and scattered content," and that each surah exhibits a coherent unity both within the Mushaf (the written text of the Qur'an) and in its own internal structure. This unity within the surah is revealed by examining it independently with an academic perspective, while considering the connection between its words and meanings.

KEYWORDS: Tafsir, Surah, Surah Yasin, Interpretation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	viii
TEŞEKKÜR	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	1
1.2 Araştırmanın Problemi ve Önerisi	1
1.3 Araştırmanın Amacı ve Hedefi.....	1
1.4 Araştırmanın Önemi	1
1.5 Araştırmanın Yöntemi	2
1.6 Literatür İncelemesi	2
1.7 Araştırmanın İçeriği.....	5
2. BİRİNCİ BÖLÜM: YÂSİN SÛRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	6
2.1 Sûrenin İsimlendirilmesi.....	6
2.2 Sûrenin Tarihlendirilmesi (İndiği Yer, Zaman, Ortam).....	7
2.3 Münâsebet/Tenâsüb	9
2.3.1 Sûrenin İç Bütünlüğü Bakımından	10
2.3.2 Sûreler Arası Bütünlük Bakımından.....	11
2.4 Sûrenin Nüzûl Süreci ile İlişkisi	16
2.5 Sûrenin Dil ve Üslup Özellikleri	18
2.5.1 Sûrede Fâsıla	18
2.5.2 Sûrede İstifham.....	19
2.5.3 Sûrede Müphemler	20
2.5.4 Sûrede Esmâ-i Hüsnâ	21
2.5.5 Sûrede Tekrarlar	22
2.5.6 Sûrede Yeminler	24
2.5.7 Sûrede Kıssa ve Darb-ı Mesel	25
2.5.8 Sûrede Edebi Sanatlar.....	27
2.6 Sûrenin Fazileti	33
2.7 Sûrenin Halk Kültüründeki Yeri.....	37
2.8 Sûrenin Tarihi Hafızadaki Yeri	38
2.9 Sûrenin Muhtevası	39
3. İKİNCİ BÖLÜM: SÛRENİN YORUM İNCELEMESİ.....	42
3.1 Nübüvvet (1-12).....	42
3.1.1 Nübüvvetin Tasdiki (1-5)	42
3.1.2 Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Görevi (6)	46

3.1.3 Nübüvvete Karşı Olanların Cezası (7-9)	50
3.1.4 Nübüvvete Kulak Tıkayan ve Kulak Verenler (10, 11).....	54
3.1.5 Sonuç: Dirilten ve Hesap Soran O'dur (12)	56
3.2 Tebliğ/Davet (13-32)	57
3.2.1 Elçiler ve Kasaba Halkı (13-19)	57
3.2.2 Uzaktan Koşarak Gelen Adamın Öğüdü (20-25)	59
3.2.3 Uzaktan Koşarak Gelen Adamın Temennisi (26, 27).....	61
3.2.4 Elçileri Yalanlayanların Kötü Sonu (28, 29).....	62
3.2.5 Sonuç: Resullere İsyanın Sonu Hüsrandır(30-32)	63
3.3 Ulûhiyet/Tevhid (33-50)	64
3.3.1 Allah'ın Kudreti ve Yeniden Yaratılış Delilleri (33, 36).....	64
3.3.2 Tekrar Yaratmanın İmkânına Deliller (37-40)	67
3.3.3 Allah'ın Kudretine Deliller (41-44).....	70
3.3.4 Delillere İnanmayanların Tutumu (45-47)	72
3.3.5 Sonuç: İnanmayanlar Acziyetlerini Görecekler (48-50)	74
3.4 Âhiret (51-67)	75
3.4.1 Âhiretin Canlı Tasviri (51-53).....	76
3.4.2 Kıyametin İlk Aşaması (54)	78
3.4.3 Mutlak Adaletin Tecellisi (55-58)	78
3.4.4 Mücrimlerin Durumu (59-62).....	80
3.4.5 Mücrimlerin Kötü Sonu (63, 64)	80
3.4.6 Sonuç: Âhirette Hüküm Allah'ındır (65-68)	81
3.5 Yaratma ve Hüküm Allah'ındır (69-83)	85
3.5.1 Kur'ân'ın Niteliği (69-70)	85
3.5.2 Allah'ın Nimetleri ve Müşrikler (71-76)	86
3.5.3 Yaratılış ve Diriliş Delilleri (77-81)	89
3.5.4 Sonuç: Allah'ın Dediği Olur (82, 83)	92
4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	94
KAYNAKLAR	96

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
BAİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
b.	: Bin
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
öl.	: Ölüm Tarihi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve Bunun Gibi
vd.	: Ve Diğerleri
y.y.	: Yayın Yeri Yok

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında desteğini ve rehberliğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Bilal Gökkr'a, bu süreçte ilimlerinden istifade ettiğim BAİBÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nın değerli hocalarına ve çalışmanın her aşamasında teşvik ve desteklerini gördüğüm Dr. Kadir Öztürk, Mehmet Ali Aracı, Enes Ceylan, Ufuk İnan ve Meryem Tuğba Özkan'a en kalbi şükranlarımı sunuyorum.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışmanın konusu, sûre tefsiri bağlamında Yâsîn sûresinin kimliğini çıkarmak, Münâsebet yönlerini tesbit etmek, yapısal analizini ve yorum incelemesini yapmaktır. Kapsamı ise; sûrenin konusuyla ilgili içeriklerin belli başlı klasik ve çağdaş tefsirler ile bazı müstakil Yâsîn sûresi çalışmaları ve ilgili akademik yayınlardan araştırılmasıdır.

1.2 Araştırmanın Problemi ve Önerisi

Bazı oryantalisler tarafından “Kur’ân’ın tertibinin bozuk, metninin düzensiz ve anlaşılmaz” olduğu yönünde iddialar dile getirilmektedir.¹ Modern dönemde İslam dünyasında bu iddialara yanıt olarak görülebilecek “konulu tefsir çalışmaları ve sûre bütünlüğü vurgusu” ortaya çıkmıştır. Kur’ân’ın metinsel bütünlüğüne işaret etmesi yönüyle sûre bütünlüğü tezi daha uygun bir yaklaşım olarak görülebilir.² Araştırmanın problemi, sûre bütünlüğü tezi çerçevesinde bahsi geçen iddialarda dile getirilen hususları bir sûre üzerinden ele almaktır. Tezimizin önerisi ise Yâsîn sûresi üzerinden Kur’ân’ın içerik, lafız ve üslubunun uyumunu ve konu anlatımı bakımından bütünlüğünü yakalayabilmektir.

1.3 Araştırmanın Amacı ve Hedefi

Araştırmanın amacı bir sûrenin metin ve yorum açısından incelenerek lafız ve mana yönüyle Kur’ân’ın bütünlüğüne işaret eden bir çalışma yürütmektir. Hedefi ise sûrenin kimliğini tespit etmek, yapısal özelliklerini ortaya çıkarmak, nüzûl ortamıyla bağını kurmak, kaynaklardaki yorumların analizini yapmak ve münâsebet bağlantılarını kurarak lafız-mana yönüyle sûrenin bütünlüğünü yakalayabilmektir.

1.4 Araştırmanın Önemi

Yâsîn sûresi hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunların bir kısmı sûre tefsiri tarzındadır. Yüksek lisans tezi seviyesinde yapılan çalışmalar ya bir tefsir bağlamında ya da bir yönüyle sûreyi inceleyen çalışmalardır. Bu çalışma ise

¹ Bu iddiaları özet olarak görmek için bkz. İbrahim Kutluay, “Oryantalistlerin Kur’ân’ın Kaynağı ve Edebî Yönüne Dair İddialarının Değerlendirilmesi”, *Kur’ân ve Dil İlimleri*, (2021), 438-441.

² Bu konuda “konulu tefsir ve sûre bütünlüğü tezi” hakkında özet bir değerlendirme için bkz. Bilal Gökçır, *Meryem Sûresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi* (Ankara: Fecr Yayınları, 2009), 21-23.

sûreyi, metin incelemesi ve yorum analizi yaparak bütüncül bir bakışla ele almaktadır. Bununla beraber sûre, münâsebet ilkeleri açısından incelenmiş, kavramsal analizler yapılmış, faziletine dair rivayetlerin hepsi sıhhat ve anlam bakımından değerlendirilmiş ve sûrenin halk kültüründeki yerine işaret edilmiştir. Bu yönleriyle çalışmamız yöntem, içerik ve bütüncül bakışıyla diğerlerinden ayrılmakta ve sûre çalışmaları hakkında özgün bir bakış sunmaktadır.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda öncelikle “Metin analizi” yöntemiyle sûrenin yapısal ve şekilsel analizi yapılmıştır. Bu analiz yapılırken başka âyetlerle çelişkili gibi görünen ya da anlaşılması zor olan âyetler “Müşkilü’l-Kurân” açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sûre, “Tenâsüb ilmi” çerçevesinde iç bütünlük ve sûreler arası münasebet bakımından da incelenmiştir. Sûrenin halk kültüründeki ve tarihi hafızamızdaki yeri “tarihsel ve antropolojik” bir yaklaşımla gözlemlenerek kimliğine dair yeni bir açılım sunulmuştur.

1.6 Literatür İncelemesi

Yâsîn sûresi hakkında geçmişten günümüze çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı müstakil sûre tefsiri iken bir kısmı da sûreyi dil, belagat, fazilet yönüyle inceleyen eserlerdir. Sadece Süleymaniye kütüphanesinde bu içeriklere sahip Yâsîn sûresi hakkında yüze yakın eser tespit edilmiştir.³ Günümüzde de Yâsîn sûresinin tefsir ve yorumu hakkında kaleme alınmış eserler mevcuttur.⁴

Akademik çalışma olarak “Yüksek Lisans Tezi” seviyesinde Yâsîn sûresini çeşitli yönleriyle konu edinen on sekiz çalışmaya ulaşılmıştır. Bunların bir kısmının dili Arapçadır.⁵ Dili Türkçe olanların bir kısmı el yazması Yâsîn

³ Bekir Topaloğlu, “Yâsîn Sûresi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 18 Kasım 2024).

⁴ Yasin Pişgin, *Kur'an'ın Kalbine Yolculuk Yasin Suresi Tefsiri* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2024); Mehmet Akar, *Yasin Suresi Tefsiri* (Konya: Hüner Yayınevi, 2017); Ahmet Okutan, *Yasin Suresi Türkçe Anlamı ile Tefsir ve Yorumu* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2021); Mehmet Okuyan, *Vahiy - Evren - Hayat - Âhiret Bağlamında Yasin Suresi* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2021); Muhammed İsa Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2021).

⁵ Najm Abdulwahed Kazem Alajili, *Beyzavî'nin Hafidü'n-Nisârî Hakkında Yaptığı Tefsirinden Yasin Suresinin Haşiyesi (Araştırma ve Ele Alma)* (Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2022) ; Zainab Najmaldain, *Yasin Suresinde Metin Uyumu* (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2018); Abdulmunem Bakeer, *Yasin Suresi Örneğinde Beydâvî ve İbn Kesîr Tefsirinin Karşılaştırılması* (Bingöl Üniversitesi, 2022).

Tefsirlerinin tahkik çalışmasıdır.⁶ Diğerleri ise sûreyi farklı açılardan ele alan çalışmalardır.⁷

Bunlardan Mahmut Ömer Cihangir tarafından yapılan *Konuları Açısından Yâsîn Sûresinin Tefsiri* adlı çalışmada konulu tefsir ve Yâsîn sûresi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Sûre, konularına göre bölümlere ayrılarak âyetlerin metin ve mealleri, bazı kelimelerin anlamları, âyetlerin tefsiri, âyetlerden çıkarılacak ders ve ibretler incelenmiştir.

Mahmut Karakış'ın Hadis Ana Bilim Dalında yaptığı *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi* adlı çalışması sûrenin faziletiyle ilgili hadisleri ravi, senet ve metin bakımından incelemiştir.

Eren Gürbüz tarafından yapılan *Nâziât ve Yâsîn Sûresi Bağlamında Meâl Problemleri* adlı çalışmada Kur'ân ve Meâl ilişkisi bağlamında Nâziât sûresi birkaç meâlden karşılaştırmalı incelenmiş, Yâsîn sûresi ise sadece TDV meâli üzerinden değerlendirilmiştir.

Recep Yeşil'in *Yâsîn Sûresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi* adlı çalışması önce tebliğ ve tebliğci hakkında bir çerçeve çizmiş sonrasında Yâsîn sûresini bu bağlamda ele almıştır.

Gülûzar Soyudoğru Mücahit, *Yâsîn Sûresi'nin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* adlı çalışmasında sûre din eğitim öğretiminde kullanılan ilke, yöntem ve teknikler açısından incelenmiş, sûrede geçen insan tiplerinin karakter ve davranış analizleri yapılmaya çalışılmıştır.

⁶ Fırat Dağtekin, *Ömer Neseî'nin et-Teyzir Adlı Tefsirinde Yâsîn ve Saffat Suresinin Tahkik ve Değerlendirmesi* (Dokuz Eylül Üniversitesi, 2021); Seyhan Elmacı, *Mecdî-zâde Mehmet Sabri Yetkin ve Yâsîn Sûresi Tefsiri'nin Transkripsiyonu ve Tahkiki* (Amasya Üniversitesi, 2022); Saliha Küçüköğlü, *Esad Efendi'nin Yasin Suresi Tefsiri (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi Nüshası)* (Kastamonu Üniversitesi, 2022) ; Mehdi Özdemir, *Kara Çelebi Muhammed et-Tirevî'nin Yasin Sûresi Tefsiri (Tahkik ve İnceleme)* (Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2023).

⁷ Mahmut Karakış, *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi* (Marmara Üniversitesi, 2012); Gülûzar Soyudoğru Mücahit, *Yasin Suresi'nin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2019); Kamuran Oktay, *Kur'ân'ı Kerim'de Bedî' İlmi (Yasin Suresi Örneği)* (Bingöl Üniversitesi, 2020); Eren Gürbüz, *Nâziât ve Yâsîn Sûresi Bağlamında Meâl Problemleri* (Yozgat Bozok Üniversitesi, 2021); Ömer Tiryaki, *Yâsîn Sûresinin Meânî İlmi Açısından Tahlili* (Sakarya Üniversitesi, 2021); Recep Yeşil, *Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2022); Merve Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve Nebe Sûrelerinde Belâgat İlmi* (Marmara Üniversitesi, 2022); Ömer Cihangir, *Konuları Açısından Yâsîn Sûresinin Tefsiri* (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2013); Cafer Eren, *Yâsîn Suresi'nin 13-32. Ayetleri Çerçevesinde Habîb en-Neccâr Edebiyatı* (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2024); Rumeysa Gözün, *Yâsîn Suresinde Belâgat Uygulamaları (İbn 'Âşûr ve Sâbûnî Örneği)* (Bayburt Üniversitesi, 2024); Yusuf İslam Koçak, *Yasin Suresinin Meanı İlmi Açısından Değerlendirilmesi* (Iğdır Üniversitesi, 2021).

Kamuran Oktay'ın *Kur'ân-ı Kerim'de Bedî' İlmi (Yâsîn Sûresi Örneği)* adlı çalışmasında ana hatlarıyla Belâgat ve Kur'ân'ın îcâzı hakkında bilgi verildikten sonra sûredeki lafız ve mana ile ilgili süsleme sanatları ele alınmıştır.

Zainab Najmaldain tarafından Arapça yapılan *Yasin Sûresi'nde Metin Uyumu* isimli çalışmada sûre, biçim bakımından incelenmiştir. Bu çalışma ile Kur'ân metninin sabit ve sağlam bir yapıya sahip olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

Yusuf İslam Koçak'ın 2021 yılında yaptığı *Yasin Suresinin Meani İlmi Açısından Değerlendirilmesi* adlı çalışması ile Ömer Tiryaki tarafından aynı yıl tamamlanan *Yâsîn Sûresinin Meânî İlmi Açısından Tahlili* adlı çalışması hem isim hem de içerik ve konu başlıkları açısından benzerdir. Her iki çalışmada da sûre haber, inşâ, mûsnedün ileyh, mûsnedin durumları ve fiilin müteallakları, kasr, fasıl-vasıl, îcaz-itnab gibi bazı meânî konuları açısından incelenmiştir.

Görüleceği üzere Yâsîn sûresi hakkında Yüksek Lisans Tezi seviyesinde, farklı metod ve yaklaşımlarla birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sûreyi bir tefsir bağlamında veya bir yönüyle ele almaktadır. Bu çalışma ile sûre hakkında ortaya çıkan verileri bir bütünlük içinde ele alarak sûreyi şekil, dil ve üslup özellikleriyle inceleyen, tenasüp ilmi bakımından analiz eden, yorum ve analiz yöntemiyle ele alınmıştır. Bu yönleriyle çalışmamız Yâsîn sûresini bahsi geçen akademik seviyede, yöntem ve kurgu bakımından farklı yaklaşımda ele almaktadır.

Bahsi geçen eserlerin yanında Yâsîn sûresi ile ilgili çeşitli konularda kaleme alınmış akademik makaleler de bulunmaktadır.⁸

⁸Veli Aba, “Yâsîn Sûresi'nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (04 Ekim 2018), 121-142; Necmettin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12/32 (30 Aralık 2015), 108-122; Ersin Çelik, “YâsînSûresi 36/6. Âyetin Kur'an Bütünlüğünde Anlaşılması Meselesi: Hz. Peygamber'in Gönderildiği Kavmin Ataları Uyarılmadı mı?”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/2 (30 Eylül 2024), 981-1015; Nizamettin Çelik, “Kur'an ve Sünnet Perspektifinden İnsanın Amel ve Eseri”, *HADITH* 4 (31 Temmuz 2020), 163-194; Nurettin Çiftçi, “Kur'ânÂyetlerinde Anlam Zenginliği ve Âyetlerdeki Muhtemel Farklı Anlamları Bire İndirme İmkânı”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 13 (30 Haziran 2021), 249-264; Harun Savut, “Yasin Suresinde Bahsi Geçen Resul Kavramının Rivayetler Bağlamında Analizi”, *TurkishStudies = Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* XI/5 (2016), 461-480; Ahmet Sait Sıcak, “Klasikten Günümüze Kur'ân Yorum Geleneğinde Habîb en-Neccâr”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/40 (28 Aralık 2017), 445-460; Ahmet Sait Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından YâsînSûresinin Tarihendirilmesi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (15 Aralık 2020), 1285-1306; Ahmet Sait Sıcak, “Ashâbü'l-Karye Kıssası Hakkındaki Rivâyetlerin ve Tefsir Anlatılarının Sıhhati, Bağlayıcılığı ve Telif Süreci”, *Antakiyat* 4/1 (23 Haziran 2021), 67-104; Ahmet Sait Sıcak, “Tefsir mi, Spekülatif Yorum mu?: Ashâbü'l-Karye Kıssasında Geçen Mekân ve Şahıslar

Klasik ve modern tefsirler çalışmamızın temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlarla beraber son dönemde kaleme alınmış müstakil Yâsîn sûresi çalışmalarından Muhammed İsa Yüksek'in *Yâsîn Sûresi Işığında Kur'ân'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk* adlı eserinden istifade edilmiştir. Bilal Gökkır'ın *Meryem Sûresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi* adlı çalışması hem metot hem de içerik incelemesi bakımından yol gösterici olmuştur. Hüseyin Yakar'ın *Sâd Sûresi –Konulu Tefsir Çalışması–*, Meryem Tuğba Özkan'ın *Kasas Sûresi Tefsiri ve Metin İncelemesi*, Hatice İnce'nin *Enbiyâ Sûresi Tefsiri ve Metin İncelemesi* ve Osman Acun'un *Münâsebâtül'l-Kur'ân İlmi Işığında Saf Sûresi İncelemesi* adlı çalışmaları da konu ve metot bakımından dikkate alınmıştır. Bunlarla beraber çalışmamıza katkı sunacak ilmi makalelerden de istifade edilmiştir.

1.7 Araştırmanın İçeriği

Araştırma, sûre tefsiri bağlamında Yâsîn sûresinin metin ve yorum incelemesini konu edinmektedir. Metin incelemesi kapsamında birinci bölümde sûrenin ismi, nüzul zamanı ve nüzul ortamı, münâsebeti, fazileti, bazı yönleriyle dil ve üslup özellikleri ve halk kültüründeki yeri incelenerek sûrenin kimliği çıkarılmıştır. Yorum incelemesi kapsamında ikinci bölümde ise âyetler hakkındaki bilgiler ve yorumlar ilgili kaynaklarından tespit edilip analizi yapılmıştır.

2. BİRİNCİ BÖLÜM: YÂSİN SÛRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1 Sûrenin İsimlendirilmesi

Sûrelerin isimlendirilmesinin tevkiîliği meselesi tartışılmıştır. Gelen her vahiyden sonra Hz. Peygamberin vahiy kâtiplerine; “inen âyetler şu sûrenin âyetleridir, şu sûrenin şurasına koyun” şeklindeki sözleri sûre isimlerinin vahyin ilk anından itibaren bilindiğine işaret etmektedir. Âlimlerin çoğunluğuna göre isimlerin bu şekilde bilinmesi sûre isimlendirmelerinin tevkiî olduğu göstermektedir. Diğer âlimlere göre ise sûrelerin isimlendirilmesi ictihadîdir.⁹

Sûrelerin isimlendirilmesinde bazı temel esaslara dikkat edildiği görülmektedir. Bu esasların sûrenin ilk âyetlerinde vurgulanan bir kelime (Enfâl, İsrâ vb.), hurûf-u mukatta'a (Tâhâ, Sâd vb.), sûrenin ana konusu (Münâfikun, Tahrim vb.) veya sûrede öne çıkan bir konu (En'âm, Âraf vb.), sûrede bahsi geçen bir mekân veya kişi (Hicr, Ahkâf vb.) olduğu söylenebilir. Bazı sûreler bir esasa göre tek bir isimle anılırken bazı sureler ise birkaç esasa göre birden çok isimle anılmıştır. Örneğin Fatiha sûresi için yirmi kadar isimden bahsedilmiştir.¹⁰ Üstelik bir sûrenin ne kadar çok ismi varsa şerefının de o kadar çok olacağı iddia edilmiştir.¹¹

Yâsîn sûresi, neredeyse bütün kaynaklarda bu isimle anılmıştır. Nadir de olsa bazı Mushaflarda “*Habîb-i Neccar sûresi*” olarak da kaydedildiği görülmektedir.¹² Bazı kaynaklarda bu ismin yanında sûreyi niteleyen “*el-Azîme, el-Muimme, el-Müdâfiâtü'l-Gâziye, Kalb'ül-Kur'ân*” isimleri de zikredilmektedir.¹³

Bu verilere göre konu hakkında şu sorular sorulabilir: İddia edildiği gibi sûreler için birden çok isme sahip olmak sûrenin değerine işaret eden bir durum

⁹ Yahya Arslan, “Sûrelerin İsimlendirilmesi Meselesi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (20 Nisan 2024), 89.

¹⁰ Arslan, “Sûrelerin İsimlendirilmesi Meselesi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, 89.

¹¹ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî Süyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2021), 83.

¹² Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr mine't-Tefsîr* (Tunus: Dâru'l-Tûnusiyye, 1984), 22/341. İbn Âşûr, 1078 yılında istinsah edilen bir Mushafta sûrenin ismini “Habîb-i Neccâr sûresi” olarak gördüğünü kaydetmiştir.

¹³ Süyûtî, *el-İtkân*, 86; Şehâbeddin Mahmûd Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Meşânî* (Beyrut: Dâru'lhyâu't-Türâsî'l-Arabî, ts.), 22/209; M. Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili* (İstanbul: Emir Yayınevi, 2000), 6/406; Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr mine't-Tefsîr* (Tunus: Dâru'l-Tûnusiyye, 1984), 22/341.

mudur? Bu soruya Yâsîn sûresi özelinde şöyle cevap verilebilir: Yâsîn sûresinin faziletine dair birçok hadisle değeri vurgulanmıştır. Bununla beraber tek isimle bilinmektedir. Yukarıdaki iddiaya göre Yâsîn sûresinin de -Fatıha sûresi gibi- birden çok isminin olması beklenirdi. O halde bu iddianın en azından Yâsîn sûresi için geçerli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Sûrenin, yukarıda bahsi geçen isimlendirme kriterlerinin birkaçına göre farklı adlarla isimlendirilme imkânı var iken tek isimle anılmasında Hz. Peygamberin, bize ulaşan bütün rivayetlerinde bu sûreden söz ederken "Yâsîn veya Yâsîn sûresi" olarak bahsetmesi ve sûrenin ilk mushafta da bu isimle kaydedilmesi¹⁴ isminin Yâsîn olmasında ve sadece bu isimle anılmasında önemli rol oynamıştır denebilir.¹⁵ Bu durum Yâsîn sûresinin isimlendirilmesinin tevkiî olduğunu göstermektedir.

2.2 Sûrenin Tarihlendirilmesi (İndiği Yer, Zaman, Ortam)

Kur'ân'ı daha iyi ve daha doğru anlama çabaları geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürmektedir. Sebeb-i nüzûllerin tespit edilmesi, âyetlerin anlaşılmasına katkı sunacak hadis birikiminin kullanılması ve âyetlerin, nüzûl ortamlarıyla bağının kurulmaya çalışılması bu çabanın sonucudur. Bu minvalde, herbir sûrenin nüzûl ortamıyla beraber değerlendirilmesine katkı sunacak araştırma alanlarından birisi de sûrelerin tarihlendirilmesiyle ilgili çalışmalardır.¹⁶

Yâsîn sûresi, genel kabule göre Mekke'de inmiştir; ancak 12, 45, 47 ve 77. âyetlerin Medine'de indiğine dair rivayetler de vardır. Bu rivayetlerin etkisiyle sûrenin bir kısmının Medenî olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tamamının Medenî olduğunu iddia edenler de olmuştur.¹⁷

Genel olarak sûrenin Mekkî olduğu kabul edilmiş olsa da Mekke'nin hangi döneminde ve hangi yıl indiği konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu

¹⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr*, 22/341.

¹⁵ Topaloğlu, "Yâsîn Sûresi".

¹⁶ Bu çalışmalara örnek olarak şunlar söylenebilir: Esra Gözeler, *Kur'an Âyetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: Kuremer Yayınları) (Erişim 28 Kasım 2024); Burhan Çonkor, "Surelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi", *Dini Araştırmalar* 19/48 (2016); Orhan Güvel, "Kur'an Sûrelerinin Bütünlüğü ve Tarihlendirilmesi Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme", *İslami İlimler Dergisi* 19/1 (09 Mart 2024), 103-118.

¹⁷ Bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. EbîBekr b. Ferh Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî (Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 17/406; Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-Muhîr*, thk. Âdil Ahmed Abdülmecûd (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 7/304; Muhammed b. Ali Şevkânî, *Fethu'l-Kadir el-Câmi' beyne Fenneyi'r-Rivâyeye'd-Dirâyemin İlmi't-Tefsîr*, thk. Abdurrahman Umeyre (Dâru'l-Vefâ, ts.), 4/472.

görüşlere göre Meryem ve Tâha sureleriyle bağlantılı olarak Habeşistan'a hicret öncesine 615 yılına; Cin sûresiyle irtibatlı olarak Taif yolculuğundan dönüş sonrası 620 yılına veya Miraç olayı öncesi bir dönem olan 621 yılına tarihlendirilmiştir.¹⁸ Sûrelerin nüzûl sırasını esas alan çalışmaların verilerine göre de Yâsîn sûresinin nüzûlünü belirli bir zamana, kesin bir şekilde tarihlendirmek mümkün görünmemektedir. Çünkü bu kaynaklar sûreyi 31., 36., 37., 39., 40., 41. nüzul sıralarında zikretmektedir.¹⁹ Bir çalışmada bu verileri analiz eden Ahmet Sait Sıcak, Yâsîn sûresinin nüzûl sırasına göre 41. sûre olduğu sonucuna varmıştır.²⁰

Sûrelerin tarihlendirme çalışmalarında bir taraftan sebep-i nüzûller, tarihi bilgiler, âyet ve sûrelerle ilgili özel veriler ile dönemin nüzûl ortamı tespit edilmeye çalışılırken diğer taraftan sûrelerin şekil ve içerik analizleri yapılarak, nüzûl ortamıyla irtibatı kurulmak suretiyle tarihlendirme hususunda kesin bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır.²¹ Yâsîn sûresi hakkındaki rivâyet bilgileri sûrenin Mekke döneminde indiğini gösterse de indiği zaman aralığına dair kayda değer bir bilgi sunmamaktadır. Metin içi analiz yöntemiyle de âyetlerin içeriğinden sûrenin nüzûlüne dair belirli bir tarihe ulaşma ihtimalinin olmadığı görülmektedir.²² Her iki veri türü beraber değerlendirildiğinde sûrenin, risâletin yedinci yılında 617 yılında inme ihtimalinin 615 veya 620 yıllarından birinde inme ihtimalinden daha fazla olduğu görülecektir.²³ Sûrelerin bazı şekilsel özelliklerini farklı bir metot ve analiz yöntemiyle tarihlendirme yoluna giden bir başka araştırmacı da Sâd, Saffât, Melâike (Fâtır) ve Sebe sûreleriyle beraber; Saffat sûresinden sonra, risâletin yedinci yılında,²⁴ seksen üç âyet olarak tek seferde indiği sonucuna varmıştır.²⁵

İndiği tarih itibarıyla nüzûl ortamına bakıldığında, Habeşistan hicretleri (615, 616) sonrası üç yıl sürecek olan (617-620) boykotun devam ettiği Mekke'nin

¹⁸ Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından YâsînSûresinin Tarihlendirilmesi”, 1287.

¹⁹ Gözeler, *Kur'an Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, 284-286.

²⁰ Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından YâsînSûresinin Tarihlendirilmesi”, 1287; Ayrıca bkz: Gözeler, *Kur'an Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, 289.

²¹ Mehdi Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, çev. Yasin Demirkıran (Ankara: Fecr Yayınevi, 1998), 29.

²² Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından YâsînSûresinin Tarihlendirilmesi”, 1296.

²³ Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından YâsînSûresinin Tarihlendirilmesi”, 132, 1303.

²⁴ Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 34.

²⁵ Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 94.

ikinci döneminin yılları olduğu görülmektedir.²⁶ Nübüvvetin ilk üç yılında tebliğ gizli yürütülmüştür. Bu yıldan sonra açıktan yürütülen tebliğe karşı müşriklerin ilk tavrı hafife alma, aşağılama ve alay etme şeklinde olmuştur. Risâletin beşinci yılına (615) gelindiğinde müşrikler, tebliğin başarılı bir şekilde yayıldığını ve Müslümanların sayısının her geçen gün arttığını görünce tavır değişikliğine giderek nübüvveti bir tehlike olarak görmeye başlamışlardır. Bu aşamada ilk iş olarak Ebu Tâlib'den yeğenini durdurmasını veya kendilerine teslim etmesini istemişlerdir. Bunun olmayacağını anladıklarında ve Rukâne, Ömer, Hamza, Ebu Musa el-Eşarî gibi nüfuzlu kişilerin de İslam'a girmeye başladığını gördüklerinde bütün Müslümanlara karşı baskı ve işkenceye başlamışlardır. Bu dönemde Hz. Peygamber, müşriklerin zulmünden koruyamadığı Müslümanlara “isterseniz ve gücünüz yeterse Habeşistan'a gidin” tavsiyesinde bulunmuştur. Böylece 615 ve 616 yıllarında Habeşistan'a iki hicret gerçekleşmiştir. Müşrikler bundan rahatsız olmuşlar ve giden Müslümanları geri getirebilmek için Habeşistan devleti nezdinde girişimde bulunmuşlar; ancak istedikleri sonucu alamamışlardır. Bu durum onların kinini daha da artırmış ve 617 yılında başlayıp üç yıl sürecek olan “onlarla konuşmamak, meclislerinde bulunmamak, kız alıp vermemek, ticari ilişkide bulunmamak, Muhammed'in boynu vurulup kendilerine teslim edilinceye kadar hiçbir barış ve koruma anlaşması yapmamak” üzere Hz. Peygamberin kabilesi Haşimoğullarının genelini, diğer kabilelerden ise Müslüman olanları kapsayan toplumsal boykot dönemini başlatmışlardır.²⁷ Sûre her türlü psikolojik, sosyal ve fiziki baskının Müslümanlara reva görüldüğü böyle bir dönemde indirilmiştir.

2.3 Münâsebet/Tenâsüb

Sözlükte “iki şey arasındaki ilişki” anlamına gelen münâsebet, tefsir terimi olarak “âyetler ve sûreler arasında icmal-tafsîl, umumilik-hususîlik, aklîlik-hissîlik vb. bağlantı çeşitlerinden biriyle veya sebep-müsebbeb, illet-mâlûl, benzerlik-zıtlık gibi aklî bağlantılarla mana irtibatını kurmayı hedefleyen ilimdir” denebilir. Tenâsüb ismiyle de anılan kavram, âyetler arasındaki irtibatı anlatmak üzere “münâsebâtü'l-âyât”; sûreler arasındaki irtibatı anlatmak üzere

²⁶ Çonkor, “Surelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi”, 134, 135.

²⁷ Boykota giden süreç ve boykot yılları hakkında bkz: Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2004), 99-109;

“münâsebâtü's-süver”; her ikisini beraber anlatmak için ise “münâsebâtü'l-âyât ve's-süver” şeklinde kullanılmaktadır.²⁸

Tenâsüb ilmi, Kur'ân'ın lafzı gibi âyet ve sûrelerin tertîbinin de tevkîfî olduğu, âyet ve sûreler arasında sistematik bir ilişkinin bulunduğu ve Kur'ân'ın bu yönleriyle de mûciz olduğu düşüncesinden doğmuştur. Bu nedenle “İ'câzü'l-Kur'ân” ilminin alt disiplini olarak kabul edilmekte ve bazı müfessirler tarafından Kur'ân'ın lafız, mana ve tertip bakımından vahiy olduğu fikrini destekleyen bir ilim olarak görülmektedir.²⁹ Özellikle son dönemdeki bazı müfessirler tarafından sebab-i nüzûl ilmi gibi Kur'ân'ın anlaşılması için önemli ve gerekli bir ilim olarak görülmekte ve tefsirlerde üzerinde durulmaktadır.³⁰

Bu bölümde biz de Yâsîn sûresini tenâsüb ilmi açısından sûrenin âyetleri arasındaki münâsebet ve mushaf tertibine göre öncesindeki ve sonrasındaki surelerle münâsebet olmak üzere iki başlık altında incelemeye çalışacağız.

2.3.1 Sûrenin İç Bütünlüğü Bakımından

Âyetler arasında Tanzîr³¹, Mudâdde³², İstitrât³³, Tehallus³⁴, İntikal³⁵, Hüsn-i Matlab³⁶ ve İhtirâs³⁷ yönüyle münâsebet bağlantılarının bulunabileceği ifade edilmiştir.³⁸ Sûrenin yapısındaki uyum ve bütünlüğü yakalayabilmek için âyetleri arasındaki münasebet ile sûreler arasındaki münasebeti tespit etmek önem arz etmektedir. Biz de bu ilkeler ışığında sûrenin tamamını inceleyerek âyetler arasındaki münâsebetleri bu maddelere göre tespit etmeye çalışacağız. Elde ettiğimiz verileri, ikinci bölümde sûrenin yorum incelemesi kısmında, âyetler hakkında açıklama yapılırken yeri geldikçe ifade etmeye çalışacağız.

²⁸ Bkz. Mehmet Faik Yılmaz, “Münâsebâtü'l-Âyâtve's-Süver”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Aralık 2024).

²⁹ “Münâsebâtü'l-Âyâtve's-Süver”; BurhânüddînEbü'l-Hasenİbrâhîm b. Ömer Bikâî, *Nazmü'd-Dürrer fî Tenâsübi'l-Âyve's-Süver* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984), 1/5; Mahmut Sönmez, “Âyetler Arası Münasebetin Kur'ân İlimlerindeki Önemi”, *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 13 (30 Haziran 2020), 72.

³⁰ Bazı müfessirlerin Münâsebet ilmi hakkındaki değerlendirmeleri için bkz. Sönmez, “Âyetler Arası Münasebetin Kur'ân İlimlerindeki Önemi”, 75-79.

³¹ İki benzer hususun arka arkaya zikredilmesidir.

³² İki zıt hususun arka arkaya zikredilmesidir.

³³ Bir konudan bahsedilirken başka bir konuya temas edilip yeniden asıl konuya dönülmesidir.

³⁴ Bir münâsebetle işlenen konunun bırakılıp başka bir konuya geçilmesidir.

³⁵ Okuyucunun dikkatini çekmek için “bu, şu” ifadeleriyle geçiş yapılmasıdır.

³⁶ Bir girişten sonra asıl gayenin belirtilmesidir.

³⁷ Sözde, asıl kastedilen mananın aksini düşündürebilecek bir unsurun bulunması sebebiyle yanlış anlaşılma ihtimalini gidermek için sözün ortasına veya sonuna başka bir sözün eklenmesidir.

³⁸ Geniş açıklama ve örnekler için bkz, Yılmaz, “Münâsebâtü'l-Âyât ve's-Süver”.

2.3.2 Sûreler Arası Bütünlük Bakımından

Birbirini takip eden sûreler arasında İcmal-tafsil ilişkisi³⁹, Tetimme⁴⁰, Sebep-Müsebbeb ilişkisi⁴¹, Umum-Husus ilişkisi⁴², Mukabele⁴³, Benzerlik-Zıtlık ilişkisi⁴⁴ yönüyle münâsebet kurulabileceği söylenmiştir.⁴⁵ Yâsin sûresiyle mushaf tertibine göre öncesindeki Fâtır sûresi ve sonrasındaki Saffât sûresi arasındaki münâsebet ilişkisi bahsi geçen ilkeler ışığında incelenecektir.

a) İcmal-Tafsil İlişkisi: Önceki sûrede kısaca temas edilen konuların sonraki sûrede daha geniş anlatılması

Fâtır 4. âyette “*eğer sen yalanlanıyorsan bil ki senden önceki elçiler de yalanlanmışlardı.*” 25. âyette de “*şâyet onlar seni yalanlıyorsa bil ki onlardan öncekiler de elçileri yalanlamışlardı.*” denilerek Hz. Peygamberin de diğer elçiler gibi tepkiyle karşılanıp yalanlanabileceği dile getirilmiştir. Burada iki âyette dile getirilen elçilerin yalanlanma konusu Yâsin 13-32 arasında aynı kavme gönderilen üç elçi ve onları tasdik etmek üzere şehrin dışından gelen bir adamın mücadelesi, nasihatları ve onları inkâr eden kavmin elçilere karşı inadı daha canlı ve geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Fâtır 13. Âyette “*Allah geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine sokar. Güneşi ve ayı koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşte bunu rabbiniz Allah yapmaktadır, mülk O’nundur...*” denilerek bu oluştta Allah’ın rolü ortaya konmaktadır. Yeryüzünün yeniden canlanması, güneş ve ayın hareketleri, bunların sonucu olan geceyle gündüzün oluşması ve sürekliliği Allah’ın birer âyeti olarak Yâsin 37-40 arasında daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

İcmal-Tafsil ilişkisi bağlamında önceki sûrede tafsilatlı bir şekilde ele alınan bir konunun sonraki sûrede daha mücmel olarak ele alınması şeklinde bir münâsebetin kurulması da mümkündür. Örneğin Fâtır 11. âyette “*Allah, sizi önce topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi (erkekli dişili) eşler yaptı. Allah’ın ilmine dayanmadan hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur. Herhangi bir kimseye uzun ömür verilir ya da ömrü kısaltılırsa bu bir kitapta (Levh-i Mahfuz) yazılıdır. Şüphesiz bu, Allah’a kolaydır.*” denilerek bütün yaratma şekillerine

³⁹ Önceki sûrede kısaca temas edilen konuların sonraki sûrede daha geniş anlatılmasıdır.

⁴⁰ Önceki sûrede anlatılmaya başlanan konuya sonraki sûrede devam edilerek tamamlanmasıdır.

⁴¹ Önceki sûrenin sonra gelen sûre için sebep durumunda olmasıdır.

⁴² İlk sûrede genel hatlarıyla ele alınan konunun sonraki sûrede özel olarak ele alınmasıdır.

⁴³ Sonra gelen sûrenin önceki sûredeki konuların mukabili olmasıdır.

⁴⁴ Birbirini takip eden sûrelerin benzer veya zıt konuları ihtiva etmesidir.

⁴⁵ Yılmaz, “Münâsebâtü’l-Âyâtve’s-Süver”.

Allah'ın kadir olduğu vurgulanmaktadır. Allah'ın bütün varlığı ilk defa yaratan olarak tekrar yaratmaya gücünün yeteceğine vurgu yapıldığı bir bağlamda insanın yaratılışı hakkında Yâsin 77'de *“insan, bizim kendisini meniden yarattığımızı görmez mi ki apaçık düşman kesiliyor”* denilerek sadece meniden yaratılışına kısaca değinilmiştir.

Yâsin 13-19 arasında bir beldeye gönderilen üç elçinin yalanlanması elçilerin kim olduğundan bahsedilmeden, genel bir şekilde söylenmiştir. Saffât sûresinde elçilerin yalanlanma konusu Hz. Nuh (75-82), Hz. İbrahim (83-113), Hz. Musa ve Harun (114-122), Hz. İlyas (123-132), Hz. Lût (133-138), Hz. Yunus (139-148) peygamberlerin kıssalarıyla daha detaylı anlatılmıştır.

Yâsin 55-58 âyetleri, cennetliklerin mutlu hallerinden bahsetmektedir. Aynı durum Saffât sûresinin 40-49 arasında hem daha fazla âyette işlenmiş hem de oradaki mutlulukları hakkında daha detay verilmiştir.

Yâsin 78'de ahrete inanmayanların düşüncesi *“çürümüş haldeki kemikleri kim dirilte(bile)cek.”* İfadesiyle dile getirilmiş ve seksen üçüncü âyete kadar bu düşünceye cevap verilmiştir. Aynı konu Saffât sûresi 16,17'de *“biz ve babalarımız ölüp kemik ve toprak haline geldikten sonra mı tekrar diriltileceğiz?”* söylemiyle gündeme getirilmiş ve sekiz âyet boyunca açıklama yapılmıştır. Konu 53. âyette *“gerçekten biz ölüp kemik ve toprak haline geldikten sonra mı diriltilip hesaba çekileceğiz?”* ifadesiyle tekrar gündeme getirilip yedi âyet boyunca diyalog üslûbuyla işlenmiştir.

b) Tetimme: Önceki sûrede anlatılmaya başlanan konuya sonraki sûrede devam edilerek tamamlanması

Fâtır 8. âyette Hz. Peygamberin muhataplarının inanmamaları sebebiyle duyduğu üzüntüyü *“... onlar için duyduğün üzüntüler yüzünden kendini helak etme! Şüphesiz Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilendir.”* denilerek konu gündeme getirilip Hz. Peygamber teselli edilmiştir. Yâsin 74, 75'te Hz. Peygamberi üzen bu durum (Allah'tan başka ilahlar edinmeleri) eleştirilmiş, 76. âyette de *“onların sözleri seni üzmesin; çünkü biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.”* denilerek konu tamamlanmıştır.

Fâtır 25 ve 26'da Hz. Peygamberin kavmi tarafından yalanlandığı için duyduğu üzüntüyü teselli etmek üzere bütün peygamberlerin karşılaştığı durum şöyle ifade edilmiştir; *“eğer onlar seni yalanlıyorsa bil ki, onlardan öncekiler de Peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa Peygamberleri onlara apaçık delilleri,*

sahifeleri ve aydınlatıcı kitabı getirmişlerdi. Sonra ben inkâr edenleri yakaladım. Beni inkâr etmenin sonucu nasıl oldu.” Hz. Peygamberin ve hatta uyarıda bulunan diğer insanların karşılaştıkları tepkiler Yâsin 13-32 arasında canlı diyaloglarla geniş bir şekilde işlenmiş ve anlatım inkâr edenlerin kötü akıbetleri gösterilerek şu ifadelerle tamamlanmıştır; *“yazık o kullara! Kendilerine gelen her Peygamberle alay ediyorlar. Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi; onların artık kendilerine dönmeyeceklerini görmediler mi? Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkacaklardır.”*

Yâsin 13-19 âyetlerinde bir beldeye üç elçinin gönderildiği ve oranın halkının inanmadıkları için helak edildiği genel ifadelerle anlatılmıştır. Elçilerin kimler olduğu, tebliğ mücadeleleri ve elçilerin akıbeti anlatılmamıştır. Önceki sûrede genel ifadelerle dile getirilen bu konu Saffât sûresinde Hz. Nuh (75-82), Hz. İbrahim (83-113), Hz. Musa ve Harun (114-122), Hz. İlyas (123-132), Hz. Lût (133-138), Hz. Yunus (139-148) peygamberlerin isimleri ve mücadeleleri daha geniş anlatılmış ve kavimler helak edilirken peygamberlerin kurtarıldığı bildirilmektedir. 171-173 âyetlerde *“Andolsun, peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında şu sözümüz geçmişti: Onlara mutlaka yardım edilecektir. Şüphesiz ordularımız galip gelecektir.”* denilerek peygamberler hakkındaki durum hükme bağlanmış ve konu bütün yönleriyle tamamlanmıştır.

c) Sebep-Müsebbep İlişkisi: Önceki sûrenin sonra gelen sûre için sebep durumunda olması

Yâsin ve Fâtır sûreleri iman esasları, Allah’ın yaratmadaki kudreti, varlıktaki nizam, dirilişin mümkün olması, hak-batıl mücadelesi, inanmayanları inzar, inananlara teselli ve ümit, hidâyet ve delalet yolları vb. benzer konuları farklı açılardan çeşitli örneklerle ele almaktadır. Fâtır sûresi bu konular hakkında hüküm koyup çerçeve çizerken Yâsin sûresi ise örneklendirip muhatapların reddedemeyeceği delillerle detaylandırmaktadır. Örnek vermek gerekirse Fâtır 42’de müşriklerin *“eğer kendilerine bir nezir gelirse o nezire uyararak diğer milletlerden daha doğru yolda olacaklarına Allah adına yemin ettiklerinden; ancak nezir gelince nefretlerinin daha da arttığından”* bahsedilmiştir. Yâsin sûresi peygamberin hak oluşuyla başlamış, nezir oluşu vurgulanmış sonrasında ise aynı kavme gönderilen dört nezirin inkâr edilmesinden ve bu kavmin akıbetinden bahsedilerek bu düşünceye kapsamlı cevap verilmiştir.

Yâsin sûresinin sonunda Allah'ın kudreti, yaratıcılığı vurgulanmıştır. Saffât sûresi bu güce boyun eğenlerin ve Allah'ın varlık üzerindeki hâkimiyetinin izahıyla başlamıştır. Yâsin sûresinde nübüvvet ve Hz. Muhammed'in peygamberliği vurgulanmıştır. Saffât sûresinde ise Hz. Nuh (75-82), Hz. İbrahim (83-113), Hz. Musa ve Harun (114-122), Hz. İlyas (123-132), Hz. Lût (133-138), Hz. Yunus (139-148) peygamberlerin anlatımıyla nübüvvet kurumu tasdiklenmiştir.

d) Umum-Husus İlişkisi: İlk sûrede genel hatlarıyla ele alınan konunun sonraki sûrede özel olarak ele alınması

Fâtır 9. âyette ölü toprağın yağmurla canlanması ölümden sonraki diriliş için delil gösterilmektedir. Burada genel olarak dile getirilen bu durum Yâsin 33-41 arasında ölü toprağın canlanmasının sonucu olan örneklerle, bunların insanlara ilahi bir ikram olarak sunulmasıyla ve Allah'ın her türlü yaratmaya gücünün yeteceğini gösteren diğer delillerle daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Fâtır 23, 24'te *“sen ancak bir uyarıcısın. Şüphesiz biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki aralarında bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.”* denilerek Hz. Peygamberin de her topluma gönderilen uyarıcılar gibi bir uyarıcı olduğu genel hatlarıyla ifade edilmiştir. Aynı konu Yâsin 1-32 âyetlerinde Hz. Peygamberin uyarıcı olarak görevlendirilmesinin anlatılması, önceki kavimlere gelen uyarıcılardan örnekler sunulması ve inanmayanların cezalandırılmaları daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Fâtır 38'de *“şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gaybını bilendir. Şüphesiz O, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) da hakkıyla bilendir.”* denilerek Allah'ın mutlak bilgisi öz bir ifadeyle anlatılmıştır. Yâsin 32-44 arasındaki âyetlerde ise yeryüzünde, denizlerde, semada (güneş ve ayın hareketlerinde), gece ile gündüzün oluşması ve sürekliliğinde olup biten her şeyin Allah'ın gücüne, bilgisine işaret eden âyetler olduğu vurgulanmış ve insana da her halinin Allah'ın bilgisinde olduğu hissettirilmiştir.

Yâsin 13-19 âyetlerinde bir beldeye üç elçinin gönderildiği ve oranın halkının inanmadıkları için helak edildiği genel ifadelerle anlatılmıştır. Elçilerin kimler olduğu, tebliğ mücadeleleri ve elçilerin akıbeti anlatılmamıştır. Önceki sûrede genel ifadelerle dile getirilen bu konu Saffât sûresinde Hz. Nuh (75-82), Hz. İbrahim (83-113), Hz. Musa ve Harun (114-122), Hz. İlyas (123-132), Hz. Lût (133-138), Hz. Yunus (139-148) peygamberlerin isimleri ve mücadeleleri

daha geniş anlatılmış ve kavimler helak edilirken peygamberlerin kurtarıldığı bildirilmektedir.

e) Mukabele: Sonra gelen sûrenin önceki sûredeki konuların mukabili olması

Fâtır 5 ve 6'da insanoğlunun, Peygamberlerin tebliğ ettiği hak dini inkâr etmesinin sebepleri ortaya konurken buna mukabil Yâsin 8, 9, 10. âyetlerde inkâr edenlerin bu halleri temsili bir anlatımla tasvir edilmektedir.

İnanmayanların söz ve davranışlarından dolayı Hz. Peygamberi ve Müminleri teselli etme sadedinde Fâtır 8'de *“onlar için duyduğun üzüntüler yüzünden kendini helak etme...”* denilirken aynı teselli Yâsin 76'da *“onların sözü seni üzmesin...”* şeklinde dile getirilmiştir.

Yeniden diriliş konusu her iki sûrede de ele alınmaktadır. Fâtır 9'da rüzgârların bulutlara, bulutların yağmurun yağmasına; 27. âyetle ise yağmurun yeryüzünün canlanmasına neden olması yönüyle anlatılırken buna mukabil Yâsin 33, 34, 35. âyetlerde konu yeryüzünün canlanmasının örnekleri olan “yerden nebatatın çıkması, pınarların fışkırması, bahçelerin oluşması ve buralardan insanların faydalanması vb.” yönleriyle ele alınmaktadır.

Kendilerine apaçık delillerle geldikleri halde önceki ümmetlerin de Peygamberlerini yalanladıklarının hatırlatılması Fâtır sûresi 4 ve 25. Âyetlerde benzer ifadelerle dile getirilirken Yâsin sûresinde bu hatırlatma “bir kasabaya gönderilen üç elçi ve arkasından kasabanın dışından gelen bir adamın kasaba halkını inzar etmesi ve hepsinin o halk tarafından yalanlanmasını anlatan 13-32. âyetler arasında daha uzun ve canlı örneklerle ele alınmaktadır.

İnanmamakta ısrar edenlerin akıbetleri her iki sûrenin üzerinde durduğu bir konudur. Fâtır 36, 37'de inanmayanların maruz kalacağı âhiret azabı ve orada yaşayacakları pişmanlık *“...bizi buradan çıkar da dünyadayken yapmadığımızı iyi işleri yapalım...”* temennisiyle kendi ifadeleri olarak aktarılmıştır. Buna mukabil Yâsin 30'da onların dünyadaki kötü akıbetleri konu edilip acınası durumları Allah'ın dilinden *“yazık oldu o kullara...”* ifadesiyle dile getirilmektedir.

Fâtır 32, 33, 34'te inananların âhiretteki mükâfatları anlatılırken onların adn cennetlerinde hoşnut olacakları şekilde ağırlanmalarına karşılık rablerine hamd, şükür ve minnet içinde olacaklarından bahsedilmektedir. Yâsin 55, 56, 57'de onların eşleriyle beraber cennetteki keyifli halleri anlatıldıktan sonra *“Allah'ın onları (şükürlerine karşılık) selamlayacağından”* bahsedilmektedir.

Yâsin 38-40 âyetlerinde güneşin, ayın hareketlerinden ve burada geceyle gündüzün de oluşumuna neden olan olan düzenden bahsedilmekte ve bunlar üzerindeki Allah'ın gücünü görmemiz için bu anlatılanlar âyet olarak sunulmaktadır. Saffât 6-10 âyetlerinde Allah'ın semadaki otoritesi oranın şeytanlardan korunması yönüyle dile getirilmiştir.

Yâsin 52'de, inanmayanların ahiretteki yeniden diriltilmeye verdikleri tepki *"vay başımıza gelene! Bizi kim diriltip mezarımızdan çıkarttı?..."* söyleriyle anlatılmıştır. Buna mukabil benzer şaşkınlık ifadesi Saffât 20'de *"vay başımıza gelene! İşte bu hesap günüdür."* ifadeleriyle dile getirilmiştir.

Yâsin 78'de yeniden yaratılmaya duyulan şüphe *"bu çürümüş kemikleri kim diriltecek"* ifadesiyle aktarılmıştır. Aynı şüphe Saffât 16'da *"gerçekten biz, ölüp toprak olduktan sonra mı diriltileceğiz?"* ifadesiyle dile getirilmiştir.

f) Benzerlik-Zıtlık İlişkisi: Birbirini takip eden sûrelerin benzer veya zıt konuları ihtiva etmesi

Mushafta peşpeşe gelen Fâtır-Yâsîn ve Yâsin-Saffât sûreleri arasında benzerlik ilişkisi olduğu söylenebilir. Sûrenin nüzul zamanıyla ilgili bölümde de değinildiği üzere bu üç sûre aynı dönemde nazil olan sûrelerdir. Bu durumun da etkisiyle Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine delalet eden kevnî âyetleri dile getirme; tevhid, nübüvvet, âhiret konularını çeşitli örneklerle ele alma; hidâyet-delalet sebeplerini gösterme; hak-batıl mücadelesine dikkat çekme ve verilen mücadelenin sonuçlarını hatırlatma gibi konularda benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak; tespit etmeye çalıştığımız bu örnekler mushaf tertibine göre peşpeşe gelen Fâtır- Yâsin- Saffât sûreleri arasında birçok yönden münâsebetin bulunduğunu göstermektedir.

2.4 Sûrenin Nüzûl Süreci ile İlişkisi

Mekke'nin ilk döneminde inen sûrelerin⁴⁶ lafız bakımından âyet sayılarının az, âyetlerinin kısa, şiirsellik, belâğat ve edebî sanatlar bakımından zengin olduğu görülmektedir. Mana bakımından da şirki ve küfrü eleştiren; nübüvvet, tevhit ve âhirete vurgu yaparak bunlara dair gökler, yer, insan ve diğer canlılardan çeşitli deliller ortaya koyan; toplumdaki yanlış inanç, kabul ve uygulamaları eleştiren; bunların yerine doğru bir tanrı tasavvurunu ve bunun gereği olan güzel ahlakı inşa

⁴⁶ Yıllara göre inen sûreleri ve âyet sayılarının istatistik bilgisi için, Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 34,35.

etmeye çalışan; bu çağrıya kulak vermeyenleri de korkutarak inzar eden bir özelliğe sahip oldukları görülmektedir.⁴⁷ Nübüvvetin ilk yıllarında daha çok sûre nazil olmuştur. Buna karşılık bu sûrelerin âyet sayısı daha azdır. Sonraki yıllara doğru inen sûre sayısı azalmış, bununla beraber hem sûrelerin âyet sayısı hem de âyetlerin uzunlukları artmıştır.⁴⁸ Lafız bakımından sûrelerdeki bu farklılık sîrette yaşanan değişimle yakından ilgilidir. İnzal sürecinde vahiy, muhataplarının gündemine müdahil oluyor; sorulara, itirazlara, alaylara, düşmanlıklara cevap veriyordu. Bu da gösteriyor ki Kur'an'ın nüzûl süreci ve seyri, sîretin seyriyle refakat ve eşgüdüm içerisinde olmuştur.⁴⁹

Bu veriler ışığında 617 yılında nâzil olan Yâsîn sûresinin orta dönem Mekki bir sûre olarak lafzının ve üslûbunun ilk surelerden farklı olması nüzul ortamıyla münasebetinin sonucudur denebilir. Sûre -daha önce bahsedildiği üzere- her türlü fiziki, psikolojik, sosyal baskı ve işkencenin Müslümanlara yaşatıldığı boykot dönemde inmiştir. Böyle bir ortamda sûre, Müslümanların imanlarını pekiştirmek, morallerini artırmak üzere onların gönüllerini okşayan bir üslup kullanırken; müşriklerin zulüm, inkâr ve alaylarına karşılık kuvvetli bir şekilde tenbih, uyarı ve tehdit üslubu kullandığı görülmektedir.⁵⁰

İçerik bakımından sûre, Mekki sûrelerde üzerinde çokça durulan tevhid, nübüvvet ve âhiret konularını ele almaktadır. Nübüvvet kurumunun hak olduğunu, Hz. Muhammed'in Allah'ın rasülü olduğunu ve söylediklerinin de vahiy olduğunu tekitli bir şekilde vurgulayarak söze başlar. Hz. Peygamberin beşir ve nezir sıfatlarından sadece nezir olması öne çıkarılır. İnanmayanlar kınanır ve inanması umulan kişilerin özellikleri sunulur. Sûrenin, Müslümanların ağır bir baskıya maruz kaldığı ve Hz. Peygamberin de bu baskıyı/boykotu engellemeye gücünün yetmediği bir zamanda inananların O'na ve Nübüvvet kurumuna karşı güvenlerinin sarsılmaması ve Hz. Peygambere de Allah'ın desteğinin onunla olduğunu hissettirmek için böyle bir girişle başladığı söylenebilir. Sonrasında “kasaba halkına gelen elçilerin yalanlanması” örneğiyle içinden geçtikleri sürecin her elçinin başına gelebilecek bir durum olduğu mesajı verilirken “şehrin dışından koşarak gelen adam” örneğiyle de muhatapların senin çağrına olumlu yanıt

⁴⁷ Bkz. Mesut Okumuş, “Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Âyetler Üzerine”, *Eskiye* 27 (25 Kasım 2013), 9,10.

⁴⁸ Mekke'de toplam 90 sûre indiği kabul edilirse, bunların 54 sûre/1431 âyeti ilk dört yılda; 36 sûre/3337 âyeti sonraki dokuz yılda indiği görülmektedir. Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 35.

⁴⁹ Okumuş, “Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Âyetler Üzerine”, 5.

⁵⁰ Bkz. Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Kurul (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 567.

vermiyorsa üzülmeye, senin çağrına dışarıdan kulak verenler ve koşarak gelenler olacaktır mesajı verilerek inananların umut ve dirençleri güçlendirilmek isteniyor denebilir.

İlerleyen âyetlerde tevhid ve âhiret konularının reddedilemez delillerle, canlı ve kişiyi her yönden kuşatacak bir üslupla ele alınması zor süreçten geçen Müminlerin imanlarını güçlendirirken inanmayan zalimleri de korkutarak uyarmakta ve “güçlü olan Allah'tır” gerçeğini hissettirmektedir. Sûrenin son bölümünde Allah'ın yaratan, insanın yaratılmış olduğu gerçeğine dikkat çekilmekte ve Allah'ın her şeye gücü yetecek tek varlık olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurguların sonunda yeniden yaratılış konusunda toplumda dile getirilen “bu çürümüş kemikleri kim diriltebilir” söylemi üzerinden konuyu ele alması; sûrenin üslup, konu seçimi ve konuyu ele alırken lafız-mana ilişkisi bakımından nüzûl ortamıyla münasebet içinde olduğunu göstermektedir.

2.5 Sûrenin Dil ve Üslup Özellikleri

Bu başlık altında sûrenin kimliğini çıkarma ve yapısal özelliklerini tespit etme sadedinde öne çıkan belli başlı dil ve üslup özellikleri incelenmiştir. Her bir başlık açısından sûre taranarak bütün örnekler tespit edilmeye çalışılmıştır. Konular işlenirken ihtiyaç duyulan yerlerde örnekler tablo olarak sunulmuştur.

2.5.1 Sûrede Fâsıla

Sözlükte “ara, aralık, ayıran şey, bölme” anlamlarına gelen fâsıla kelimesi,⁵¹ tefsir ilminde kavram olarak “içinde bulunduğu âyetle sonraki âyeti birbirinden ayırdığı için Kur’ân âyetlerinin son kelimesini ya da âyetin son kelimesinin son harfini”⁵² ifade etmektedir. Kur’ân fâsıllarının şiir ve nesirdeki kafiye ve seciden farklı olduğu, anlamla daha sıkı bir ilişki içinde şekillendiği ifade edilmektedir.⁵³

Tanımdaki ikinci anlama göre Yâsin sûresinin fâsılası ن, ن dur. Kur’ân-ı Kerim’de kullanılan fâsılalardan “nun” harfi 3152 âyetin sonunda kullanılmasıyla birinci sırada, “mim” harfi 742 âyetle kullanılmasıyla ikinci sıradadır.⁵⁴ Kur’ân’ın

⁵¹ Abdurrahman Çetin - Tevfik Rüştü Topuzoğlu, “Fâsıla”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 23 Ocak 2025).

⁵² Süyûtî, *el-İtkân*, 453.

⁵³ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 33,34.

⁵⁴ Çetin - Topuzoğlu, “Fâsıla”.

anası olarak nitelenen Fatiha sûresiyle⁵⁵ Kur'ân'ın kalbi olarak nitelenen Yâsîn sûresinin fasılları aynıdır ve bunlar Kur'ân'da fasıla olarak en çok kullanılan “mim ve nun” harfleridir. Bu sûrede 11 âyette “mim” harfî, 72 âyette ise “nun” harfî kullanılmıştır. Fâsılların bu dağılımı sûrenin, Kur'ân'ın bütünüyle olan yapısal bağının güçlü ve uyumlu olduğuna işaret olarak görülebilir.

2.5.2 Sûrede İstifham

Arap dilinde istifham asıl anlamında bir bilgiyi öğrenmek ve anlamak için kullanılır.⁵⁶ İstifham edatları bazı durumlarda asıl anlamlarının⁵⁷ dışında farklı anlamlar için de kullanılır. Bu edatların cümle içinde kullanıldıkları farklı anlamların bazıları şunlardır: Nefy “olumsuzluk”, inkar “hoş karşılamama”, takrir “yerleştirme”, tevbih “azarlama”, ta'zim “yüceltme”, tahkir “küçümseme”, tekzip “yalanlama”, teaccüp “hayret”, tehekküm “alay etme”.⁵⁸ Yâsîn sûresi'nde مَا، مَنْ، أَ، edatları kullanılarak toplam on iki yerde istifham üslûbuna yer verilmiştir. 22,⁵⁹ 23,⁶⁰ 31,⁶¹ 47,⁶² 62,⁶³ 71,⁶⁴ 77,⁶⁵ 78.⁶⁶ âyetlerdeki sorular “istifhâm-ı inkârî”; 31,⁶⁷ 60,⁶⁸ 81⁶⁹, dekiler “istifhâm-ı takrîrî”; 48⁷⁰, deki “istifhâm-ı tehekkümî ya da tekzîbî”; 71,⁷¹ 73,⁷² 77⁷³, dekiler ise “istifhâm-ı teaccübî”dir. İstifham edatlarının

⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 27.

⁵⁶ Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûm'il-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Türâs, t.y), 2/326; Avnullah Enes Ateş, “İstifhâm Üslûbunun Mecâzi Kullanımları ve Meallere Yansıması”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (28 Nisan 2016), 123; Yaşar Fatih Akbaş, “İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması ‘Bakara Sûresi Örneği’”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (28 Ocak 2023), 301.

⁵⁷ İstifham edatlarının anlamları ve kullanımları için bkz. Nusrettin Bolelli, *Belâgat (Beyan-Me'ânî-Bedî' İlimleri) Arap Edebiyatı* (İstanbul: İFAV, 2009); Bolelli, *Belâgat*, 263-275; Ateş, “İstifhâm Üslûbunun Mecâzi Kullanımları ve Meallere Yansıması”, 125-127; Akbaş, “İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması ‘Bakara Sûresi Örneği’”, 302.

⁵⁸ Bolelli, *Belâgat*, 275-289.

⁵⁹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 22/368.

⁶⁰ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 22/368.

⁶¹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/9.

⁶² İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/32.

⁶³ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/49.

⁶⁴ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/67.

⁶⁵ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/73.

⁶⁶ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/74.

⁶⁷ Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 23/4; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr*, 23/9.

⁶⁸ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/46.

⁶⁹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/78.

⁷⁰ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/33.

⁷¹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/67.

⁷² İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/69.

⁷³ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/73.

mecâzî anlamda kullanımı sûrenin anlam derinliğine, ifade gücüne ve üslûbunun canlılığına işaret etmektedir.

İstifhâm-1 İnkârî	وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ	22
İstifhâm-1 İnkârî	ءَاتَّخِذْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْ يَرُدَّنَا الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ	23
İstifhâm-1 İnkârî/ İstifhâm-1 Takrîrî	أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ	31
İstifhâm-1 İnkârî	أَطِيعُوا مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعْتَهُ	47
İstifhâm-1 Tekehkümî/ İstifhâm-1 Tekzîbî	وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ	48
İstifhâm-1 Takrîrî	أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ	60
İstifhâm-1 İnkârî	أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ	62
İstifhâm-1 İnkârî/ İstifhâm-1 Teaccübî	أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ	71
İstifhâm-1 Teaccübî	أَفَلَا يَشْكُرُونَ	73
İstifhâm-1 İnkârî/ İstifhâm-1 Teaccübî	أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ	77
İstifhâm-1 İnkârî	قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ	78
İstifhâm-1 Takrîrî	أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ	81

2.5.3 Sûrede Müphemler

Kelime anlamı olarak müphem “ kapalı bırakılan, mahiyeti bildirilmeyen şey” demektir. Kavram olarak ise Müphemâtü’l-Kur’ân “Kur’ân’da bir şeyin kendi ismiyle veya ne olduğunu ortaya koyan bir kelimeyle belirtilmeyip bunların yerine insan, melek, cin, hayvan, ağaç, yıldız ve şehir için kullanılan zamir, işaret isimleri, zaman ve mekân isimleri, künya, lakap ve vasıf gibi kapalı ifadelerle dile getirilmesidir.”⁷⁴ Kur’ân’da müphem ifadelerin varlık sebepleri hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır.⁷⁵ Tarihin bir döneminde, farklı mekânlarda inen ve farklı muhataplara hitap eden bir kitabın anlatımında zamanın, şahısların, mekânların ve

⁷⁴ Abdülhamit Birişık - Hüseyin Abdülhâdî Muhammed, “Müphemâtü’l-Kur’ân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 11 Ocak 2026).

⁷⁵ Bu açıklamalar için bkz. Süyûtî, *el-İtkân*, 522, 523.

eşyaların müphem olması mesajının bütün zaman, mekân ve insanları hedef alan evrenselliğine işaret etmektedir.⁷⁶

Yâsin sûresinde de müphem ifadeler bulunmaktadır. 6. âyetle لَنُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أَنذَرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ uyarılan kavmin kim olduğu açıkça belirtilmeyip takdirinde ihtilaf edilen “mâ” harfiyle müphem bir şekilde nitelenmiştir. Kavmin kim olduğu, inzar edilip edilmediği; inzar edilmiş ise kim tarafından inzar edildiği kapalı bırakılmıştır. Hem bu âyetteki “fe hüm” hem de 7, 8, 9 ve 10. âyetlerdeki “hüm” zamirleri bu kavme işaret etmektedir. 12. âyetle ...وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ... “onların yaptıklarını ve yaptıklarının izlerini yazarız” buyrulmaktadır. Yapılan şeylerin izleriyle kastedilen şey farklı yorumlara neden olacak kapalı bir ifade ile dile getirilmiştir.

Kıssalarda sıklıkla rastlanan müphem ifadeler bu sûredeki “ashâbü’l-karye” kıssasında da görülmektedir. 13. âyetle أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ tabiriyle mekân olarak nerenin, toplum olarak kimin kastedildiği kapalı bırakılmış ve sonraki âyetlerde bu topluluk “hüm” zamiriyle dile getirilmiştir. إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ “mürselûn” ifadesiyle de o beldeye gönderilenlerin üç elçinin kim oldukları bildirilmemiş ve peygamber olup olmadıkları açıkça ifade edilmemiştir. Kıssanın devamındaki 20. âyetle وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ “şehrin uzağından gelen adam” ifadesinde yukarıda olduğu gibi geldiği yer “karye” kelimesiyle değil “Medine” kelimesiyle detay verilmeden anlatılmış, gelen kişi ise “adam” olarak ifade edilerek kimliğine dair hiçbir bilgi verilmemiştir.

29. âyetle kavmi helak eden şeyin ne olduğu, nereden kaynaklandığı bildirilmemiş sadece إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً إِنَّ كَانَتْ bir tek ses/çığlık olduğu söylenmiştir. Sonraki âyetle يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ “yazık oldu o kullara” ifadesindeki kulların kim olduğu hususunda müphemlik devam etmektedir.

2.5.4 Sûrede Esmâ-i Hüsnâ

Sûrede Esmâ-i hüsnâdan yedi tanesi yer almaktadır. İki yerde (5, 38) “**el-Azîz**”; iki yerde (5, 58) “**er-Rahîm**”; dört yerde (11, 15, 23, 45) “**er-Rahmân**”; iki yerde (36, 83) “**Sübhan**”; üç yerde (38, 79, 81) “**el-Alîm**”; bir yerde (81) “**el-Kadîr**”; bir yerde (81) “**el-Hallak**” geçmektedir. Sûrede en çok kullanılan isimler olan er-Rahman ve er-Rahîm ile Allah’ın inananlara merhametiyle destek ve güven verdiği; inanmayanlara ise tövbe için ümit verdiği söylenebilir. Diğer

⁷⁶ Birışık - Abdülhâdî Muhammed, “Mübhemâtü’l-Kur’ân”.

isimleriyle de -Mevdûdî'nin dediği gibi-⁷⁷ sûrenin inzar ağırlıklı mesajını hissettirdiği söylenebilir. Rahman ve Rahîm isimlerinin sûrede çok fazla yer almaması da bu duruma işaret etmektedir denebilir. Örneğin, Kur'ân'ın tamamında elli yedi yerde geçen “er-Rahman” isminin Meryem sûresinde on altı kez geçmesi sûrenin rahmet havasını yansıtmaktadır.⁷⁸ Bu sûrede ise sadece iki defa geçmektedir.

el-Azîz	الْعَزِيزُ	5, 38
er-Rahîm	الرَّحِيمُ	5, 58
er-Rahmân	الرَّحْمَنُ	11, 15, 23, 45
Sübhan	سُبْحَانَ	36, 83
el-Alîm	الْعَلِيمُ	38, 79, 81
el-Kadîr	بِقَادِرٍ	81
el-Hallak	الْخَالِقُ	81

Sûrede Allah'ın isimleriyle ilgili dikkat çekici bir durum da Allah'ın ilk defa yaratan, yarattıklarını farklı hallere sokan, yarattıklarına yasalar koyan olduğu ve yeniden yaratacağıyla ilgili farklı fiillerin⁷⁹ kullanılmasına rağmen yaratmayla ilgili isimlerinden sadece “**el-Hallâk**” isminin mübâlağalı ismi fail olarak sûrenin sonunda yer almasıdır. Bunun nedeni, tek yaratıcı Allah'tır ve O'nun her türlü yaratmaya gücü yeter düşüncesini sûrenin sonunda zihinlere yerleştirmek olabilir.

2.5.5 Sûrede Tekrarlar

Kur'ân-ı Kerim'de bir kelimenin, ifadenin veya âyetin tekrarlanması “Têkrâru'l-Kur'ân” terkihiyle ifade edilmektedir.⁸⁰ Kur'ân'daki tekrarlar edatların, kelimelerin, cümle ve âyetlerin, kıssaların tekrarları olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.⁸¹ Bu tekrarlar, Kur'ân'ın özgün üslubunun bir

⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 4/567.

⁷⁸ Bilal Gökür, “Meryem Sûresi Kıssalarında Dil ve Üslup”, *Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlü (Sempozyum)*, (2009), 216.

⁷⁹ Farklı kalıplarda ha-la-ka dokuz defa; ehyâ beş defa; ce-a-le dört defa; fa-ta-ra ve en-şe-e fiil olarak birer defa kullanılmıştır. Bkz. Muhammed FuadAbdübâki, *el-Mu'cemü'l-Müfehresli'Elfâzi'l-Kur'ân'il-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2001).

⁸⁰ Şafak Çatal, “Kur'an'da Tekrar Olgusu ve Zemahşerî: Anlam, Hikmet ve Fonksiyonel Analiz”, *Diyanet İlmî Dergi* 61/2 (20 Haziran 2025), 513.

⁸¹ Hatice Görmez, “Beşer Dilinin İmkânları ve Kur'an-ı Kerim'in Anlatım Üslubuna Dair”, *İslâmî Araştırmalar* XXVII/1 (2016), 29.

parçasıdır. Ancak sadece lafzın bir parçası olmayıp anlama etki eden bir işleve de sahiptir. Muhatabın dikkatini çekme, anlamı pekiştirme görevi görerek mesajın daha iyi anlaşılmasına ve içselleştirilmesine katkı sunmaktadır.⁸²

Sûrenin tekrarlarına bakıldığında bütün lafzıyla aynı olan âyet tekrarı bulunmamaktadır. Ancak son kelimeleri değişen iki benzer âyet yer almaktadır. Bunlar 29 ve 53. âyetlerdir.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾
إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

Bu âyetlerin dışında tekrar eden diğer kelime ve cümleler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tekrar Eden Kelime / Kelime Grubu	Ayet Numaraları	Tekrar Sayısı
مُبِينٌ / الْمُبِينُ	12, 17, 24, 47, 60, 69, 77	7
مُرْسَلُونَ / الْمُرْسَلِينَ	3, 13, 14, 16, 20, 52	6
قَوْمٌ / قَوْمًا / قَوْمٌ / قَوْمِهِ	6, 19, 20, 26, 28	5
لَا يُؤْمِنُونَ	7, 10	2
kökünden fiiller (نذر)	6, 6, 10, 10, 11, 70	6
أَفَلَا / أَفَلَمْ	35, 62, 68, 73	4
مَا / وَمَا	15, 17, 22, 28, 28, 30, 35, 45, 45, 46, 49, 52, 57, 69, 69, 76, 76	17
مِنْ دُونِ / مِنْ دُونِهِ	23, 74	2
آلِهَةً	23, 74	2
الرَّحْمَنُ	11, 15, 23, 52	4
وَالِيهِ تُرْجَعُونَ	22, 83	2
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ / صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ	4, 61	2
صَيْحَةً وَاحِدَةً	29, 49, 53	3
kökünden fiiller (خلق)	36, 42, 71, 77, 81, 81	6
إِلَّا	15, 15, 17, 29, 30, 44, 46, 47, 49, 53, 54, 69	12
آمَنُوا / آمَنْتُ	25, 47	2
قَالَ / قَالُوا	14, 15, 16, 18, 19, 20, 26, 47, 52, 78	10
أَلَمْ / أَوْلَمْ / أَوْلَيْسَ	31, 60, 71, 77, 81	5
آيَةً / آيَاتٍ	33, 37, 41, 46, 46	5
كُلٌّ / كُلٌّ / كُلٌّ	12, 32, 36, 40, 79, 83	6

⁸² Çatal, “Kur’an’da Tekrar Olgusu ve Zemahşeri”, 513.

أَيُّدِيَهُمْ / أَيُّدِينَا / أَيُّدِيَكُمْ	9, 35, 45, 65, 71	5
---	-------------------	---

2.5.6 Sûrede Yeminler

İslam öncesi Arap toplumunda yemin yaygın olarak kullanılmaktadır. Kur’ân da çeşitli şekillerde yeminler kullanarak ilahî hakikatlerini tekit ve teyit etmiştir. Bu yeminlerle, yemin edilen şeyin değer ve önemine işaret edilerek muhatabın dikkati çekilmiştir. Kur’ân’da yeminle dikkat çekilen konular Kur’ân, tevhid, âhiret, Hz. Peygamber, ceza ve mükâfat gibi İslam inancının temel unsurları ile vahyin muhatabı olan insan ile onun maddi ve manevi bazı özellikleridir.⁸³

Mekke döneminde Kur’ân’a yemin edilen beş âyetten birisi de Yâsîn 2. âyettir. Diğerleri ise Sâd 38/1, Zuhurf 43/2, Duhan 44/2, Kâf 50/1. âyetleridir.⁸⁴ Bunlardan Yâsîn, Sâd ve Kâf sûrelerinde yemin edilen lafız “Kûr’ân” iken Zuhurf ve Duhan sûrelerinde “Kitap” tır. Huruf-u Mukattaa ile başlayıp yemin ile devam eden bu dört sûrede peygamberlerin tebliğ mücadelelerinden ve helak edilen kavimlerinden bahsedildiği ve bahsi geçen peygamberler ismen zikredildiği halde Yâsîn sûresinde hiçbir peygamberin ismi zikredilerek kıssası anlatılmamaktadır. Bu sûrede ise Hz. Muhammed’in nübüvvetine yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Sûre Adı	Âyet Numarası	Âyet
Yâsîn	2	يَسَّ وَالْقُرْآنَ الْحَكِيمَ
Sâd	1	صَّ وَالْقُرْآنَ ذِي الذِّكْرِ
Zuhurf	2	حَمَّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ
Duhan	2	حَمَّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ
Kâf	1	قَّ وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدِ

Arap dilinde gerek lafız gerekse anlam bakımından farklı yemin üslupları bulunmaktadır. Kur’ân-ı Kerim bu üslupları kullanmakla beraber “lâ uksimu” gibi o dilde kullanılmayan bir yemin üslubunu da kullanmıştır.⁸⁵ Huruf-i mukattaa’yı yemin olarak kabul edenlere göre Kur’ân’ın kullandığı diğer bir yemin üslubu da

⁸³ Celal Kırcı, “Aksâmü’l-Kur’ân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 12 Ocak 2026).

⁸⁴ Bkz. Abdülbaki Turan, “Kur’an-ı Kerimdeki Yeminler (Aksamu’l-Kur’an)”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (01 Mart 1986), 99.

⁸⁵ “Arap Dilinde Kasem Formları VeKur’ân-ı Kerim’e Özgü ‘La Uksimu’ Formu ile İlgili Tartışmalar”, *Artuklu Akademi* 8/1 (28 Haziran 2021), 30.

budur. Huruf-i mukattaanın yemin olarak görülmesinin nedeni ise bazı harflerin Allah'ın isimlerinden biri olarak kabul edilmesidir. Bu durumda Allah'ın kendi ismine yemin ettiği düşünülmektedir. Kendi isimleriyle yemin etme şekli Kur'an'da görülen bir yemin türüdür.⁸⁶

Yemin üslubunda “kasem harfî, kasem fiili, kasem anlamına gelen isim” bulunuyorsa buna “**açık kasem**”; bunlar bulunmadan sadece cevap cümlesi zikrediliyorsa buna da “**kapalı kasem**” denilmektedir. Kapalı kasemde cümle başında karine olarak “lam” harfi bulunmaktadır.⁸⁷

Bu bilgiler ışığında Yâsîn sûresini değerlendirdiğimizde şu yemin üslupları karşımıza çıkmaktadır: يس Allah'ın bir ismi olarak yemin kabul edildiğinde ikinci âyetin وَالْقُرْآنُ الْحَكِيمُ başındaki “vav” atıf harfi ve vav ile başlayan cümle de yemine atıf olarak kabul edilmektedir. Huruf-i mukattaa yemin olarak kabul edilmediğinde ikinci âyetin başındaki “vav” kasem harfi olup cümle de yemin cümlesi olmaktadır. Her iki durumda da üçüncü âyet إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ yeminin cevabı kabul edilmektedir.⁸⁸

Diğer bir yemin şekli de yedinci âyette لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ve on sekizinci âyette لَنَرَّجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ bulunmaktadır. Bu âyetlerdeki altı çizili kelimeler yeminin cevap cümlesidir ve başlarına bir kasem takdir edilmektedir. Bu duruma göre ilk örnekler “**açık kasem**” bu iki âyetteki yemin şekli de “**kapalı kasem**” örneğidir.

2.5.7 Sûrede Kıssa ve Darb-ı Mesel

Arap dilinin anlatım üslubu içinde kıssa ve meseller kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim de mesajını daha canlı ve etkili bir şekilde iletmek amacıyla dilde var olan kıssa ve mesel üslubunu kullanmıştır.

Kıssa, tarihi gerçekliği ve doğruluğu olan ibret alınacak olayların anlatımıdır. Bu yönüyle kıssa olay, zaman, mekan ve kahramanlardan oluşan bir örgüye sahiptir. Kur'an'daki kıssalar üç gruba ayrılmaktadır: Tarihi kıssalar (Peygamber kıssaları vb.), Kur'an'ın nüzülü sürecinde meydana gelen olayların

⁸⁶ Muhammed b. CerîrTaberî, *Câmi 'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin Türkî (Kahire: DâruHicr, 2001), 19/398; Kurtubî, *Kurtubî Tefsîri*, 17/409; Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-BasrîMâverî, *Tefsîrû'l-Kur'an (en-Nuket ve'l-Uyûn)*, thk. Seyyid AbdulkaksûdAbdurrahîm (Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y), 5/2023; Âlûsî, *Râhu'l-Me'ânî*, 22/211; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 4/474.

⁸⁷ Tarı, “Arap Dilinde Kasem Formları Ve Kur'an-ı Kerim'e Özgü 'La Uksimu' Formu ile İlgili Tartışmalar”, 35.

⁸⁸ Kurtubî, *Kurtubî Tefsîri*, 17/409; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 4/474.

anlatımı (isra, miraç, bedir savaşı, hendek savaşı vb.), gaybî kıssalar (Hz. Adem'in yaratılış sahneleri, cennet-cehennem halleri vb.).⁸⁹

Mesel, bir durumu örnekleyerek çarpıcı ve etkili bir şekilde dile getirmek gayesiyle bir veya daha fazla yönden benzetme amacıyla genelde temsili ve farazi şekilde ifade üslubudur.⁹⁰ Darb-ı mesel şeklindeki kullanımı Kur'ân'da oldukça yaygındır. Bu ifade altında anlatılan mesellerin bir kısmı Hz. İsa, Hz. Meryem, Hz. Nuh, Hz. Lut, Firavun'un karısı ve ashâbü'l karye gibi tarihi gerçekliği olan olaylar iken bir kısmı da "çölde ateş yakan adam" gibi sembolik anlatımlardır. Kıssanın tarihi gerçekliğinin olması zorunludur; ancak meselle anlatılanların tarihi gerçekliğinin olması zorunlu değildir. Kıssa ile meseli ayıran en önemli noktanın da bu fark olduğu kabul edilmektedir.⁹¹

Bu bilgiler ışığında sûredeki Kıssa ve Meseller hakkında şunlar söylenebilir: 8. âyette *“onların boyunlarına demir halkalar geçirdik, o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır.”* İnkâr edenlerin inanmamaktaki ısrarları, kendi inançları doğrultusunda burunlarının dikine gitmeleri “boynuna halka geçirildiği için başı yukarı kalkık duran” kimse ile temsil edilmiştir.⁹²

9. âyette *“biz, onların önlerine bir set, arkalarına bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.”* ise inanmayanların düşünmemeleri, hakikati görmeye çalışmamaları ve Allah'ın her türlü âyeti karşısında kör gibi davranmaları “iki set arasında kaldığı için önünü, çevresinde olup biteni göremeyen kişiyle” temsil edilmiştir.⁹³

13-19 âyetleri arasında “kasaba halkına gelen Resuller ve onların muhataplarıyla yaşadıkları”, 20-27 âyetleri arasında ise “kasaba halkına şehrin dışından gelerek Resulleri tasdik eden ve kasaba halkını uyaran adam” anlatımı *وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ* lafzıyla başlamıştır. Bu nedenle ashâbü'l-karye ve

⁸⁹ İdris Şengül, “Kıssa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 09 Mart 2025).

⁹⁰ Bedreddin Çetiner, “Mesel”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 09 Mart 2025).

⁹¹ Şengül, “Kıssa”.

⁹² Ebu Mansur Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Yavuz (İstanbul: Mizan Yayınevi, 2007), 12/63; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî Zemahşerî, *el-Keşşâf'anhakâ'ikiğavâmi'zî't-tenzîl ve 'uyûni'l-e'kâvîl fî vücihi't-te'vîl*, thk. Muhammed Abdüsselam Şahin, (Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009), 4/5; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 22/349.

⁹³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/64; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/6; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 22/351.

istiâre) olarak üç ana başlık altında incelenmektedir.⁹⁷ Sûrenin İstiâre örnekleri bu üç başlık altında tespit edilmeye çalışılmıştır.

İstiâre-i Tasrihiyye: (37) *وَإِنَّ لَهُمُ النَّيْلَ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ* Hayvanın derisinin etinden sıyrılması anlamındaki *نَسْلَخُ* fiili burada gündüzün gecedan çıkarılması anlamında kullanılmıştır. Gündüzün bu halinin benzetildiği hayvan ya da bu durum söylenmemiştir.⁹⁸ (38) *وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ* yolcunun varacağı ve yerleşeceği yer olan *مُسْتَقَرٍّ* güneşin varacağı yer olarak ifade edilmiş ve güneş bir yolcuya benzetilmiş; ancak benzetilen açıklanmamıştır.⁹⁹ (52) *يَا قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۚ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ* yatılan yer anlamına gelen *مَرْقَدٍ* kelimesi ölüm anlamında kullanılarak istiâre yapılmıştır.¹⁰⁰

İstiâre-i Mekniyye: (29) *إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ* Ateşin sönmesi anlamına gelen *خَامِدُونَ* kelimesi ölenler için kullanılarak bu durumdan hayat belirtilerinin sona ermesi yönüyle ölüm istiâre yapılmıştır.¹⁰¹

İstiâre-i Temsiliyye: (8) *إِنكَّارُ الْمُفْضَحُونَ إِنَّا جَعَلْنَا فِي آغْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ* İnkâr edenlerin inanmamaktaki ısrarı, kendi inançları doğrultusunda burunlarının dikine gitmeleri “boynuna halka geçirildiği için başı yukarı kalkık duran” kimse ile temsil edilmiştir. (9) *يُصِرُّونَ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا* İnanmayanların düşünmemeleri, Allah’ın her türlü âyeti karşısında kör gibi davranmaları “iki set arasında kaldığı için önünü/çevresinde olup biteni göremeyen kişiyle” temsil edilmiştir.¹⁰² (71) *مِمَّا عَمِلْتَ آيِدِيْنَا أَنْعَامًا* *أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ* Allah’ın hayvanları yaratması elle yapılan bir nesne ile temsil edilmiştir.¹⁰³ (82) *إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ* bütün mahlukâtın Allah’ın ol emrine hemen boyun eğmesi birine verilen emre hemen itaat etmesiyle temsil edilmiştir.¹⁰⁴

c) Tıbâk

Sözlükte “bir şeyi diğerine uygun hale getirmek, iki şeyi birbirine eşit hale getirmek veya onları aynı hizaya getirerek yapıştırmak; dört ayaklı hayvanların yürürken arka ayaklarının ön ayaklarının izine basması” anlamlarına gelen tıbâk

⁹⁷ İsmail Durmuş - İskender Pala, “İstiâre”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Mart 2025).

⁹⁸ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü’l-Tefâsîr* (Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye, 2006), 2/1016.

⁹⁹ Merve Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve NebeSûrelerinde Belâgat İlmi* (Marmara Üniversitesi, Thesis, 2022) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), 100 y./65.

¹⁰⁰ Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve NebeSûrelerinde Belâgat İlmi*, 65.

¹⁰¹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 23/6.

¹⁰² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 12/64; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/6; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 22/351.

¹⁰³ Sâbûnî, *Safvetü’l-Tefâsîr*, 2/1021.

¹⁰⁴ Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve NebeSûrelerinde Belâgat İlmi*, 68.

(39) “Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreleri) belirledik. Nihâyet o, kuru hurma dalı gibi olur.” كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ Ay, hurma dalına benzetilmektedir.¹⁰⁹

(75) “Onlar, ilah edindikleri için (hizmete) hazır asker oldukları halde, ilah edindikleri onlara yardım edemezler.” لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ (insanlar) هُمْ kelimesi müşebbeh, جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ (hazır askerler) müşebbehün bih’tir. Benzetmenin sadece bu iki unsuru zikredilerek “putlara tapanlar hizmete hazır askere” benzetilmiştir.¹¹⁰

(78) “Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ çürümüşken kemikleri kim diriltecek?” وَهِيَ Bu soruda “Allah’ı aciz görme ve yeniden yaratmaya gücünün yetmemesini düşünmeleri yönüyle O’nu mahlukata benzetme” olduğu söylenmiştir.¹¹¹

e) Kinâye

Sözlükte “bir şeyi bir şeyle örtmek” anlamına gelen kinâye, edebi sanat olarak “örtülü anlatım” demektir. Hakiki mananın da anlaşılabilirliği bir ifadede mecazî mananın kastedildiği kelime veya terkiptir. Kinâyenin mecazdan farkı hem hakiki hem de mecazî anlama göre ifadenin doğru olması, ifadede hakiki anlamın kastedilmediğine dair bir karinenin bulunmamasıdır.¹¹²

(9) Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.” وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ İnanmayanların önlerinden ve arkalarından çekilen setin dünyada onların hedeflerine ulaşmalarının önündeki engeller anlamında olabileceği gibi hakikate yönelmelerinin önündeki manevi engeller anlamında da olabilir. Aynı şekilde “gözlerini perdelemek” anlamının da dünyada fiziki olarak görmelerini engellemek anlamında olabileceği gibi hakikati anlamının ve iman etmenin önündeki manevi engeller anlamında da olabilir.¹¹³

(12) “Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz...” إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلِّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ “ölüleri diriltmek” ifadesi hakiki anlamda

¹⁰⁹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, 1016.

¹¹⁰ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, 1021.

¹¹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/29.

¹¹² İsmail Durmuş, “Kinâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 18 Mart 2025).

¹¹³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/6; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdulkâdir Ahmet Ata (Riyad: Mektebetü'l-Riyâdî'l-Hadîsiyye, ts.), 4/494; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/351, 352.

âhirette ölülerin diriltilmesi anlamına gelebileceği gibi mecazî olarak kalpleri ölü olanların imanla kalplerinin manevi dirilmesi anlamına da gelebilmektedir.¹¹⁴

(22) “Hem ben, ne diye beni yaratana kulluk etmeyeyim. Oysa siz de yalnızca O’na döndürüleceksiniz.” الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ Konuşan kişi muhataplarına nasihat etmeyi kastederek sözü kendine söylemektedir. Âyetin sonundaki “oysa siz de yalnızca O’na döndürüleceksiniz” kısmı mecazî mananın onları muhatap alarak nasihat etmek olduğuna karinedir; ancak hakiki mananın anlaşılmasının önünde bir engel de yoktur. Hakiki manaya göre âyetin anlamı hakkında farklı te’viller de yapılmıştır.¹¹⁵

f) Cinas

Sözlükte “iki şeyin birbiriyle benzeşmesi” anlamında olan cinas kelimesi belâgat ilminde ise “yazılışları ve telaffuzları aynı veya benzer; fakat anlamları farklı olan iki veya daha fazla kelimenin bir arada kullanılmasıyla oluşan sanata denir.”¹¹⁶ **Cinas-ı tam** (iki farklı lafzın harflerinin, harf sayılarının, harekelerinin ve harf sıralamasının aynı olması), **cinas-ı gayri tam/nâkıs cinas** (iki farklı lafzın harflerinin, harf sayılarının, harekelerinin ve harf sıralamasının farklı olması), **cinası iştikâk** (cinası oluşturan lafızların kök harflerinin aynı olması) olarak üç ana başlık altında incelenmektedir.¹¹⁷

Bu sanatın sûredeki örnekleri şunlardır: (12) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا Bu âyetteki نَحْنُ ve نُحْيِي kelimelerinin baştan iki harfi aynıdır; fakat bütün harfleri ve harekeleri aynı olmadığı için **nakıs cinastır**.¹¹⁸

(14) اَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اتْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعُزِّرْنَا بِئَاتٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْنَكُم مَّرْسَلُونَ Bu âyetteki اَرْسَلْنَا kelimesiyle مَرْسَلُونَ kelimesi aynı رسل kökünden türemiştir.

(18) قَالُوا إِنَّا نَطِيرُكُمْ بِكُمْ لَئِنْ لَمْ نَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ

(19) نَطِيرُكُمْ قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ إِنَّ دُكْرَتُمْ لَأَنَّكُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ Bu iki âyetteki نَطِيرُكُمْ kelimesiyle طَائِرُكُمْ kelimesi aynı طار kökünden türemiştir. Bu özelliklerinden dolayı bu iki âyet **cinas-ı iştikâk** vardır.¹¹⁹

¹¹⁴ Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-‘Aklı's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 4/495.

¹¹⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/10; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/368.

¹¹⁶ Hulûsî Kılıç - Kazım Yetiş, “Cinas”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Mart 2025).

¹¹⁷ Kılıç - Yetiş, “Cinas”; Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve NebeSûrelerinde Belâgat İlmi*, 98.

¹¹⁸ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr*, 2/1010.

¹¹⁹ Bölge, *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve NebeSûrelerinde Belâgat İlmi*, 89.

g) Îcâz

Sözlükte “sözü kısaltmak” anlamına gelen îcâz, terim olarak “bir maksat ve fikrin en az sözle açıklanması” demektir. Bu sanat **Îcâz-ı hazif** (kendileri bulunmadan da anlamın tamam olduğu kelime veya cümlelerin hazfedilmesi yoluyla oluşan îcâz) ve **îcâz-ı kısar** (herhangi bir eksiltme yapmadan kısa bir ibâre ile çok manalar oluşturmak) olarak iki şekilde oluşmaktadır. Hazifle yapılan îcazda mahzufa işaret eden bir karine bulunmalıdır.¹²⁰

Bu bilgiler ışığında sûrenin İcâz örneklerini şöyle ifade etmek mümkündür: (26)“ *(İmanı açığa çıkınca onu öldürdüler) Ona cennete gir denildi...* ” قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ mealde parantez içinde gösterilen kısım âyetin baş tarafından mahzuftur. Sonraki âyetlerde anlatılan o toplumun uyarıcılara karşı olumsuz tavrı mahzuf olan kısım için karine olmaktadır.¹²¹

(45) “Onlara, önünüzde ve arkanızda olandan sakının ki size rahmet edilsin denildiği zaman (yüz çevirirler)” وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ

mealden de anlaşılacağı üzere mahzuftur. Peşinden gelen âyetin son kısmının delaletiyle mahzup olan cevap cümlesi “rablerinin âyetlerinden yüz çevirirler” şeklinde takdir edilebilir.¹²²

(52) هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ Bu âyette hazfın nerede gerçekleştiği ve takdirinin nasıl yapılacağı konusunda farklı görüşler oluşmuştur. Bir görüşe göre هَذَا mübtada kabul edilip cümlenin sonuna haber takdir edilmelidir, o da حَقٌّ olmalıdır.¹²³ Diğer görüşe göre ise cümlenin başına “melekler onlara (bu Rahman’ın vadettiğidir. Elçiler doğru söylemişler) dediler” anlamında bir takdir yapılmalıdır.¹²⁴

h) Itnâb

Sözlükte “sözü abartma ve uzatma” anlamına gelen itnâb, belâgat terimi olarak “bir faydaya binâen sözün olması gerekenden daha fazla uzatılmasına” denir. Bu uzatma, ibârede fazla kelime kullanmakla olabileceği gibi aynı anlama gelen kelimelerin tekrar edilmesiyle de olabilir.¹²⁵

¹²⁰ M. A. Yekta Saraç, “Îcâz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Mart 2025).

¹²¹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, 2/1010.

¹²² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/18.

¹²³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/20.

¹²⁴ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, 2/1017.

¹²⁵ Bolelli, *Belâgat*, 366-384; İsmail Durmuş, “İtnâb”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 22 Mart 2025).

Bu sanat için sûreden örnekleri şöyle sıralayabiliriz: (20) وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ (21) رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ Bu âyetler arasında Itnâb sanatı اتَّبِعُوا fiilinin tekrarıyla gerçekleşmiştir.¹²⁶

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ (9) إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ (8) İki âyette de جَعَلْنَا fiili tekrar edilmiştir. 9. âyette de سَدًّا kelimesi tekrar edilmiştir. Her iki tekrar da te'kit için yapılmıştır.¹²⁷

i) Hakiki Anlamının Dışında Kullanılan İstifham

İstifham edatlarının hakiki anlamlarının dışında kullanılması belâgat ilmi açısından edebi sanat olarak görülmektedir. Yâsîn sûresinde bu kullanımın örnekleri de mevcuttur. Bahse konu istifham edatlarının hakiki anlamları ve bu sûrede kullanılan anlamları “sûrede istifham” başlığı altında incelendiği için burada tekrar edilmeyecektir.

2.6 Sûrenin Fazileti

Yâsîn sûresinin faziletine dair hem hadis kaynaklarında hem de tefsir kaynaklarında çok sayıda rivâyet olduğu görülmektedir. Bu rivâyetlerin bir kısmı sûrenin önemini vurgulamakta, bir kısmı okunmasındaki fazileti bildirmekte, kalan kısmı ise sûrenin ölüye okunmasını teşvik etmektedir.

Hadis kaynaklarında bulunan rivâyetlerin dört tanesi Kütüb-i Sitte eserlerinden Ebû Dâvut, Tirmizî, İbn Mâce'de; diğerleri ise Kütüb-i Sitte dışında Dârimî'nin *Sünen*, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*, İbn Hibban'ın *Sahih*, Beyhakî'nin *Şuabu'l-İman*, Tabarânî'nin *Mu'cem*, Teyâlisî'nin *Musannef* isimli eserlerinde yer almaktadır. Bunların üçü Sahabe rivâyeti olarak “mevkuf”, diğerleri Hz. Peygamber'e atfedildiği için “merfu” kabul edilmiştir.¹²⁸

Tefsir alanında ise Begavî,¹²⁹ Zemahşerî,¹³⁰ Râzî,¹³¹ Kurtubî,¹³² Nesefî,¹³³ İbn Kesir,¹³⁴ Bîkâî,¹³⁵ Ebussuûd,¹³⁶ Âlûsî¹³⁷ ve Elmalî¹³⁸ gibi isimler tefsirlerinde Yâsîn sûresinin faziletiyle ilgili rivâyetlere yer vermişlerdir.

¹²⁶ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, 2/1010.

¹²⁷ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 22/351.

¹²⁸ Karakış, *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 83.

¹²⁹ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ Begavî, *Me'âlimü't-Tenzîl*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr (Riyad: Dâru Tayyibe, 1989), 7/30.

¹³⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/31.

¹³¹ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 26/113.

¹³² Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/403-406.

¹³³ Ebu'l-Bereket Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Nesefî, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, thk. Yusuf Ali Bedevî (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyibe, 1998), 3/115.

Sûrenin faziletiyle ilgili rivâyetler hakkında müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Muhibbüddin Vâiz, “*Fedâil-ü Sûreti Yâsîn fî Mizâzu’l-Nakd*” isimli eserinde hadis ve tefsir kaynaklarındaki sûre ile ilgili rivâyetleri esas almıştır. Toplam otuz dokuz rivâyeti senet ve metin bakımından incelemiştir.¹³⁹

Mahmut Karakış, “*Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*” adıyla hadis alanında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Karakış, bu çalışmasında sadece hadis kaynaklarını esas alarak Yâsîn sûresinin faziletiyle ilgili yirmi rivâyeti çalışmanın birinci bölümünde; sûrenin 12, 25, 38, 58, 65, 69, 77. âyetleriyle irtibatlı rivâyetleri de ikinci bölümünde ele almıştır.¹⁴⁰

Sûrenin faziletine dair rivâyetlerle ilgili çalışmaların yanı sıra sadece sûreyi “ölülere okumayı tavsiye eden” rivâyetlerle ilgili müstakil akademik çalışmalar da yapılmıştır. Veli Aba¹⁴¹ ve Mustafa Cihat Bakkal¹⁴² yazdıkları makalelerle sûrenin ölülere okunmasını tavsiye eden rivâyetleri hem senet ve metin bakımından incelemişler hem de ölülere Yâsîn okunması hakkında ortaya çıkan görüşleri analiz etmişlerdir.

Sûrenin faziletiyle ilgili rivâyetler, bahsi geçen çalışmalardaki değerlendirmeler de dikkate alınarak şöyle özetlenebilir:

“Ölülerinize Yâsîn okuyun.”¹⁴³ Bu hadisin bazı rivâyetlerinde **“Onu, ölülerinizin yanında okuyun.”**¹⁴⁴ ifadesi bulunmaktadır. Bu hadis, senedindeki iki ravinin “meçhûl” olmasından dolayı zayıf kabul edilmiştir.¹⁴⁵

“Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’ân’ın kalbi de Yâsîn’dir. Kim Yâsîn’i okursa Allah Teâlâ, onun bu Yâsîn okumasına karşılık, Kur’ân’ı on kere

¹³⁴ Ebû’l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’ân’il-Azîm* (Beyrut: Dâru’l-Ceyl, 1990), 3/540, 541.

¹³⁵ Bikâî, *Nazmü’d-Dürer*, 16/85, 86.

¹³⁶ Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü’l-‘Aklı’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 4/524, 525.

¹³⁷ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, 22/209, 210.

¹³⁸ Elmalılı, *Elmalılı Tefsiri*, 6/407, 408.

¹³⁹ Muhibbüddin Vâiz, *Fezâil-ü Sûreti Yâsîn fî Mizâzu’l-Nakd* (Beyrut: Müessesetü’r-Riyad, 1998).

¹⁴⁰ Karakış, *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*.

¹⁴¹ Veli Aba, “Yâsîn Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivâyetler Bağlamında Bir Analiz)”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (04 Ekim 2018), 122-142.

¹⁴² Mustafa Cihad Bakkal, “Sûre Faziletleri Bağlamında Ölülere Yâsîn Okunmasıyla İlgili Hadisin Değerlendirilmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (20 Haziran 2020), 455-482.

¹⁴³ Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Davud, *Sünen-i Ebû Davud* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997), “Cenâiz”, 20.

¹⁴⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (Riyad: Beytü’l-Efkârî’d-Devliyye, t.y), “Cenâiz”, 24.

¹⁴⁵ Vâiz, *Fezâil-ü Sûreti Yâsîn fî Mizâzu’l-Nakd*, 15.

okumuş gibi sevap yazar.”¹⁴⁶ Hadis isnad bakımından “muttasıl” ve “merfu” görülmüştür. Sıhhat bakımından ise senedinde “leyyin, zayıf, meçhül” raviler bulunduğu gerekçesiyle zayıf kabul edilmiştir.¹⁴⁷

“Bakara sûresi Kur’ân’ın tepesi ve zirvesidir. Onun her âyetiyle birlikte seksen melek inmiştir. Âyete’l-Kürsî arşın altından çıkarılmış ve onunla birleştirilmiş ya da Bakara sûresiyle birleştirilmiştir. Yâsîn ise Kur’ân’ın kalbidir. Bir kişi Allah Tebârake ve Teâlâ’nın rızasını ve âhiret yurdunu kazanmak için Yâsîn’i okursa mutlaka bağışlanır. Ölülerinize onu okuyun.”¹⁴⁸ Hadis, isnad açısından “muttasıl” kabul edilmiş; ancak senedinde peşpeşe iki “meçhül ravinin” bulunması ve bir ravinin de “sû-i hıfz” olmakla itham edilmesinden dolayı zayıf kabul edilmiştir.¹⁴⁹

“Kim Allah’ın rızasını umarak bir gece Yâsîn’i okursa o gece bağışlanır.”¹⁵⁰ Hasn-ı Basrî’nin Ebû Hüreyre’den hadis dinlediğini kabul edenlere göre hadisin isnadı “muttasıl”; etmeyenlere göre ise “munkatı”dır. Isnadı muttasıl kabul edildiğinde “sahih” olarak nitelenmiştir.¹⁵¹

“Kim sabaha ulaştığında Yâsîn’i okursa o kimseye, akşama ulaşınca kadar o günün kolaylığı bahşedilir. Kim de onu bir gecenin başlangıcında okursa ona da sabaha ulaşınca kadar, o gecenin kolaylığı bahşedilir.”¹⁵² Rivâyet İbn Abbas’a isnad edildiği için “mevkuf hadis” kabul edilmiştir. Senedinde “mecruh” ravi bulunduğu için de “zayıf” olarak değerlendirilmiştir.¹⁵³

“Şüphesiz zatında ve sıfatlarında noksanlıklardan uzak ve şanı yüce olan Allah, gökleri ve yeri yaratmadan bin yıl önce Tâhâ ve Yâsîn’i okumuştur. O zaman melekler Kur’ân’ı işittiklerinde şöyle demişler: Bunun kendisine ineceği ümmete ne mutlu! Bunu taşıyacak gönüllere ne mutlu! Bunu

¹⁴⁶ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî, *el-Câmiu’l-Kebîr*, thk. BeşşarAvvel Maruf (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1996), “Fezâilü’l-Kurân”, 6; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahmân b. el-FazlDârimî, *el-Müsnedü’l-Câmi/Sünen-i Dârimî* (Beyrut: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmî, 2013), “Fezâilü’l-Kurân”, 21; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. AlîBeyhakî, *Şuabü’l-İman*, thk. Muhammed Saîd BesyûnîZağlûl (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2000), 4/94.

¹⁴⁷ Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 24.

¹⁴⁸ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî (Beyrut: y.y., 1405/1985), 5/26.

¹⁴⁹ Karakış, *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 45.

¹⁵⁰ Dârimî, *Dârimî*, “Fezâilü’l-Kurân”, 21; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *Sahîh-i İbn Hibbân*, thk. Şuayb Arnavut (Müessesetü’r-Risâle, 1993), “Salah”, 23; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, 4/96.

¹⁵¹ Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 49,50.

¹⁵² Dârimî, “Fezâilü’l-Kurân”, 21.

¹⁵³ Vâiz, *Fezâil-ü SûretiYâsîn fî Mizâzu’l-Nakd*, 66; Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 53.

konusacak dillere ne mutlu!”¹⁵⁴ Rivâyetin isnadı “muttasıl” olarak tespit edilmiştir. Sıhhat bakımından ise bazı âlimlere göre isnadında bulunan “mecruh” ravilerden dolayı “zayıf” bazılarına göre ise “uydurma” kabul edilmiştir.¹⁵⁵

“Kim gündüzün başlangıcında Yâsîn sûresini okursa onun ihtiyaçları giderilir.”¹⁵⁶ İsnadında “irsal” yapan raviler bulunması nedeniyle rivâyet “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁵⁷

“Kim Allah’ın rızasını umarak bir gece Yâsîn’i okursa o gece bağışlanır.” Bu rivâyetin **“Kim her gece Yâsîn’i okursa affedilir.”** şeklinde başka bir lafzı da mevcuttur.¹⁵⁸ Rivâyetin isnadı “muttasıl” kabul edilmektedir. Bazı âlimler bu sözün Hasan-ı Basrî’ye ait olduğunu söyleyip rivâyeti “maktu” kabul etmişler; bazıları ise sözün Ebû Hüreyre’ye ait olduğunu söyleyerek “merfu” kabul etmişlerdir. Senedinde bulunan “meçhül” ravilerden dolayı rivâyet sıhhat bakımından “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁵⁹

“Kim Allah’ın rızasını umarak gündüz veya gece Yâsîn’i okursa günahları bağışlanır.”¹⁶⁰ Ebû Hüreyre’den gelen bu rivâyetlerin diğer tariklerinde gündüz ifadesi geçmezken sadece bir tarikte bu ifade yer almaktadır. Bu tarikte gelen rivâyetin senedinde “zayıf ve metruk” raviler bulunduğu için rivâyet “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁶¹

“Yâsîn Kur’ân’ın kalbidir. Onu, Allah’ın rızasını ve âhireti kazanmak için okuyan kişi mutlaka affedilir. Onu, ölülerinize okuyun.” Bu rivâyetin benzer bir lafzı da şöyledir: **“Kim Allah’ın rızasını umarak Yâsîn’i okursa geçmiş günahları bağışlanır. Ölülerinize onu okuyun.”**¹⁶² Rivâyetin isnadı “muttasıl”dır. Senedinde “meçhül” raviler bulunmasından dolayı sıhhat bakımından “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁶³

“Kim Yâsîn’i okursa, Kur’ân’ı on kere okumuş gibi (Allah) sevap yazar.” Benzer bir lafız da **“Yâsîn suresini okuyun, çünkü onda on bereket**

¹⁵⁴ Dârimî, *Dârimî*, “Fezâilü’l-Kurân”, 20.

¹⁵⁵ Vâiz, *Fezâil-ü SûretiYâsîn fî Mîzâzu’l-Nakd*, 62; Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 56.

¹⁵⁶ Dârimî, *Dârimî*, “Fezâilü’l-Kurân”, 21.

¹⁵⁷ Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 58.

¹⁵⁸ Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, 4/95.

¹⁵⁹ Vâiz, *Fezâil-ü SûretiYâsîn fî Mîzâzu’l-Nakd*, 71; Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 59.

¹⁶⁰ Ebû’l-KâsımMüsnidü’d-dünyâSüleyman b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat* (Kahire: Dâru’l-Harameyn, 1995), 4/21.

¹⁶¹ Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 72.

¹⁶² Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, 4/93.

¹⁶³ Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 65.

vardır...” şeklindedir.¹⁶⁴ Rivâyetin isnadında “inkita” olduğu ve senedinde “meçhûl” raviler bulunduğu gerekçesiyle sıhhat bakımından “zayıf” kabul edilmiştir.¹⁶⁵

2.7 Sûrenin Halk Kültüründeki Yeri

Bazı İslam ülkelerinde ve özellikle ülkemizde Yâsîn sûresi yeni doğan çocuğa isim verilmesi esnasında, sünnet merasimlerinde, yuva kurulurken, hacı uğurlama ve karşılama programlarında, mevlid merasimlerinde, hastaların şifası için, arzulanan bir şeyin gerçekleşmesi için, ölmek üzere olan kişinin başında, cenaze merasimlerinin hemen her aşamasında, cenazenin defninden sonraki ilk üç veya yedi gün, definden sonraki 40 veya 52. günü gibi belli günlerde ve kabir ziyaretlerinde okunmaktadır.¹⁶⁶ Bu uygulamaların yanında son dönemde ülkemizde sınava giren öğrencilerin başarılı olması için, psikolojik sıkıntısı olanların rahatlaması için, bela ve musibetlerden korunmak için, daha çok sevap olacağı ümidiyle Mescid-i Haram’da ve Hz.Peygamberin ruhuna ithafen Mescid-i Nebvî’de bireysel ya da toplu şekilde Yâsîn sûresinin okunduğu görülmektedir. Bunlarla beraber ülkemizde bazı çevrelerde sosyal bir faaliyet olan altın günü, akraba günü gibi toplantılarda farklı şekillerde Yâsîn okunmasının da yaygın bir uygulama haline geldiği görülmektedir.

Yâsîn sûresinin farklı niyetlerle değişik okuma şekillerine de rastlanmaktadır. Sûrenin tamamını 7, 41, 70 veya 123 defa okuma, bu mümkün değilse 7 defa “Yâsîn” okunduktan sonra, 14 defa “*zêlike takdîr’ul azîzi’l alîm*”, 16 defa “*selâmün kavlen min rabbîn rahîm*”, 4 defa “*innemâ emruhû izê erade şey’en*” den sonraki âyetler okunursa 41 “Yasin hatmi” yapılmış olacağına inanılmaktadır. Bir diğer okuma şekli de “Mübinli Yâsin” dir. Bu okuma şeklinde sonu “mübin” ile biten âyetlerde durularak okuma niyetine göre dua edilir ve bu okuma şekliyle sûre 7, 41 veya 123 defa okunur. Bu Yâsînler şifa için okunuyorsa zemzeme veya suya üflenerek şifa niyetiyle içilir. Bu şekildeki uygulamada 41 Yâsin okunmasına “küçük hatim”; 123 Yâsin okunmasına ise “büyük hatim” denilmektedir.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, 4/94.

¹⁶⁵ Vâiz, *Fezâil-ü SûretiYâsîn fî Mizâzu’l-Nakd*, 68; Karakış, *YâsînSûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*, 82.

¹⁶⁶ Aba, “Yâsin Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivâyetler Bağlamında Bir Analiz)”, 138.

¹⁶⁷ Bu verilere bazı yetişkin bayan Kur’ân Kursu kursiyerleri ve günlere katılan bazı bayanlarla yapılan görüşmeler ve online araştırmalar sonucunda ulaşılmıştır.

Bazı camilerde de sabah namazında ve Perşembe yatsı namazlarında “Yâsîn-i Şerîf” okumak gelenek haline gelmiştir.¹⁶⁸

Ülkemizdeki bu uygulamaların benzerleri Endonezya, Pakistan, Mısır, İran ve Orta Asya Müslümanları arasında da görülmektedir. Bazı Müslüman ülkelerde ise bu uygulamalara rastlanmamaktadır. Bu farkın nedeni sûreyi okumanın faziletine dair rivâyetlerin bulunması; ancak bu rivâyetlerin sıhhat bakımından zayıf veya mevzu durumda olması ve bu rivâyetlerdeki tavsiyelerin sahabe uygulamasıyla desteklenememesi olabilir. Diğer bir deyişle bazı Müslümanlar zayıf da olsa rivâyetlerin gereğiyle amel etmiş bazıları ise bu rivâyetleri amel edilecek durumda görmemiştir.¹⁶⁹

2.8 Sûrenin Tarihi Hafızadaki Yeri

Sûre, Hz. Peygamberin yaşadığı iki olay bağlamında İslam tarihinde adından bahsettirmiştir. Bu olaylardan ilki şöyle anlatılmaktadır: Ebu Cehil, Hz. Peygamberi öldürmeye veya başını taşla ezmeye yemin etmişti. Bu niyetini gerçekleştirmek üzere fırsatını bulduğu bir anda O’na yöneldi; ancak Hz. Peygamberi karşısında göremedi. Arkadaşları görüyor ve “işte Muhammed orada” diyerek ona göstermeye çalışıyorlar; ancak o göremiyordu. İbn Abbas’ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber o esnada Yâsîn’in dokuzuncu *وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ* *وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ* âyetini okuyordu.¹⁷⁰ Diğer olay ise şöyledir: Hz. Peygamberin hicret edeceğini duyan Kureyşlilerin oluşturduğu süikast grubu evinin etrafını kuşatmıştı. Hz. Peygamber Yâsîn sûresinin ilk dokuz âyetini okuyarak onların üzerine toprak saçmış ve kimse fark etmeden güvenli bir şekilde evinden ayrılmıştı. Her ne kadar bu olayla ilgili rivayetler ana kaynaklarda yer almasa da tâli kaynaklarda ve tarihi hafızamızda bulunmaktadır.¹⁷¹

Bu iki rivayette Yâsîn sûresinin düşmandan ve tehlikeden korunmak amacıyla okunduğu görülmektedir. Bu anlayış kültürümüzde “tılsımlı gömlek” geleneğinin oluşmasına da zemin hazırlamıştır denebilir. Zira bazı Osmanlı padişahlarının genellikle savaşlarda korunma amacıyla üzerinde esmâu’l-hüsnâ,

¹⁶⁸ TRT Haber, “800 yıldır sabah namazlarında Yasin okuyorlar”, (Erişim 09 Haziran 2017).

¹⁶⁹ Aba, “Yâsîn Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivâyetler Bağlamında Bir Analiz)”, 139.

¹⁷⁰ Taberî, *Câmi’u l-Beyân*, 19/407; İbn Kesir, *Tefsîrü l-Kur’ân’il-Azîm*, 3/542.

¹⁷¹ Konuyla ilgili rivayetler için bkz. Ebü’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el- Hodayrî Süyûtî, *ed-Dürre’l-Mensûr fi’t-Tefsîr-i bil Me’sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkez’ül-Hicr, 2003), 12/322-329.

dört büyük meleğin adı, bazı âyet¹⁷², sûre¹⁷³ ve dualarla beraber bir takım sembollerin de bulunduğu gömlekler giydiği bilinmektedir. Bu gömleklerin bazılarında Yâsîn sûresinin tamamı bazılarında ise ilk dokuz âyetinin bulunduğu görülmektedir.¹⁷⁴

Sûre, tarihi hafızamız içinde hat sanatı eserlerinde de önemli yer tutmaktadır. Bazı çalışmalarda sadece بِسْمِ mukattaa harfi, bazılarında sûrenin tamamı, bir kısmında ise 58. âyet مَنْ رَبِّ رَجِيم veya 82. âyet إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ müstakil olarak yer almaktadır.

2.9 Sûrenin Muhtevası

Sûre, "tevhid, nübüvvet, âhiret" konularını canlı bir üslup ve karşı konulması zor güçlü delillerle işlemektedir. Bu özelliklerinin yanında inzar yönü de baskındır.¹⁷⁵

Sûrede, ele alınan bu konuların beş âyet grubu şeklinde incelendiği söylenebilir. İlk iki grup âyetlerde nübüvvet; üçüncü grupta tevhid; dördüncü grupta âhiret konuları ele alınmış son grup âyetlerde ise ana konular etrafında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

Birinci grup âyetlerde (1-12 âyetler), yeminle ve tekitli ifadelerle Hz. Muhammed'in peygamberliği, gittiği yolun hak olduğu, söylediklerinin de şiir ya da öncekilerin masalları değil Allah'ın kendisine indirdiği hikmetli Kur'an olduğu vurgulanmıştır. Görevinin ise, kendisine gönderilen ilahi mesajla insanları uyarmak olduğu belirtilmiş ve bu uyarıya kulak vermeyenlerin cezayı hak edeceği ilan edilmiştir. Bütün bu uyarılara rağmen tebliğe karşı direnerek dinleme, anlama, düşünme ve doğruyu arama yeteneklerini zayıflatıkları için vahye karşı dik başlılık yapanlar kınanmıştır. Peygamber diliyle yapılan uyarının kendini bu uyarıya kapatanlara tesir etmeyeceği idraklere sunulmuştur. Bu uyarıların ahirete, hesaba ve Allah'ın her şeye kâdir olduğuna inananlara tesir edeceği hatırlatılmıştır.

İkinci grupta (13-32 âyetler), "kasaba halkı ve onlara gelen elçiler" örneği üzerinden nübüvvetin sorumluluğu, zorlukları gösterilmiş karşı tepkilerin

¹⁷² Âyete'l-Kürsi, Yâsîn 1-9, farklı elli beş âyet.

¹⁷³ Fâtiha, Kehf, Yâsîn, Ahkâf, Fetih, Felak, Nâs.

¹⁷⁴ Hülya Tezcan, "Dolmabahçe Sarayındaki Sultan II. Abdülhamid'e Ait Tılsımlı Gömlek", *Uluslararası İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu 2013 = International Istanbul Historical Peninsula Symposium 2013*, (2014), 681.

¹⁷⁵ Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Kurul (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 4/567.

olabileceği hatırlatılmıştır. “Şehrin dışından koşarak gelen adam” örneğiyle bütün uyarılara rağmen muhataplar olumlu tepki vermeseler de başkalarının bu hakikatleri benimseyebileceği hatırlatılmıştır. İnanmamakta ısrar eden kasaba halkının çarptırıldığı ceza anlatılarak önceki âyetlerde dile getirilen “uyarılara kulak vermeyenler cezayı hak eder” hükmünün dünyadaki bir örneği gözler önüne serilmiştir.

Üçüncü grupta (51-67 âyetler) dünyada, semada, insan nefsinde ve Kur’ân âyetlerinde “Allah’ın varlığına, birliğine, yaratıcı ve yönetici olduğuna, her yönüyle mükemmel sıfatlara sahip olduğuna” dikkat çekilmektedir. Karşı konulamaz delillerle ortaya konan bu gerçekler karşısında insan için tek çıkar yolun ve doğru olanın iman etmek ve kulluk görevlerini yerine getirmek olduğu vurgulanmıştır. Çeşitli delillerle ortaya konan bu hakikatlere inanmamakta ısrar edenlerin cezayı hak edecekleri hükmü burada tekrar hatırlatılmıştır.

Dördüncü grup âyetlere (51-67 âyetler), “sura üfürüldü” diye başlanıp kıyamet gününde insanların yaşayacakları korku ve şaşkınlık canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. O gün hiç kimseye haksızlık yapılmayacağı, herkesin yaptıklarının karşılığını göreceği gerçeği “cennet ehli ve mücrimlerin” durumlarını anlatan sahnelerle aktarılmıştır. Bu güçlü ve canlı anlatımın sonunda, âhirete inanmanın zorunluluğu ve bunun sonucu olarak da sadece bir olan Allah’a kulluk edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Son grupta ise (68-83 âyetler) önceki âyetlerde ele alınan konular üzerinden bazı mesajların verildiği ve şu önemli ilkelerin dikkatlere sunulduğu söylenebilir: “Uzun ömür verdiğini yaratılış bakımından tersine çeviren güç, ölüyü de diriye çevirebilir. Bizim O’na öğrettiğimiz şiir değil, diri olanı uyarmak için gönderdiğimiz zikir ve apaçık Kur’ân’dır. Verdiklerimiz için şükretmeniz gerekmez mi? Kendinize yardımı dokunur diye ilah yerine koyduğunuz şeylerin kendilerine hayrı yokken size nasıl yardım edebilir? Böylelerinin sözleri seni üzmesin zira Allah her şeyi bilmektedir. Hiç örneği yokken ilk defa topraktan ve nutfeden yaratılan insanın çürümüş kemik iken tekrar yaratılması mümkündür; çünkü ilk defa yaratan tekrar yaratabilir. Dünyada yeşil, ıslak ağaçtan ateş çıkararak sudan ateşi çıkaran Allah, çürümüş kemiklerden insanı tekrar yaratmak sûretiyle ölümden hayatı çıkarabilir. Büyüklükleri bakımından semaları ve arzı yaratmaya gücü yetenin benzerlerini de yaratmaya gücü yeter.” O’nun dilediği her

şey olur, her şey O'nun hükmüne boyun eğmiştir. O halde ey insanlar! Sonunda dönüşünüz bütün noksanlıklardan münezzeh olan Allah'adır.

3. İKİNCİ BÖLÜM: SÛRENİN YORUM İNCELEMESİ

Çalışmanın bu bölümünde sûrenin âyetleri, konularına göre beş ana gruba ayrılarak incelenmiştir. Her grubun âyetleri içeriklerine göre alt birimlere ayrılmıştır. Bu birimler kaleme alınırken öncelikle konuyla ilgili âyetlerin Arapça metni ve meâli kaydedilmiş sonrasında o âyetlerle ilgili tefsir kaynaklarındaki açıklamalara yer verilmiştir. Her birimde yer alan âyetlerle ilgili münâsebet bağlantılarına o âyetlerin açıklamasından sonra yer verilmiştir.

3.1 Nübüvvet (1-12)

Sûrenin girişindeki âyetlerin Kur'an'a, O'nu getiren Peygambere, vahyin işlevine dikkat çekerek bu vahye karşı muhatapların tutumlarından ve bu tutumların gerekçelerinden bahsettiği görülmektedir. Genel olarak risâlet kurumuyla ilgili olduğunu düşündüğümüz bu bölüm beş başlık altında incelenmiştir.

3.1.1 Nübüvvetin Tasdiki (1-5)

يَسَّ (1) وَالْقُرْآنَ الْحَكِيمَ (2) إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (3) عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (4) تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ (5)

Yâ-sîn. {1} Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, sen kesinlikle dosdoğru bir yolda yürümek üzere gönderilmiş peygamberlerden birisin. {2-4} (Bu kitap) aziz ve rahmeti bol olan Allah tarafından (ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde bulunan bir toplumu uyarasın diye) indirilmiştir {5}

يَسَّ Mukattaa harfidir. “Yâsin” şeklinde sonunu cezimli okumak meşhur olsa da başına “ütlü” anlamında bir fiil takdir edilerek “Yâsîne” olarak sonu fethalı, başına “hêzihî” şeklinde bir mübteda takdir edilerek “Yâsînü” olarak sonu dammeli, sakın harfin esre ile harekelenme kuralına göre de “Yâsîni” olarak sonu kesreli de okunmuştur.¹⁷⁶ Çeşitli irab takdirlerinin mümkün olmasından kaynaklanan bu farklı okumaların anlam üzerinde değiştirici bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Mukattaa harflerinin sahip olduğu özellikler ve onlar için yapılan yorumlar Yâsîn için de geçerlidir.¹⁷⁷ Bununla beraber, “Yâsîn” için müstakil anlamlar

¹⁷⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/3; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/406, 407.

¹⁷⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/407 Mukattaa harfleri hakkında detaylı bir açıklama için bkz. Elmalılı 1/144-152.

üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda beş görüş öne çıkmaktadır: Katade'den gelen rivâyete göre “Kur’ân’ın isimlerinden biridir.” İbn Abbas’a göre “Allah’ın kendisiyle yemin ettiği isimlerinden biridir.” Mücahid’e göre “Allah’ın sözünü başlattığı başlama ifadelerinden biridir.” Muhammed b. Hanefiyye’ye göre “Yâsîn, Peygamberin isimlerinden biridir ve burada ‘ey Muhammed’ anlamında bir hitap olarak kullanılmıştır.” Bu görüş için Hz. Ali’den rivâyet edilen “*Allah beni Kur’ân’da yedi isimle isimlendirmiştir. Bunlar Muhammed, Ahmed, Taha, Yâsîn, Müzzemmil, Müddessir ve Abdullah’tır*” rivayeti delil olarak kullanılmıştır. Hasan-ı Basri, İkrime, Dahhak ve Said b. Cübeyr’e göre “Yâsîn, ey insan” demektir. Bu kullanım Habeşçe’de, Tay ve Kelb kabilelerinin dillerinde yaygındır.¹⁷⁸ Razi, Yâsîn’in Hz. Peygamber’in isimlerinden olup anlamının “ey Muhammed” şeklinde olmasını üçüncü âyetin de desteklediğini söylemiştir.¹⁷⁹

Yâsîn’in bahsi geçen anlamları içinde “ey insan” anlamının hem ilk muhatap olarak Hz. Peygamberi hem de Kur’ân’ın muhatabı olan bütün insan cinsini kapsayan şumüllü bir ifade olmasından dolayı daha tercih edilebilir olduğunu düşünmekteyiz.

Bazı müfessirler Yâsîn yemindir, ikinci âyetin başındaki “vav” ise ona atıftır derken bazıları ise Yâsîn’e yemin dışında bir anlam vererek ikinci âyetin başındaki vavı “yemin vavı” olarak kabul etmişlerdir. Her iki durumda da üçüncü âyet yeminin cevap cümlesi kabul edilmiştir.¹⁸⁰

Yâsîn’in diğer mukataa harfleriyle olan münâsebetini görebilmek için bütün harfleri nüzul sırasına göre bir tabloda sunmak istiyoruz.

Nüzul Sırası	Sure Adı	İniş Yeri	Sonraki Ayet	Mukattaa Harfi
36	Nûn / Kalem	Mekkî	وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ	ن
38	Sâd	Mekkî	وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ	ص
40	Mü'min	Mekkî	تَنْزِيلِ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ	ح
41	Fussilet	Mekkî	تَنْزِيلِ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	ح
42	Şûrâ	Mekkî	كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ	ح عسق
43	Zuhruf	Mekkî	وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ	ح
44	Duhân	Mekkî	وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ	ح
45	Câsiye	Mekkî	تَنْزِيلِ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ	ح

¹⁷⁸ Mâverdi, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, 5/5, 6; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/410.

¹⁷⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/40.

¹⁸⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/345.

46	Ahkâf	Mekkî	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ	حَم
47	Meryem	Mekkî	ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا	كهيعص
49	Tâhâ	Mekkî	مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى	طه
50	Şuarâ	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ	طسم
51	Neml	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ	طس
52	Kasas	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ	طسم
53	Ankebût	Mekkî	أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ	الم
54	Yâsîn	Mekkî	وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ	يس
57	Kâf	Mekkî	وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ	ق
67	A'râf	Mekkî	كِتَابُ أَنْزَلِ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَزَجٌ مِنْهُ لِنَذَرِ بِهِ ذِكْرًا لِلْمُؤْمِنِينَ	المصن
72	Yûnus	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ	الر
73	Hûd	Mekkî	كِتَابُ أَحْكَمْتَ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلْتُ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ	الر
74	Yûsuf	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ	الر
81	Hicr	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ	الر
84	Rûm	Mekkî	غُلِبَتِ الرُّومُ	الم
85	Lokmân	Mekkî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ	الم
86	Secde	Mekkî	تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ	الم
87	İbrâhîm	Mekkî	كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ	الر
105	Ra'd	Medenî	تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ	المر
112	Bakara	Medenî	ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ	الم
113	Âl-i İmran	Medenî	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ	الم

İlk inen sûrelerdeki mukataa harflerinin tek harfli olması (ص, ن), sonrasındaki yedi sûrenin hepsinin حَم ile başlaması ve bu surelerin hepsinde de Kitap, Kur'ân ve tenzil konularına işaret edilmiş olması indiği dönemin vahiy-sosyoloji ilişkisi ile bağlantılı olduğu, bu nedenle mukatta harfi ve yemin ile vahye dikkat çekildiği söylenebilir. diğer bir durum da الرَّ (elf-lâm- râ) ile başlayan sûrelerin de peşpeşe geldiği ve hepsinde bu harflerden sonra Kitap lafzına işaret edilmesidir. Yâsîn sûresi kendinden sonra gelen Kâf sûresiyle mukataa harfinden sonra Kur'ân'a yemin edilmesi yönüyle benzerdir. Bu durum, aynı dönemde inen iki sûrenin içerik açısından birbirine yakın olduğu gibi lafız menzerliği yönüyle de giriş kısımlarının münâsebet içinde bulunduğunu göstermektedir.

Kur'ân'ın hakîm olarak nitelenmesi içinde yalan, yanlış, asılsız bir şeyin bulunmadığı gibi hitabında çelişki, uyumsuzluk, kapalılık da olmayan,

böylece kurgusu ve anlamı sağlam, söyledikleri hikmetli kelam olduğuna işaret etmektedir.¹⁸¹

Üçüncü âyetinin kasemden sonra gelmesi, inne ile başlaması, cevabında tekit lam'ının gelmesi إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ güçlü bir tekit oluşturmaktadır. Böyle bir hitabın nübüvvet hakkında şüphesi güçlü olan inkârcılara söylenmesi belâgat açısından daha uygundur. Ancak âyet, Hz. Peygambere hitap etmektedir. Bunun nedeni müşriklerin inkâr etmekte ısrar ettiği Hz. Peygamberin nübüvvetinin Allah tarafından tasdik edilmesi, onların inkârlarına karşılık Allah'ın Peygamberini desteklemesi ve ona manevi güç kazandırması için olabilir.¹⁸²

Hiz. Peygamberin risâleti dördüncü âyetteki عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ “Hz. Peygamberin doğru yol üzere” olduğunun vurgulanmasıyla teyit edilmektedir. Peygamber olduğunun te'kitli bir şekilde anlatılması onun sırat-ı müstakim üzere olduğunu gösterdiği halde neden bu âyetle yeniden vurgulanmıştır? ¹⁸³ Bu vurgunun, sûrenin indiği boykot yılları dikkate alındığında nübüvveti inanmayıp Müslümanlara kötülük yapanlara önemli bir uyarı, inananlar için de imanlarını pekiştiren güçlü bir destek olduğu söylenebilir.

Beşinci âyetin başındaki تَنْزِيلَ kelimesinin farklı irab takdirlerine göre başına getirilen a'ni gibi bir fiilin mefûlû olarak “tenzile”, takdir edilen bir mübtedanın haberi olarak “tenzilü”, ikinci âyetteki Kur'ân lafzından bedel olarak “tenzili” okunması da mümkündür.¹⁸⁴ Ancak bu farklı takdirlerin anlamda bariz bir farklılık oluşturmadığı, bütün takdirlerde kast olunanın Kur'ân olduğu görülmektedir. Sûrede Tenzil kelimesiyle aynı kökten gelen iki fiil daha kullanılmıştır.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾
قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾
وَمَا أَنْزَلْنَاهُ عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾

Beş ve altıncı âyetlerde Azîz ve merhametli olan Allah'ın vahyi indirmesinden bahsetmektedir. Aynı fiille yirmi sekizinci âyetle Allah'ın azap indirmesinden bahsedilmektedir. Buradan şöyle bir mesajın olduğu çıkarılabilir:

¹⁸¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/60.

¹⁸² Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/410.

¹⁸³ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil (Tefsîru'l-Beyzâvî)*, thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk - Mahmud Ahmed Atrâş (Beyrut: Dâru'r-Reşîd, 2000), 3/127.

¹⁸⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/4.

Allah'ın rahmetiyle indirdiği Kur'ân'a uymayanlara vahyin geldiği yerden azap inecektir

Sûrenin, Huruf-ı mukatta ile başlaması ve Kur'ân'dan bahseden sonraki âyetin yeminle vurgulanması asıl maksadın Kur'ân'a dikkat çekmek olduğunu göstermektedir.¹⁸⁵ İkinci âyette “*hikmetli Kur'ân'a*” edilen yeminin cevabı olarak üçüncü âyette de tekitli bir şekilde “*muḥakkak ki sen Allah'ın resûlüsün*” denilerek Hz. Muhammed'in risâletinin vurgulanması, esas gayenin nübüvveti tasdik olduğunu hissettirmektedir. Bu âyetler arasında bir girişten sonra asıl gayenin belirtilmesi yönüyle bir münasebet olan Hüsn-i Matlab mevcuttur.

3.1.2 Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Görevi (6)

لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

(Bu kitap) ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde bulunan bir toplumu uyarasın diye indirilmiştir. ﴿6﴾

Bu âyet Hz. Peygamberin görevini ve Kur'ân'ın indirilme gerekçesini bildirmektedir. Âyetin başındaki “lam harfi” üçüncü âyetle bağlantılı olarak anlaşılırsa Hz. Peygamberin gönderilmesinin nedenini; beşinci âyete müteallak anlaşılırsa Kur'ân'ın indirilme nedenini bildirmektedir.¹⁸⁶ Kur'ân'ın indirilmesi Hz. Peygamberin risâletini de başlatan neden olduğu için daha genel bir durum olarak tercihi daha uygun olacağından beşinci âyetle bağlantılı anlaşılmalıdır.

Âyetteki “kavmen” kelimesiyle hangi topluluğun kast edildiği hususunda tefsirlerde üç farklı görüş dile getirilmiştir. Birinci görüşe göre buradaki kavim, kendilerine uzun süredir Peygamber gelmeyen ve bu nedenle ümmi bir topluluk olan bütün Araplardır.¹⁸⁷ Diğer görüşe göre hem kendilerine hem de yakın babalarına Hz. Muhammed'den başka Peygamber gelmeyen Kureyştir.¹⁸⁸ Başka bir görüşe göre ise Hz. İsa ile Hz. Muhammed arasındaki Peygambersiz dönemdeki –Ehli kitap da dahil- bütün fetret ehldir.¹⁸⁹ Kavm kelimesine son maddedeki şekilde anlam verenlerden biri olan Râzî âyetin ilgili bölümünü şu şekilde açıklamıştır: Buna göre anlam “*Önceki peygamberin yolundan saptıktan*

¹⁸⁵ M. Zeki Duman - Mustafa Altundağ, “Hurûf-ı Mukatta”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 04 Ocak 2025).

¹⁸⁶ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Baḥrû 'l-Muḥîṭ*, 9/49.

¹⁸⁷ Ebû'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. EbîBekr b. Muhammed el- Hodayrî Süyûtî, *ed-Dürrü 'l-Mensürî 't-Tefsîr-i bil Me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkez'ül-Hicr, 2003), 12/321.

¹⁸⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/24; Süyûtî, *ed-Dürrü 'l-Mensür*, 12/321.

¹⁸⁹ Râzî, *Mefâtiḥu 'l-Gayb*, 18/443; Süyûtî, *ed-Dürrü 'l-Mensür*, 12/321.

oluşturmuş insan topluluğu anlamında geçmektedir.¹⁹⁸ Bir başka tanıma göre ise: Aynı dine mensup olmak, aynı zamanda yaşamak, aynı mekânı paylaşmak gibi önemli bir unsura dayanarak oluşmuş topluluktur.¹⁹⁹

Bununla beraber... *رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ* “Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar...”²⁰⁰ ayetinde -Hz. İsmail’in soyundan gelen Araplar gibi- aynı zürriyete/ataya mensup olan insan topluluklarının ümmet kavramıyla ifade edildiği görülmektedir. Rad 13/30’ da ise ... *كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ* “(Ey Muhammed!) böylece seni kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın...” içinde yaşanan zamandan önceki, aynı soya mensup insan toplulukları “ümmet” kavramıyla ifade edilmiştir.

Bu açıklamalardan hareketle denilebilir ki içinde yaşanan zamandan önceki, aynı soya mensup insanların, ilk atalarına kadarki olan insan toplulukları ümmet kavramıyla ifade edilebilir. Bu durum Araplar için düşünüldüğünde, Hz. Peygamber ve yakın babalarının içinde yaşadığı çağdan Hz. İbrahim’e kadar olan dönemdeki bütün Arap soyunu içine almaktadır.

Kavm: “Aynı soydan gelen, töre, dil ve kültürleri bir olan insan topluluğu” anlamına gelen bu kavram ümmet kelimesiyle aynı anlamda da kullanılmaktadır.²⁰¹ Kur’an’da bazen sadece erkekler topluluğu bazen de grup, topluluk ve bir atada birleşen bütün insanlar anlamında kullanıldığı gibi, “kişinin içinde yaşadığı topluluk ” anlamında da kullanıldığı görülmektedir.²⁰² Bu bilgiler ışığında, Hz. İbrahim’le Hz. Peygamber arasındaki bütün Araplar “ümmet”; peygamberimizin ve yakın babalarının içinde yaşadığı toplum “kavm” kavramıyla ifade edilebilir.

O halde Yasin 36/6’ daki inzar olunmama, kendilerine peygamberin gelmemesidir. Buradaki inzar olunmayan “kavim” ise o dönemki Arap toplumdur, önceki bütün Arapları kapsamaz. Çünkü her ümmet için mutlaka

¹⁹⁸ Ali Galip Gezgın, *Tefsirde Semantik Metod* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002), 246.

¹⁹⁹ Halil İbrahim Bulut, “Ümmet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 09 Kasım 2025); Fikret Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006), 671.

²⁰⁰ Bakara 2/128.

²⁰¹ Recep Şentürk, “Kavim”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 09 Kasım 2025).

²⁰² Gezgın, *Tefsirde Semantik Metod*, 239.

peygamber gelmiştir. Araplara da Hz. İsmail'in peygamber olarak geldiği ve Hanif dinini tebliğ ettiği bilinen bir gerçektir.²⁰³ Bu durumda onların inzar olunmaması, kendi içlerinden gelen bir peygamber lisanıyla doğrudan uyarılmamaları demektir. Bu durum Fâtır 24. âyete aykırı değildir. Çünkü o toplum içinde de insanları Allah'a çağıran, inzar görevini yapmaya çalışan Nüfeyl, Varaka b. Nevfel vb. kişiler vardı.²⁰⁴

Âyetin son kısmı olan فَهُمْ غَافِلُونَ önceki bölümlerin anlamına bağlı olarak inzar olunan/olunacak kişinin durumunu belirtmektedir. Âyetin bir önceki bölümündeki “mâ” harfini –yukarıda ilk iki maddede ifade edildiği gibi- olumlu anlayanlara göre âyetin bu kısmı “babaları inzar edilen bir kavmi inzar edesin diye ... çünkü onlar (Allah'n azabından,²⁰⁵ iman ve hidayetten²⁰⁶ babalarının uyarıldığı şeyden²⁰⁷) gafildirler” şeklinde takdir edilmiştir. “Mâ” harfini nâfiye olarak kabul edenlere göre ise buradaki “gafil olanlar” babaları uyarılmayan bu nedenle hem babaları hem de kendileri uyarılmadığı için gafil olanlardır denilmiştir.²⁰⁸

6. âyette, “Hz. Muhammed'in inzar etmek için görevlendirildiğinden” bahsedilirken sonraki üç âyette “inzara kulak tıkayanların halleri” anlatılmaktadır. Buradaki münasebet söz sahibinin, konusunu bir gerekçeyle bırakıp başka bir konuya geçmesi olan Tehallus yoluyla gerçekleşmiştir. 10 ve 11. âyetlerde tekrar inzar konusuna dönülerek “inzarın kime etki edip kime etmeyeceği” beyan edilmektedir. Bahsi geçen âyetler arasında, bir konudan bahsedilirken başka bir konuya temas edilip devamında yeniden aynı konuya dönülme yoluyla İstitrat münasebeti kurulmuştur.

6. âyetteki diğer bir münasebet yönü de İhtirastır.²⁰⁹ Kur'ân'ın gafil bir kavmi uyarmak için indirildiği söylenmiş, arkasından 7. âyette “Andolsun, onların

²⁰³ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 3/178.

²⁰⁴ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 12/318; Konuyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Muhammed İsa Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2021), 26-29.

²⁰⁵ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 19/402; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/412.

²⁰⁶ Begavî, *Me'âlimü't-Tenzil*, 7/8.

²⁰⁷ Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, 3/95; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 4/475; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 22/213; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/348.

²⁰⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 19/402; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/412; Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, 3/95; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 4/475; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 22/213.

²⁰⁹ Sözde, asıl kastedilen mananın aksini düşündürebilecek bir unsurun bulunması sebebiyle yanlış anlaşılma ihtimalini gidermek için sözün ortasına veya sonuna başka bir sözün eklenmesidir.

çoğu üzerine o söz (azap) hak olmuştur” denilmiştir. Âyet bu haliyle, uyarılan kavmin çoğunluğunun azabı hak ettiği vehmini uyandırabilirdi; ancak âyetin sonuna “artık onlar iman etmezler veya çünkü iman etmiyorlar” anlamına gelebilecek bir bölüm ilave edilerek azabı gerektiren durumun Kur’ân’a inanmamak olduğu açıklığa kavuşturulmuştur.

3.1.3 Nübüvvete Karşı Olanların Cezası (7-9)

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَنْعَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْصَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

Andolsun ki onların çoğu hakkında o söz (azap) gerçekleşecektir; çünkü onlar iman etmeyecekler. ﴿٧﴾ Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik, bu yüzden kafaları yukarı kalkık durmaktadır. ﴿٨﴾ Onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik, böylece gözlerini perdeledik; onlar artık göremezler. ﴿٩﴾

7. âyetteki onlara hak olan “kavl” den maksat nedir, bu kavlin onların çoğuna hak olması ne demektir ve bu kavlin hak olduğu kişiler kimlerdir? Bu hususlarda tefsirlerde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bu görüşleri üç madde olarak özetlemek mümkündür. Buradaki “kavl” den maksat tevhid ve rızâ-i ilahiye götürecek şeylerdir. Buna göre kavlin hak olması ise Allah’ın Peygamberler vasıtasıyla ortaya koyduğu tevhid vb. şeylerin hak olduğunun bütün açıklığıyla ortaya çıkmasıdır. Bu söz hak olduktan sonra sözün kapsamına giren bütün her şey açık delillerle teyit edilmiş ve birçok kişinin bunları kabullenerek destek vermesiyle de güç kazanmıştır. Bütün bunlara rağmen onlar yine de inanmıyorlar.²¹⁰

Diğer görüşe göre bu ayetteki kavl, Allah’ın ezeli ilminde kimin iman edip etmeyeceğine dair var olan bilgiyi ve bu bilginin ifade edildiği açıklamaları bildirmektedir. Bu kavlin hak olması ise ilahi bilginin bir hüküm olarak tahakkuk etmesi ve değişmez bir hakikat olarak sübut bulmasıdır. Başka bir ifadeyle Allah’ın “ben bazıları hakkında ‘iman etmeyecek’ bazıları hakkında ise ‘iman edecek’ dedim ve bu sözüm bütün gerçekliğiyle ortaya çıkmıştır/çıkmaktadır” demesi gibidir. Bu hüküm, onların seçme hürriyetlerine bir kısıtlama veya onların iradelerini yönlendirici bir baskı oluşturmaz. Çünkü bütün delillere ve inanma

²¹⁰ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/43; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü’l-Muḥîṭ*, 7/311.

potansiyellerine rağmen inanmamayı özgürce tercih etmişler ve Allah'ın bu hükmünün gerçekleşmesini sağlamışlardır.²¹¹

Müfessirlerin çoğunluğuna göre ise buradaki “kavl” den kasıt, cehennemin şeytana uyan cin ve insanlarla doldurulacağını beyan eden âyetlerdir.²¹² Bu hüküm, insanoğlunun şeytanla imtihanının başladığı ilk andan itibaren şeytana uyup iman etmeyenler için konulmuş değişmez bir hükümdür. Bu nedenle inanmamakta ısrar eden herkes için hak ettiği bir karşılıktır. Bu durumda sözün hak olması ilgili âyetlerde ortaya konan ilahi hüküm gereği onların çoğu hakkında inanmadıkları için azap ile hüküm vermenin gerekli olması demektir.²¹³

Bu üç anlam aslında birbirinden bağımsız durumları ifade etmekten çok bir hakikate giden yolun basamaklarını bildirir niteliktedir. Şöyle ki; Allah, daha ilk insandan itibaren insanın sorumlu olduğu hakikatleri bildirecek Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberlerin getirdiklerinin hak olduğunu çeşitli şekillerde insanların idrakine sunmuştur. Bazı insanlar bu hakikatleri kabul ederken bazıları ise kabullenecek potansiyelleri olmasına rağmen kabul etmemekte direnmiş ve iman etmeme yolunu seçmişlerdir. Böylece Allah'ın “ bazı insanlar inanacak bazıları inanmayacak” hükmü bütün zamanlarda açığa çıkmıştır. Ortaya çıkan bu durum ise ilahi adalet gereği inananların ödüllendirilmesini, inanmayanların ise azabı hak etmelerini gerektirir. Bu nedenle inanmamakta ısrar edenlere ve inanmadan ölenlere Allah'ın daha dünya hayatının ilk başlangıcında koyduğu o ilahi hüküm hak olmuştur.

Âyetteki “عَلَى أَكْثَرِهِمْ” ifadesiyle kimlerin kastedildiği ve bu kısmın önceki âyetle olan bağlantısı hakkında tefsirlerde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bu görüşlere göre “Ekseruhüm” lafzındaki “hüm” zamirinin bir önceki âyetteki “fehüm gafilün” lafzındaki zamirle aynı kişiler olan bir peygamber tarafından uyarılmamış vahyin ilk muhataplarını işaret ettiği söylenebilir.²¹⁴ Ancak bu durumda babaları uyarılmamış bir kavmin çoğunluğuna azap hükmü verilmiş olur ki bu da peygamber gönderilmeyen, bu nedenle halkı gafil olan topluluklara azap

²¹¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 26/44.

²¹² *Kur'an-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Âraf 7/18, Hud 11/119, Secde 32/13, Sâd 38/85.

²¹³ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, 12/62, 63; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 26/44; Nesefî, *Medârikü't-Tenzil*, 3/96; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/412.

²¹⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/4; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 4/475.

edilmeyeceğini bildiren âyetlerle²¹⁵ bağdaşmamaktadır. Buna karşılık sözün hak olduğu kişiler peygamber gelmeden öncekiler değil peygamber geldikten ve hakikatin bütün delillerini ortaya koyduktan sonra muhatapların da bunları düşünüp anlayacak kadar bir süre geçtiği halde hala -Ebu Cehil gibi- inkâra devam edenlerdir denilebilir.²¹⁶ Bu düşünce Mekke’de Hz. Peygamberin muhataplarının bu âyet indiği sırada çoğunun iman etmemiş olması bakımından doğru olsa da sonradan Ebu Süfyan, Amr b. As, Halid b. Velid gibi bir çoğunun iman ettiği ve inanmayanların azınlık hale geldiği düşünüldüğünde bunların çoğunun iman etmez bir topluluk olarak nitelenip daha tebliğin başlarında onları azaba mahkûm eden bir hükmün verilmesi, ilahi adalet açısından uygun görülebilecek bir durum olmasa gerektir.

O halde bu zamirin uyarılmamış fetret dönemi insanların çoğu ile Hz. Peygamberin ilk muhataplarının çoğundan daha geniş bir topluluğu kapsaması gerekir. Bu çoğunluk, sadece o kendilerine Peygamber geldiği halde inanmayan ilk muhataplar değil, onlardan daha çokları, inanmayan pekçok kavim anlamında olabilir.²¹⁷

Bahse konu bu çoğunluk, peygamberlerin tebliğ ve inzarı karşısında inanmamakta direnen ve içinde yaşadığı toplumun çoğunluğunu oluşturan kişiler de olabilir. Nitekim Hz. Nuh,²¹⁸ Hz. Hûd,²¹⁹ Hz. Salih,²²⁰ Hz. Lut’un²²¹ kavimlerinin çoğu inanmamış ve Allah da az olan inananları koruyup kavmin inanmayan çoğunluğunu helak etmiştir. Bu durumda âyetin anlamı “*Peygamberin bütün uyarılarına rağmen çoğunluğu inanmayan bir kavmin (inanmayan o) çoğunluğuna Allah’ın azap sözü hak olmuştur. Ve bu söz, böyle olan bazı kavimler için âhiret azabından önce helak olarak bu dünyada da tahakkuk etmiştir*” şeklinde olur.²²²

²¹⁵ En’âm 6/131, Hûd 11/117, İsrâ 17/15.

²¹⁶ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/412.

²¹⁷ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/412.

²¹⁸ Hûd 11/36-44, Şuara 26/105-122, Kamer 54/9-17.

²¹⁹ Hûd 11/50-60, Şuara 26/123-140, Fussilet 41/15-16, Ahkâf 46/21-26.

²²⁰ Âraf 7/73-79, Hûd 11/61-68, Şuara 26/141-159, Fussilet 41/17-18, Şems 91/11-15.

²²¹ Âraf 7/80-84, Hûd 11/77-83, Hicr 15/61-77, Şuara 26/160-175, Ankebût 29/28-35, Kamer 54/33-39.

²²² Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/44.

Buradaki onların çoğu ifadesini, vahye muhatap olan insanların çoğunu akletmeyen,²²³ iman etmeyen,²²⁴ imanlarına şirk karıştıran,²²⁵ hak yoldan sapmış ve kendisine uyanları da Allah yolundan saptıran²²⁶ kişiler olarak niteleyen âyetler ışığında “inzar edilen fakat şeytana uyarak iman etmeyenlerin, uydukları o şeytanlarla beraber cehennemdekilerin çoğunluğunu oluşturacağı” şeklinde anlamak da mümkündür.

8 ve 9. âyetlerde azabı hak edenlerin durumları temsili bir anlatımla sunulmuştur. Bu anlatımın, inanmayanların dünyadaki hallerinin temsili bir ifadesi mi yoksa âhirette karşılaşacakları gerçek bir durum mu olduğu konusunda tefsirlerde farklı görüşler dile getirilmiştir.

Müfessirlerin çoğunluğu buradaki anlatımı, hakikat bütün açıklığıyla ortaya çıktıktan sonra ona karşı dik başlılık yapan inanmayanların imana, hayırlı işlere ve Allah için harcamaya kendini kapatmasını istiâre yoluyla anlatan bir temsil olarak değerlendirmişlerdir.²²⁷

Diğer müfessirler ise kâfirlerin âhirette karşılaşacağı azap şekli olarak hakiki manasıyla anlamışlardır. Mü'min 40/71, 72 âyetleri “o zaman o Kitabı ve Peygamberleri yalanlayanlar, boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suda sürüklenecekler sonra da ateşte yakılacaklardır.” bu anlamı desteklemektedir.²²⁸

Âyetler lafız olarak iki türlü anlamaya da müsaittir. İnanmayanların dünyadaki hallerini aşağılayıcı bir temsille ifade ederek yanlış yolda olduklarını hatırlatma, buna kulak tıkayarak imansız ölmeleri durumunda karşılaşacakları gerçek azabı hissettirerek inzar etme özelliği taşımaktadır denebilir.²²⁹

8. âyette “İnnâ cealnâ” lafzıyla, 9. âyette ise “ve cealnâ” lafzıyla Allah'ın, inanmayanlara yaptıkları yanlışlıkları anlatmak sûretiyle benzer iki konu aynı fiille ifade edilmiştir. Tenâsüp ilmi bakımından burada Tanzîr yoluyla bir münasebet mevcuttur.

²²³ Âfar 7/179.

²²⁴ Yusuf 12/30, Ra'd 13/1.

²²⁵ Yusuf 12/6.

²²⁶ En'âm 6/116, Saffat 37/71, 72.

²²⁷ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 19/403; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 12/64.

²²⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 12/65; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Baḥrû'l-Muḥîṭ*, 7/311.

²²⁹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 22/349, 350.

8 ve 9. âyetlerdeki inanmamakta direnenlerin durumlarının tasvirlerinin yapılması 10. âyetteki “sen onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar” hükmü için hem giriş hem de gerekçe durumundadır. Burada “Hüsn-i Matlab” yoluyla kurulan bir münasebet görülmektedir.

3.1.4 Nübüvvete Kulak Tıkayan ve Kulak Verenler (10, 11)

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ
بِالْغَيْبِ قَبْشِرُهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

Kendilerini uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, asla iman etmezler. ﴿10﴾ Sen ancak o zikre uyanı ve görmediği halde rahmândan korkanı uyabilirsin. İşte böylesini hem bir af hem de değerli bir ödülle müjdele. ﴿11﴾

Senin için değil onlar için birdir, sen görevin gereği uyarmaya²³⁰ devam etmelisin; ama senin bütün gayretine ve onların inanması için duyduğun arzuya rağmen²³¹ her türlü uyarıya kendini kapatanlara bu halleri devam ettiği müddetçe hiçbir uyarı fayda vermeyecektir.²³²

Bu ve benzer âyetlerde bahsi geçen inzarın etki etmeyeceği kişilerin kimler olduğu konusunda tefsirlerde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu değerlendirmelere göre bu kişiler, peygamberin geleceğini ve özelliklerini bilen buna rağmen inanmayan Yahudi din adamları; Peygamberin muhatabı olan ve kâfir olarak ölen müşrikler; âyetin indiği zamandaki bütün kâfirler veya hakkı batılla örtmeye çalışan, inanmamakta direnen bütün zamanlardaki müşrik, kâfir, Yahudi, Hristiyan ve münafıklardır.²³³

İnzarın kendisine etki etmeyeceği kişilerin kimler olabileceğini tespit etmeye çalışırken ilgili âyetlerin hükmüne götüren sebepleri gözden uzak tutmamak gerekir. Buna göre, iman etmeye elverişli yaratılan²³⁴ ve imana götürecek delilleri anlayıp kavrama melekesine sahip olan insanın²³⁵ iman etmeye yetecek kadar inzarın peygamber tarafından ortaya konmasından ve bu inzara muhatap olanlara düşünüp kabul edecekleri kadar da ömür verilmesinden sonra²³⁶

²³⁰ Bakara 2/119, İsra 17/105, Furkan 25/56, Ahzâb 33/45, Sebe’ 34/28, Fâtır 35/24, Fetih 48/8.

²³¹ Kehf 18/6, Şuara 26/3.

²³² Bakara 2/6, 74, 88, İsra 17/46-49, Hac 22/72, Fussilet 41/26, Hadîd 57/16.

²³³ Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, 26/46-48; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/418, 419; Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, 22/217; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 22/352-354.

²³⁴ A’raf 7/172, Rum 30/30.

²³⁵ En’âm 6/46, A’raf 7/179, İsra 17/36, Hac 22/46, Ahkaf 46/26, Mülk 67/10.

²³⁶ Fâtır 35/37, Mülk 67/9.

bu melekelerini imana karşı mühürleyip²³⁷ nefsinin arzuları için açık tutan,²³⁸ bunun sonucu olarak da inanmaya yetecek bütün deliller açık seçik ortaya konsa da bunları inkar etmeye ve bunlara karşı dik başlılık yapmaya şartlanmış,²³⁹ bu nedenle de Allah'ın azap sözünü hak etmiş kişiler,²⁴⁰ bu özellikleri taşımaya devam ettikleri müddetçe inzara kayıtsız kalacaklardır.²⁴¹

Senin uyarın yukarıdaki özelliklere sahip olanlarda değil sadece peygambere kulak verip onun uyarılarını dikkate alan, Kur'ân'a tabi olan ve Rahman olan Allah'ın merhametinin dışında kalmaktan her zaman korkan kimselerde karşılık bulur ve onlarda imana dönüşür.²⁴²

Kur'ân apaçık bir inzara olarak kıyamete kadar var olacağına göre bu âyetlerdeki hitabın sadece o dönemki inanmayanları değil inzara karşı olumsuz tavır içinde bulunan her devirdeki inanmayanları kapsaması gerekir. Âyetin hitabındaki umumiliği de bu şekilde anlamamanın yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

İnzarın bazı insanlara etki etmeyeceğini bildiren bu ve benzer âyetler çeşitli kelâmî tartışmalara da zemin oluşturmuştur. Görebildiğimiz kadarıyla bu tartışmalar: Allah'ın ezeli ilmiyle bu kâfirlerin iman etmeyeceğini bilmesi ve bu bilgiyi, kıyamete kadar geçerli olan bir hüküm yapmasının bu kişilerin iradelerinde bir etkiye neden olup olmaması; Allah'ın bilgisinin aksine bir şeyin gerçekleşmesinin mümkün olup olmaması ve bu âyetlerin indiği dönemde kâfir olan bazılarının daha sonra iman edeceğini Allah'ın bilmesinin, bilmenin gereği olan fiili zorunlu kılıp kılmaması; malumdaki değişikliğin ilimde değişikliğe yol açıp açmaması ve bu durumun Allah'ın ilmi açısından izahı; bazı kişilere inzarın fayda vermeyeceğini bildiren âyetlerin yanında onları imana davet eden âyetlerin de varlığının bu kişilerin güç yetiremeyeceği bir şeyle sorumlu tutulması anlamına gelen “teklif-i mâ lâ yutâk” anlamına gelip gelmeyeceği şeklindedir.²⁴³

10. âyette Peygamberin uyarılarına kimin kulak tıkayıp inanmamakta ısrar edeceği bildirilirken 11. Âyette ise uyarılara kimin kulak verip inanacağından

²³⁷ Kasas 28/50, Rum 30/29, Muhammed 47/16, Kamer 54/3.

²³⁸ A'raf 7/30, Furkan 25/43, Câsiye 45/23.

²³⁹ En'am 6/25, 111; A'raf 7/146; Yunus 10/97; Yasin 36/8, 9. çpğ-

²⁴⁰ İsrâ 17/16, Kasas 28/63, Secde 32/13, Yâsin 36/7, Saffât 37/29-32, Sad 38/14, Zümer 39/19, Fussilet 41/25, Ahkâf 46/18, Kâf 51/14.

²⁴¹ Bakara 2/6, Yâsin 36/10, Şuara 26/136.

²⁴² Râzî, *Me'âtilahu'l-Gayb*, 26/46-48; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 3/168.

²⁴³ Râzî, *Me'âtilahu'l-Gayb*, 26/46-48; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/418, 419; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 22/217; İbn Âşûr, *et-Ta'hrîr ve't-Tenvîr*, 22/352-354.

bahsedilmektedir. Bu âyetler arasında iki zıt hususun arka arkaya zikredilmesi şeklinde Mudâdde münasebeti vardır.

3.1.5 Sonuç: Diriltlen ve Hesap Soran O'dur (12)

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların gelecek için yaptıkları her şeyi ve bıraktıkları her izi de yazıyoruz; aslında biz her şeyi apaçık bir ana kitaba kaydetmekteyiz. (12)

Âyetin başındaki إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي ifadesi “başkası değil sadece biz” anlamında yaratma gücünün sadece Allah’a mahsus olduğunu vurgulamaktadır.²⁴⁴ Buradaki ölülerin diriltilmesi hakkında tefsirlerde iki yorum öne çıkmaktadır: İlki hakiki mana olarak âhiretteki yeniden diriliştir. İkincisi ise mecazi mana olarak inançsız kalplerin imana kavuşmasıdır.²⁴⁵ Âyetin lafzının bu iki anlamı yansıtacak şekilde sevk edilmesi Peygamberin inzarına uymak için güçlü bir teşvik özelliği taşımaktadır. Zira nübüvvetten bahsedilen âyetlerden sonra âhiretle ilgili bir konuya geçilmesi hem âhiretle ilgili konuların tebliğin önemli bir bölümü olmasından hem de insanların inzara kulak vermesini sağlayacak önemli bir etken olmasındandır denebilir.²⁴⁶

وَكَتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ İfadesinde Allah’ın yazdığını söylediği şeyler konusunda tefsir kaynaklarında şu görüşler dile getirilmiştir: İyi veya kötü yapılan bütün amellerdir. Diğer görüş ise yapılan ameller ve onların dünyadaki ayak izleridir. Bu anlamı desteklemek üzere Hz. Peygamberin Mescid-i Nebevi’ye yakın bir yere taşınmak isteyen Selemeoğulları için söylediği “yerinizde kalın sizin oradan mescide gelirken attığınız ayak izleriniz yazılıyor” sözü delil olarak kullanılmıştır. Farklı bir görüş de ameli yapan kişinin ölümünden sonra da etkisi devam eden hayırlı nesil, ilim vb. eylemler ve vakıf, sadaka-i câriye vb. kurumlardır. Bu görüş için “kim İslam’da iyi bir iş başlatır ve insanlar bunu devam ettirirse...” ve “insan öldüğünde amel defteri kapanır ancak şu üç şey müstesna...” hadisleri delil olarak kullanılmıştır.²⁴⁷

²⁴⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/414.

²⁴⁵ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 19/409; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/49; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 22/299; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/414.

²⁴⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/49.

²⁴⁷ Görüşler ve ilgili Hadisler için bkz. Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 19/409-412; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/49.

وَكُلِّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ Âyetin bu kısmında dile getirilen “her şeyin mübin bir kitapta sayılması” ifadesi her insan için yazılan amellerin ve o amellerin izlerinin ana bir kitapta toplanmasıdır. Bu ana kitap ise Allah’ın ezeli ilmiyle insanların amellerinin önceden yazılı olduğu yerdir. Bu iki kaydı bir araya getirmenin sebebi ise insanların eylemleriyle Allah’ın ilminin açığa çıktığını göstermek ve insanların hesabı sorulacak amelleri için karşı konulamaz bir delil sunmaktır.²⁴⁸ Amel defterlerine, insanların dünyadaki amelleri eylem olarak ve o eylemlerin diğer insanlar üzerindeki etkileri şeklinde kaydediliyor, bu kayıtların hesap gününde Allah’ın ilmiyle ana kitapta bir nevi istatistiksel değerlendirmesi yapılarak karşılıkları belirleniyor da olabilir.

3.2 Tebliğ/Davet (13-32)

Karye ashabına gönderilen üç elçinin tebliğ mücadelesi ve bu elçileri kavminin muhalefetine rağmen destekleyen “şehrin uzağından koşarak gelen adam” figürü risâlet mücadelesinin canlı örnekleri konumundadır. Bu örnekler üzerinden Tebliğ mücâdelesi veren Hz. Peygamber ile inananlara sabır ve ümit aşılırken inanmayanlar ise uyarılmaktadır. Bu grubun âyetleri beş başlık altında incelenecektir.

3.2.1 Elçiler ve Kasaba Halkı (13-19)

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَائِرُكُم مَّعَكُمْ أَيْنَ دُكْرُكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

Onlara, o memleket halkını örnek göster. Oraya elçiler gelmişti. ﴿١٣﴾ Biz kendilerine iki kişi göndermiştik ama ikisini de yalancılıkla itham ettiler. Bunun üzerine bir üçüncüyle destekledik. Onlar “Biz size gönderilmiş elçileriz” dediler. ﴿١٤﴾ Diğerleri ise şöyle karşılık verdiler: “Siz de ancak bizler gibi insanlarsınız. Hem rahmân herhangi bir şey indirmiş değil; siz sadece yalan söylüyorsunuz!” ﴿١٥﴾ “Rabbimiz biliyor ki” dediler, “Biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. ﴿١٦﴾ Bize düşen, açıkça tebliğ etmekten ibarettir.” ﴿١٧﴾ (İnkârcılar) şu karşılığı verdiler: “Doğrusu sizin yüzünüzden üzerimize uğursuzluk geldi. Eğer vazgeçmezseniz, biliniz ki sizi taşılayacağız ve

²⁴⁸ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/49; Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, 22/219, 220; Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/414.

tarafımızdan size acı veren bir işkence yapılacaktır.” {18} Onlar da dediler ki: “Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye öyle mi? Hayır! Siz sınırı aşmış bir topluluksunuz.” {19}

Hız Muhammed’in Peygamberliğini reddetmekte ısrar ederek uyarılarına kulak tıkayan, inananlara ağır baskılar uygulayan ve Peygamberi öldürmeye çalışan Mekke toplumuna kendisine gönderilen elçilere benzer şekilde muamele eden “Karye ashabı” ibretlik bir örnek olarak sunulmaktadır.²⁴⁹ Bahsi geçen bu beldenin Antakya, oradaki halkın Romalılar, gönderilen elçilerin de Hz. İsa’nın havarileri olduğuna dair Katade ve İkrime’den gelen görüş ile belde ve halk aynı olup gönderilen elçilerin Allah’ın peygamberleri olduğuna dair Abdullah b. Abbas, K’ab’ul-Ahbar ve Vehb b. Münebbih’ten gelen görüşler²⁵⁰ tefsirlerde genel kabul haline gelmiştir. Elçilerin Peygamber olduğunu savunan görüşün delilleri daha ikna edici görünmektedir.²⁵¹ Ancak son dönemde bu yorumlara itiraz edilerek anlatılanların risâlet mücadelesine dikkat çeken bir temsil olarak da görülebileceği belirtilmiştir.²⁵²

15. âyetteki “*“Siz de ancak bizler gibi insanlarsınız. Hem Rahmân herhangi bir şey indirmiş değil, siz yalan söylüyorsunuz”* şeklindeki itiraz Mekkeli müşriklerin de dile getirdiği²⁵³ insandan Peygamber olmasına yani risâlet kurumunun varlığına yönelik bir itirazdır. 18 ve 19. âyetlerdeki uğursuzluk olarak görülüp sona erdirilmesini istedikleri şey de insan için gerçekleşmesini mümkün görmedikleri peygamberlik iddiasıdır.²⁵⁴ Uğursuzluk olarak görüp tedirgin oldukları diğer bir durum ise kendilerine gönderilen elçilerin sahip oldukları inançlarını eleştirmeleri ve bu inançlarını terk etmelerini istemeleridir. Bu durumun, tanrıların gazabını üstlerine çekecek uğursuz bir durum olduğunu düşünmeleridir.²⁵⁵

²⁴⁹ Hayreddin Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), 4/482.

²⁵⁰ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/413.

²⁵¹ Abdullah Aydemir, “Ashâbü’l-Karye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 02 Mayıs 2025); Çalışkan, “Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Ashâbü’l-Karye ve Habîb En-Neccâr”, 119.

²⁵² Sıcak, “Ashâbü’l-Karye Kıssası Hakkındaki Rivâyetlerin ve Tefsir Anlatılarının Sıhhati, Bağlayıcılığı ve Telif Süreci”, 97.

²⁵³ İsrâ 17/95, 96, Furkan 25/7.

²⁵⁴ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/416.

²⁵⁵ Mâverdi, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, 5/12.

19. âyetle “kuşunuz sizinle beraberdir” anlamına gelen طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ lafzı “uğursuzluğunuz kendi yaptıklarınızdan kaynaklanmaktadır” anlamında kullanılan bir deyimdir.²⁵⁶

13 ve 14. âyetlerde, kasaba halkına üç elçinin gönderildiğinden ve onların muhataplarını uyarmasından bahsedilirken sonraki âyetler (15-20) elçilerle muhataplarının diyaloglarından bahsetmektedir. 21. âyetle beraber, kasabaya uzaktan koşarak gelen adamın diliyle tebliğe devam edilmektedir. Bu âyetler arasındaki münasebet istitrât yoluyla kurulmuştur.

15. âyetle, “kâlû” ifadesiyle başlayan cümlede inanmayanların peygambere karşı tepkilerine yer verilmiştir. 16. âyetle ise aynı ifadeyle başlayan cümlede ise peygamberin inanmayan muhataplarına karşı cevabına yer verilmektedir. Aynı durum 18 ve 19. âyetler arasında da mevcuttur. Her iki âyet grubu arasında Mudâdde yoluyla kurulan bir münasebet vardır.

3.2.2 Uzaktan Koşarak Gelen Adamın Öğüdü (20-25)

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿20﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿21﴾ وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَالَّذِي تُرْجَعُونَ ﴿22﴾ ءَاتَاكُمْ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنْكُمْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ ﴿23﴾ إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿24﴾ إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ﴿25﴾

O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi; şöyle dedi: “Ey kavmim! Bu elçilere uyun. ﴿20﴾ Sizden bir ücret istemeyen o kimselere tâbi olun; onlar doğru yoldadırlar. ﴿21﴾ Hem ne diye beni yaratan ve sizin de dönüp kendisine varacağınız Allah’a kulluk etmeyeyim ki? ﴿22﴾ Hiç O’ndan başka mâbudlar edinir miyim! Eğer Rahmân bana bir zarar vermek isterse onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar. ﴿23﴾ İşte o takdirde (başka bir tanrı edinirsem) ben apaçık bir sapkınlık içine düşmüş olurum. ﴿24﴾ İşte ben rabbinize iman etmiş bulunuyorum; bana kulak verin. ﴿25﴾

20. âyetle رَجُلٌ يَسْعَى “racül” kelimesinin nekre gelmesi şehrin uzağından koşarak gelen bu adamın Allah katındaki yüceliğine işaret eder. Bununla beraber bu nekrelik elçilerin, onunla önceden anlaştığı şüphesini ortadan kaldırmak için onu tanımadıklarına işaret ediyor da olabilir.²⁵⁷

²⁵⁶ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrahmân b. Gâlib İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. AbdusselamAbduşşafi Muhammed (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 4/450.

²⁵⁷ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 22/225.

Benzer ifadeler Kasas 28/20. âyette de geçmektedir. Kasas sûresindeki âyette fiilden sonra “racül” kelimesi kullanılarak şehrin dışından koşarak gelen adam öne çıkarılmıştır. Çünkü bu kişi Hz. Musa’ya kritik bir zamanda risk olarak önemli bir haber vermiştir. Bu nedenle gösterdiği fedakârlık ve peygambere destekten dolayı taltif olarak racül nekre ismiyle öne çıkarılmıştır. Yâsîn’deki âyette ise fiilden sonra “min aksa’l medineti” lafzı kullanılarak koşarak gelen adamın uzaktan gelmesi öne çıkarılmıştır. Bu kişi bir davetçidir ve sonraki âyetlerle diyalogları devam etmektedir. Bu nedenle Yâsîn sûresinde bağlam gereği kişi değil onun daveti, nasihatları ve örnek kişiliği dikkatlere sunulmaktadır.²⁵⁸

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ “şehrin uzağından/dışından koşarak gelen adam” ifadesi inanmış bir davetçinin nasıl olması gerektiğini canlı bir üslûp ve herkesin kendini içinde bulacağı bir anlatımla ifade eden sembolik bir lafızdır.²⁵⁹

Kasas 28/20	وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لَيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ
Yâsîn 36/20	وَجَاءَ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ

Üç elçinin tebliğinden sonra şehrin dışından birinin, elçilerin söylediklerini tasdik etmesi ve kavmine tebliğde bulunması elçilerin sözlerinin şehrin dışına kadar ulaştığı ve kulak verenlerin Müslüman olduğunu göstermektedir. Bu durum Hz. Peygambere mesajının yayılacağına dair bir müjde, karşılaştığı dirence karşı da bir tesellidir.²⁶⁰ “Şehrin dışından/uzağından koşarak gelen adam” ifadesi Peygamberin söylediklerine inanan herkese çevresinde bir kötülük/haksızlık gördüğünde en hızlı şekilde müdahale etmesini, kötülüğü ortadan kaldıramasa da hakkı söylemekten geri durmaması gerektiğini telkin etmektedir.²⁶¹

25. âyetteki *إِنِّي أَمْنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ* “şüphesiz ben Rabbinize iman ettim, bana kulak verin” sözünü o kişi kime hitaben söylemiştir? Bu konuda tefsirlerde üç yorum bulunmaktadır: Hitap elçileredir. Beni dinleyin imanıma şahit olun anlamındadır. Diğer görüşe göre hitap, kavminin inanmayanlarındadır. Beni dinleyin siz de elçilere uyarak iman edin anlamındadır. Son görüşe göre ise hitap,

²⁵⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/366.

²⁵⁹ Âyetteki lafızlar üzerinden yapılan dikkat çekici bir değerlendirme için bkz. Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*, 2021, 52-59.

²⁶⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/54.

²⁶¹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/366.

bütün insanlardır. Beni dinleyin ve elçilere kulak vererek dinlerine uyun anlamındadır.²⁶²

23. âyette şehire uzaktan koşarak gelen adam “*ben Allah’tan başka ilahlar mı edineyim?*” deyince hemen peşinden gerçek ilahın “Rahman” ismini dile getirip bu ilahtan başka edinilen ilahların gerçek ilah olamayacaklarını gösteren deliller ortaya koyması ilah kelimesinin Rahman olan Allah’tan başkasına yakıştırılma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bu sayede âyetler arasında ihtiras yoluyla bir münasebet kurulmuştur.

24 ve 25. âyetlerde “şehrin uzağından koşarak gelen adam” Allah’ın elçilerine uyulmasını öğütlerken her iki âyette de nasihatine “*innî*” lafzıyla başlamaktadır. Benzer iki konu peşpeşe aynı lafızla dile getirilerek âyetler arasında Tanzir yoluyla münasebet kurulmuştur.

3.2.3 Uzaktan Koşarak Gelen Adamın Temennisi (26, 27)

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿26﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿27﴾

Ona, “*Cennete gir*” denildi. “*Rabbimin beni bağışladığını ve güzel biçimde ağırlananlardan eylediğini keşke kavmim bilseydi!*” dedi. (26-27)

26. âyetteki قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ “ona cennete gir denildi” ifadesinde sözü söyleyen kimdir ve bu söz ne zaman söylenmiştir. قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ “keşke kavmim bilseydi” ifadesinde kavminin bilmesini istediği şey nedir? Bu konuda iki farklı görüşe rastlanılmıştır: “*Cennete gir*” sözü o kişinin öldürülmesinden sonra şehitliğinin mükâfatı olarak Allah tarafından söylenmiştir; çünkü şehitlere ikram ölümle başlar. O esnada söylediği “*keşke kavmim bilseydi*” sözü Allah tarafından oradakilere bildirilmiştir ve bu ifadeyle kavminin bilmesini istediği şey “inananların sonunun güzel olacağı” gerçeğidir. Zemahşerî bu yorumu desteklemek için “*Habib diriyken de nasihat ediyordu ölüyken de nasihat ediyor*” anlamında merfu olduğunu söylediği bir hadis rivayet etmiştir.²⁶³

Diğer bir görüşe göre “*Cennete gir*” sözü o kişi öldürülmeden önce bir müjde olarak elçilerin diliyle ona söylenmiştir. O da bu söze kesin iman ettiği için “keşke siz de bunları anlasanız ve iman etseniz de bu müjdeye ulaşsanız”

²⁶² Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/419.

²⁶³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/11.

anlamında “keşke kavmim bilseydi” sözünü kavmine son bir tebliğ olarak kendisi söylemiştir.²⁶⁴

Uzaktan gelen adamın âyetlerde bildirilen tavır, eylem ve sözlerinde İslam tebliği ve tebliğcisi açısından önemli ilkeler sunulmaktadır.²⁶⁵ Bu ilkeleri şöyle ifade etmek mümkündür: Tebliğ, Peygamberlerin izinde sadece Allah’a olmalıdır (20-22). Davetçi, söylediğini yaşayan ve hizmetinden menfaat beklemeyen birisi olmakla beraber (21) davetinde Allah’ın rahmetini hatırlatarak tevhide çağırmalıdır (23). Eylemlerinin sonucunu hatırlatarak muhataplarında muhasebe bilinci oluşturmaya çalışmalıdır (24). Hak olan davasını ölümüne savunmalı, kötülük görse de herkes için iyilik düşünmelidir (26, 27).

3.2.4 Elçileri Yalanlayanların Kötü Sonu (28, 29)

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾

Ondan sonra kavmi üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirmeyiz de. ﴿28﴾ (Cezaları) korkunç bir sestən ibaretti; sönüverdiler. ﴿29﴾

28. âyetle söz yeniden o kavme (Karye ashabına) getirilerek kendisine üç peygamber gönderilen, buna ilave olarak kendi içinden inanmış biri tarafından uyarılan kavmin bütün bunlara karşı gösterdiği olumsuz tavrıyla cezayı hak ettiği vurgulanmıştır. Ceza olarak semadan indirilenin ne olduğu ve bir tek ses ile neyin kastedildiği hususunda tefsirlerde iki görüşün öne çıktığı görülmektedir.

Birinci görüşe göre, Tebliğ eden o adamı öldürmelerinin ardından artık bu kavme Allah, semadan ses olarak hiçbir haber/elçi göndermeyecektir. Onlara gelecek tek ses helak edici bir azap sesi olacaktır.²⁶⁶ İkinci görüşe göre, O kavme semadan melekler vb. azap ordularımızı göndermedik onları helak etmek için illâki böyle yapmamız da gerekmiyor. Allah’ın dilemesiyle onları yok etmek için bir tek ses bile yeter. Bu anlam ile Allah’ın gücü karşısında o asi kavmin acizliği vurgulanmaktadır. Helak edici sesin şiddetli gök gürültüsü, şiddetli bir depremde önce çıkan korkunç bir ses veya Cebrâil’in çıkardığı helak edici özel bir ses olabileceği söylenmiştir.²⁶⁷ Âyetlerin bağlamına ikinci anlam daha uygun

²⁶⁴ Konuyla ilgili açıklamalar için bkz. Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, 12/73, 74; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/11; Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, 26/60; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’l-Tenvîr*, 22/370, 371.

²⁶⁵ Çalışkan, “Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Ashâbü’l-Karye ve Habîb En-Neccâr”, 120.

²⁶⁶ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 19/426, 427.

²⁶⁷ Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, 26/61; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/433, 434; Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, 4/483, 484.

görülmektedir, zira sondaki فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ “hemen sönüverdiler” ifadesi verilen cezanın hemen hayata geçtiğini göstermektedir.²⁶⁸

29. âyetle, “kasaba halkının sadece bir sesle helak olduğundan” haber verilince araya “yazık oldu o kullara, kendilerine gelen bütün elçilerle alay ediyorlardı” anlamında bir âyet girmektedir. 31 ve 32. âyetlerle önceki kavimlerin de helak edildiğinden bahsedilerek tekrar helak konusuna geri dönülmektedir. Bu sayede âyetler arasında İstitrât yoluyla münasebet kurulmuştur.

Sonuç: Resullere İsyanın Sonu Hüsrandır(30-32)

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {30} أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ {31} وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ {32}

O kullara yazıklar olsun! Kendilerine bir peygamber gelmeye görsün, onu mutlaka alaya alırlardı. {30} Onlardan önce nice nesilleri helâk ettiğimizi ve onların artık kendilerine dönüp gelmediğini görmezler mi! {31} Elbette onların hepsi toplanıp huzurumuza getirilecek. {32}

30. âyetin başındaki يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ifadesinin ne anlama geldiği ve bu ifadenin kim tarafından kim için söylendiği hakkında ortaya çıkan görüşleri şöyle ifade edebiliriz:

Bu sözü inanmayanlar ilahî azabı gördükleri zaman, kendisine bu azabı haber vererek uyaran elçilere karşı, onları dinlememenin pişmanlığının ifadesi olarak söylemişlerdir. Buna göre anlam “ah o kullar/uyarıcılar şimdi nerede” olur.²⁶⁹

Bu sözü söyleyenler o elçilerdir. Kendilerine inanmayarak azabı hak edenlerin cezası kesinleşince (dünyada veya âhirette) üzüntülerini bildirmek için söyledikleri bir ifadedir. “O kullara yazıklar olsun bu duruma düştüler” anlamındadır.²⁷⁰

Bu söz, Allah’ın inanmayanlara içinde bulundukları durumun yanlışlığını, işledikleri günahın büyüklüğünü ve cezalarının şiddetli olacağını istiâre yoluyla anlatmak için kullandığı bir ifadedir. “Yazık oldu o kullara” anlamındadır.²⁷¹

Bu söz helak edilen o karye halkının azabı gördüklerinde söyledikleri pişmanlık sözüdür. Âyetin sonundaki مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

²⁶⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/62.

²⁶⁹ İbn Atıyye, *el-Muḥarrerü'l-Vecîz*, 4/452.

²⁷⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/75.

²⁷¹ Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 3/131.

“kendilerine gelen her elçiyi yalanlayıp alay ederler” kısmı onların pişman olduğu ve cezayı hak ettikleri şeyi açıklamaktadır. Buna göre anlam “yazıklar olsun biz kullara (kulluğumuzu yapmadık)” olur.²⁷²

3.3 Ulûhiyet/Tevhid (33-50)

Nübüvvet mücadelesinden bahseden âyetlerden sonra 32. âyet “onların hepsi huzurumuzda toplanacaklar” ile sûrenin diğer konuları olan ulûhiyet/tevhid ve âhiret ile ilgili açıklamalara geçilmiştir. Mekkî sûrelerin ana konularından olan tevhid bu sûrede canlı bir üslûp ve güçlü delillerle ortaya konmaktadır. Bu gruptaki âyetler beş başlık altında incelenecektir.

3.3.1 Allah’ın Kudreti ve Yeniden Yaratılış Delilleri (33, 36)

وَإِذْ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿33﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿34﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿35﴾ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿36﴾

Onlar için ölü toprak açık bir kanıttır. Ona can verdik ve ondan taneler çıkardık; işte bundan (yaptıkları yiyecekleri) yiyorlar. ﴿33﴾ Orada nice hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik, içinde gözelerden su fışkırttık; ﴿34﴾ Onun ürünlerinden ve kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye. Hâlâ şükretmeyecekler mi? ﴿35﴾ Toprağın bitirdiklerini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler çiftler yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır. ﴿36﴾

وَإِذْ لَهُمُ ifadesi sûrede üç yerde geçmektedir. Bu âyetlerde, insanın günlük hayatının akışı içinde önemli yer tutan, süreklilik arz eden durumların aslında Allah’ın varlığı, kudreti ve yeniden diriliş için önemli deliller olduğu idraklere sunulmaktadır. Sadece 33 ve 34. âyetlerde “فَجَّرْنَا، جَعَلْنَا، أَخْرَجْنَا، أَحْيَيْنَا” gibi fiillerin Allah’a nispet edilerek kullanılması Allah’ın varlık üzerindeki hâkimiyetinin sürekli olduğunu göstermektedir. Diğer bir değişle varlığı, işleyişi, oluş ve bitişi yaratan tek ilah O’dur.²⁷³

Yâsîn 33	وَإِذْ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ
Yâsîn 37	وَإِذْ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ
Yâsîn 41	وَإِذْ لَهُمُ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ

²⁷² Râzî, *Mefâtihu l-Gayb*, 26/63.

²⁷³ Bilal Gökçır, “Tevhid İnancı ve Vahdet Anlayışının Kur’an’daki Temelleri”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber, Tevhid ve Vahdet” Sempoyozumu*, (2019), 40.

33. âyette *وَإِنَّ لَهُمُ الْأَرْضَ الْمَيْتَةَ أَحْيَيْنَاهَا* ifade edilen “toprağın ölü olması ve ona can verilmesi” ne anlama geliyor ve bunlar hangi yönüyle âyet olarak sunulmaktadır? Bununla ilgili tefsirlerde birkaç yorum yapılmıştır. Bu yorumları şöyle ifade etmek mümkündür: ilk yoruma göre, yeryüzünün ölmesinden kasıt bitki örtüsünün kurumasıdır. İhya olması ise bitki örtüsünün kurumadan önceki haline gelmesidir. Bunun Allah’ın varlığı ve âhiret için âyet olması ise “insanın da kıyamet gününde böyle diriltileceği ve dünyada bunu gerçekleştiren Allah’ın diğer âlemde de benzerini yapabileceğini göstermesidir.”²⁷⁴ İkinci yoruma göre yeryüzünün ölümü, var olmadığı durumudur. İhya edilmesi ise, canlıların yaşayacağı hale getirilmesi ve canlıların yaşaması için ihtiyaç duydukları her şeyi sunmasıdır. Âhirette de yeni bir hayat için elverişli ortam hazırlanacak ve yeni bir hayat başlayacak ve insan tohumun topraktan çıktığı gibi kabirden çıkacaktır. Bunu idrak etmek kişiyi Allah’ın gücünü ve âhiretin varlığını kavramaya götüren bir delildir.²⁷⁵ Üçüncü görüşe göre ise toprağın ölü olması, yeryüzünün sönmüş ateş halinin canlı yaşamına uygun olmayan ilk zamanlarını; ihya edilmesi ise onun ürün vermesi ve canlıların yaşaması için uygun hale gelmesini ifade eder. Allah’ın bu yaratma ve yarattığını ihya etmedeki gücü peygamberlerin mesajlarına inanmaya sevk edecek bir delil olarak sunulmaktadır.²⁷⁶ Bu anlamı kabul edenlerden biri olan Mevdûdî, âyetin tefsiri bağlamında yerin canlanma sürecini bilimsel güncel verilerle açıklamaya çalışmıştır.²⁷⁷

Âyetindeki *لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ* kelimesindeki zamirin kimi işaret ettiği ihtilafıdır. Bir görüşe göre Allah’a râcidir ve anlam “Allah’ın meyvelerinden yemeleri için” anlamındadır. Bu anlam, öncesindeki âyetlerde her şeyin yaratıcı Allah’tır vurgusuna işaret eden daha uygun bir anlamdır.²⁷⁸ Diğer bir görüşe göre de zamir öncesinde bahsi geçen bahçelere râcidir. Bu durumda anlam “O bahçelerin meyvelerinden yemeleri için” olur. Ya da zamir, bahçelerin de oluşmasına neden olan ve cümlede kendisine daha yakın olan “Allah’ın var

²⁷⁴ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 12/76, 77; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve’t-Tenvîr*, 23/12, 13.

²⁷⁵ Râzî, *Mefâtiḥü’l-Gayb*, 26/65.

²⁷⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/486.

²⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, 4/581, 582.

²⁷⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/15.

edip yeryüzüne çıkardığı su pınarlarına” işaret eder ki bu durumda anlam “*suyun varlığıyla oluşan meyveleri yemeleri için*” olur.²⁷⁹

وَ مَا عَمِلْتُمْ ifadesinde “mâ” nâfiye olabilir. Bu takdire göre anlam “*onun meyvesinden yemeniz için, o meyveyi elleriniz yapmadı (Allah var etti)*” olur.²⁸⁰ Başka bir takdire göre ise “mâ” mevsûle olabilir. Bu durumda anlam “*onun meyvesinden ve ellerinizin yaptıklarından yemeniz için*” olur. مَا عَمِلْتُمْ أَيْدِيَهُمْ “*elleri yapmadı*” şeklinde bir kıraatın var olması da bu anlamı desteklemektedir.²⁸¹

36. âyetin سُبْحَانَ ile başlaması yukarıda bahsedilen nimetlerden faydalandığı halde inanmayanları ve şükretmeyenleri azarlamak, inananlara da şükürün esasının tenzih olduğunu hatırlatmak içindir denebilir.²⁸² Ayrıca bu ifadeden sonra zikredilen şeylerin önce zikredilenlere göre insan için daha önemli olduğuna da işaret vardır diye de yorumlanmıştır.²⁸³ Allah’ın kudretine işaret eden delillerden sonra böyle bir ifadenin gelmesi muhataba yöneltilmiş olan Allah’ın tazim ve tenzihine dair bir idrak, bilinç ve bu doğrultuda bir eylem çağrısı olarak da görülebilir.²⁸⁴ Bu kelime sûrede iki yerde (36, 83) geçmektedir. Burada Allah’ın yaratıcı olmasının anlatıldığı bağlamda; 83. âyette ise âhirette yeniden dirilişin anlatıldığı bağlamdadır. Her iki durumda da “ellezî” ismi mevsûlü ile kullanılmıştır. Böylece bahsi geçen durumlarda Allah’ın noksanlıklardan uzak olmasının yanında her şeye gücü yetecek kemal sıfatlara da sahip olduğunu göstermektedir.²⁸⁵

خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ Tefsirlerde âyetin bu kısmının varlığın çift kutuplu olarak zıddı veya muadiliyle yaratılışına işaret ettiği düşünülerek “*Sübhan yerin bitirdiğini, kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çift tabiatlı yaratandır*” şeklinde anlaşıldığı görülmektedir.²⁸⁶ Mâtürîdî ise وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ ifadesinin insanın sadece yaratılış özelliğini değil filleri de kapsadığını iddia ederek bu âyetin insanın fiillerinin de Allah tarafından yaratıldığına delil olduğunu savunmuştur.²⁸⁷ Çift tabiatlı yaratılışa dair vahyin ilk muhataplarının

²⁷⁹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/68.

²⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/15.

²⁸¹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/68.

²⁸² Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/426.

²⁸³ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/486.

²⁸⁴ Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur’an’ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*, 2021, 75.

²⁸⁵ Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur’an’ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*, 2021, 147.

²⁸⁶ Mâverîdî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, 5/16.

²⁸⁷ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, 12/78.

bilmediği; ancak bugün bizim bildiğimiz şeylerin neler olabileceğine dair çeşitli açıklamalar da yapılmıştır.²⁸⁸

33. âyette “*ve âyetün lehüm*” ifadesiyle ölü toprağın ihya edilmesinin Allah’ın yeniden dirilteceğini gösteren bir âyet olduğu vurgulandıktan sonra peşinden gelen iki âyette konuyu izah mahiyetinde farklı örnekler üzerinde durulmaktadır. Aynı ifade şekliyle 37. âyette “*ve âyetün lehümü’l- ley*” denilerek gecenin de bir âyet olduğu vurgulanmaktadır. Daha sonra gelen üç âyette ise güneş, ay, gece, gündüz gibi yakın konular hakkında açıklama yer almaktadır. 41. âyete gelindiğinde yine “*ve âyetün lehüm*” ifadesiyle onların yüklü gemilerde taşınması Allah’ın bir âyeti olarak sunulmakta ve ilerleyen âyetlerde farklı konulara değinilmektedir. Burada bahsi geçen âyetler arasında İstitrât münabeti vardır.

33 ve 34. âyetlerde yeryüzünün ölümünden sonra diriltiip meyve bahçelerinin oluşması, pınarların fışkırması Allah’ın âyetlerinden olduğu vurgulanmıştır. Bütün bunların, insanın kullanımına sunulduğunun belirtildiği sonraki âyetin sonuna insanın bunları kendisinin yaptığı vehmine kapılmaması için “*bunları, onların elleri yapmış değildir. Hâlâ şükretmeyecekler mi?*” kısmı eklenmiştir. Âyetlerin bu yapısı İhtiras yoluyla münasebet içinde olduklarını göstermektedir.

33, 34, 35. âyetlerde ölü yeryüzünün dirilmesinden ve bu dirilişe işaret eden olaylardan bahsedildikten sonra 36. âyette vurgulanmak istenen esas hükme gelinerek “*bütün bunları yaratan Allah, Sübhandır (noksanlıklardan münezze, şanı yüce olandır)*” denilmektedir. Âyetlerin bu şekildeki irtibatı Hüsn-i Matlab münâsebetini göstermektedir.

3.3.2 Tekrar Yaratmanın İmkânına Deliller (37-40)

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلُخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

Gece de onlar için açık bir kanıttır. Gündüzü ondan çekip alırsak da karanlıkta kalıverirler. ﴿37﴾Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre (yörüngesinde) akıp gider. Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah’ın takdiridir. ﴿38﴾Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının

²⁸⁸ Bkz. Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/488.

(ağaçta kalan) yıllanmış sapı gibi olur. ﴿39﴾ Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider. ﴿40﴾

Allah'ın birliğine, kudretine, ilmine ve âhiretin imkânına dair yeryüzünden gösterilen delillerden sonra bu âyetler ile Allah'ın her şeye kâdir olduğuna dair gökyüzünden delillere geçilmiştir. Diğer bir deyişle Allah'ın kudretinin mekândaki tecellisi gösterildikten sonra zamandaki tecellisini göstermeye geçilmiştir. Buradaki anlatımda da varlığın iki boyutlu “ezvâc” hali görülmektedir.²⁸⁹ Önceki âyetlerde yeryüzünün canlı yaşamına uygun olmayan ilk yaratılış hali “ölü arz” olarak nitelenirken burada zamanın yaratılışındaki karanlık hal de ölümün simgesi olarak sunulmaktadır. Gündüzün gecenin içinden çıkarılması ve bu sayede gündüzün meydana gelmesi, Allah'ın ölüden diriyi çıkarmanın her türlüşüne gücünün yettiğini ortaya koymaktadır. Gecenin delil olması da Allah'ın insanı zaman bakımından karanlıkta bırakmayıp aydınlık olarak gündüzü var ettiği gibi bunları bize gösteren Kur'ân'ı da, manevi karanlığımızı aydınlatan bir nur yapmasına işaret etmesindedir.²⁹⁰

نَسْلُجٌ مِنْهُ النَّهَارُ Ifadesindeki “seleha” fiili “derinin koyundan sıyrılıp ayrılması, bir şeyin kabuğunun soyulması” anlamındadır. Gece delil olarak söylendikten sonra bu ifadenin getirilmesi insanın karanlıktan kurtarılmasının üzerinde düşünülmesi gereken ayrı bir delil olduğuna işarettir.²⁹¹

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا Gece ile gündüzün oluşmasına neden olan güneşin hareketlerine dikkat çekilen bu âyetteki “müstekar” kelimesinin güneşin gün içinde dünyanın dönmesinden dolayı değişen konumu olabileceği gibi yıl içinde değişen konumu da” olabileceği söylenmiştir.²⁹² Kurtubî, bazı rivayetler ışığında güneşin bu hareketini Allah'a kulluk görevini yerine getirme ve O'nu tesbih etme olarak yorumlayarak şöyle açıklamıştır: “Akşam olunca güneş arşın altında secdeye kapanır ve sabah Rabbinin emriyle secdeden kalkarak gündüzü meydana getirmektedir. Görüleceği üzere güneş, her haliyle Allah'a boyun eğmektedir.”²⁹³

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ Ay için takdir edilen menziller, çıplak gözle de fark edilebilecek olan bir aylık zaman içindeki ayın farklı şekillerde görünmesidir. Zira o dönem Arapları bu menzilleri gözlem yoluyla biliyor ve 28 menzilin olduğunu

²⁸⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 19/434; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/79; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/426, 427.

²⁹⁰ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/426, 427; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 23/18.

²⁹¹ Râzî, *Mefâtiḥu'l-Gayb*, 26/70.

²⁹² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/16.

²⁹³ Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/445.

kabul ediyorlardı.²⁹⁴ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ Ayın menzillerinin değişiminin “urcûni’l-kadîm” ifadesiyle anlatılması “hurma salkımı kesildikten sonra bu salkımın ağaçta kalan sapının üzerinden en az bir yıl geçtikten sonraki kurumuş haline” işaret etmektedir. Arap kültüründe bir şeyin “kadîm” diye netelenmesinin en az zamanı bir yıldır. Bu özelliklerinden dolayı bir yıllık hurma dalı zamanla sararması, incelmesi ve eğrilmesi yönüyle ayın evrelerine benzetilmiştir.²⁹⁵

40. âyetteki “*ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir*” ifadesi hakkında fiziki ve manevi açıdan çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu yorumları şöyle ifade temek mümkündür: Yaratılışlarındaki çift kutupluluktan dolayı biri diğeri yerini alamaz. Gündüz var olduğunda gece kaybolur, güneş açığa çıktığında ay kaybolur. Hepsi Allah’ın koyduğu yasaya göre hareket etmek zorundadır.²⁹⁶ Diğer görüşe göre, güneşin aya yetişememesi güneşin yörüngesindeki hareketini bir yılda tamamlaması, ayın ise bir ayda tamamlamasından dolayı güneşin bu kurala uymak zorunda olmasındandır. Gündüz ise gecedan sonra var olduğu için gecenin onun önüne geçmesi mümkün değildir.²⁹⁷ Başka bir değerlendirmeye göre ise felek kelimesi bir astronomi terimi olarak “yıldızların döndüğü yer” anlamına gelmektedir. Bütün gök cisimlerinin feleklerde tesbih etmesi ise “Allah’ın onlar için koyduğu yasalara uygun hareket etmeleridir.” Konunun böyle bir üslupla sunulması Arapların kutsallık atfettiği gök cisimlerinin Allah’a boyun eğdiğinin gösterilmesi, insanın da Allah’ın kendisi için koyduğu kurallara boyun eğmesi gerektiğinin hatırlatılması içindir.²⁹⁸

38. âyette “*güneş kendi yörüngesinde akıp gitmektedir*” denildikten sonra “*zêlike*” ifadesiyle bu durumun Allah’ın takdiriyle olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu şekilde âyet bölümleri arasında İntikal yönüyle münâsebet kurulmuştur.

37-43 âyetleri arasında Allah’ın birer âyeti olarak gece-gündüz, güneş-ay, yük taşıyan gemi ve hayvanlardan bahsedildikten sonra bunların insanın istifadesine sunulmasının gerekçesi “Allah’ın rahmetini sunması ve dünyalık ikram” olarak dile getirilmiştir. 51-67 âyetleri arasında kıyamet ve sonrasındaki hallerden bahsedilmesi, 71-81 âyetleri arasında Allah’ın bütün varlıkları yaratan ve tekrar yaratacak olan tek ilah olduğundan bahsedilmesi 82. âyetteki “O,

²⁹⁴ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/494.

²⁹⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/16.

²⁹⁶ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 19/438; Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, 4/488.

²⁹⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/74.

²⁹⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/495.

dilediğini yapandır”; 83. âyetteki “her şeyin hakimi olan ve boyun eğerek huzuruna geleceğiniz Allah’ın şanı yücedir” hükümlerine hazırlık zemini oluşturmaktadır. Bu yönüyle bahsi geçen âyetler arasında Hüsn-i Matlab münâsebetinin olduğu söylenebilir.

3.3.3 Allah’ın Kudretine Deliller (41-44)

وَإِذْ لَهُمْ أَتَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقِذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

Onları ve nesillerini yüklü gemide taşımamız ve binecekleri benzer araçlar yaratmamız da kendileri için açık bir kanıttır. (41-42) Dilesek onları suda boğarız, kimse de onların yardımına koşamaz ve artık kurtarılamazlar. (43) Ama tarafımızdan bir rahmet ve belli zamana kadar faydalanma fırsatı vermemiz başkadır. (44)

Önceki (33-40) âyetlerde tevhîd, kudret ve âhiret için yeryüzü ve orada gerçekleşen bazı olaylar; gökyüzü ve oradaki hareketlerden dolayı gerçekleşen bazı olaylar delil olarak zikredildikten sonra bu âyetlerde ise “Allah’ın insan üzerindeki gücü ve rahmeti” delil olarak sunulmaktadır. Bu sayede, insanın iman etmesi için aklına ve duyularına çok yönlü tefekkür malzemesi sunulmuş olmaktadır.

“Biz onların zürriyetlerini yüklü/dolu gemilerde taşıdık” âyetindeki zürriyet kelimesine “babalar, evlatlar/nesiller ve nutfe” anlamlarının verildiği görülmektedir.²⁹⁹ Ebu Hayyan zürriyet kelimesine nutfe anlamının verilmesine itiraz ederek lafzın zahirinin böyle bir anlama uygun olmadığını savunmuştur.³⁰⁰ Zürriyetlerin yüklü/dolu gemide taşınması hakkında da üç farklı görüşün olduğu görülmektedir. İbn Abbas ve bir grub müfessire göre “Hz. Nuh ve onunla beraber gemide bulunan insanların taşınarak insan soyunun devam ettirilmesidir. Sonraki âyetteki وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ “binecekleri benzer şeyleri” ifadesiyle “insanoğlunun kıyamete kadar kullanacakları diğer gemiler” kastedilmiştir. Mücâhid ve Süddî’ye göre ise “kıyamete kadar bütün insanların bindiği gemilerle taşınması” kastedilmiştir. Sonraki ifade ise “taşımacılıkta

²⁹⁹ Mâverdi, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, 5/19.

³⁰⁰ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-Muḥîṭ*, 7/323. Ebu Hayyan bu görüşün Hz. Ali’ye nispet edilmesini de doğru bulmamıştır. Bu görüşün Bâtîni ve gulat Mutasavvıf tefsiri olduğunu savunmuştur.

kullanılan diğer araçlara ve develere” işaret etmektedir.³⁰¹ Diğer yoruma göre yüklü/dolu gemi ifadesi “hamile kadınların rahimlerinden mecazdır.” Züriyetlerin bu gemide taşınması ise “nesillerin anne karnında taşınmasıdır.” Sonraki ifade ise bütün deniz ve kara binitlerini kapsamaktadır.³⁰² “Yüklü/dolu geminin benzerleri” lafzından Arapların kara gemisi dedikleri develer anlaşılabilirse de sonraki âyetteki “dilersek onları boğarız” ifadesi kara hayvanlarıyla taşınmada boğulmadan bahsedilemeyeceği için denizdeki gemilerin anlaşılması daha tercih edilebilir görünmektedir.

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ “Dilersek onları boğarız” ifadesinde kimin nerede boğulacağı sorularının cevabı önceki âyette “yüklü gemide taşınanların” kimler olduğuna ve nerede taşındıklarına verilen anlamla bağlantılıdır. Bu anlamlara göre boğulacak kişilerin “anne karnındaki çocuklar veya gemide taşınan kişiler” olması gerekir. Sûrenin 23. Âyetindeki “eğer Rahman bir zarar vermek isterse onların şefaati bana hiçbir fayda vermez ve onlar beni zarardan kurtaramazlar” ifadesi ve ilk muhataplar olan Mekkelilerin deniz ticaretiyle iştiğal ettikleri düşünüldüğünde denizde seyahat ettikleri sırada Allah onları boğacak olsa Allah’a eş tuttukları ilahlarının kendilerini korumaktan aciz kalacağı vurgusu daha tercih edilebilir görünmektedir.³⁰³

فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ İfadesine, Allah onları denizde boğmayı dilerse “onlara yardım edebilecek hiç kimse olmaz, Allah’ın takdir ettiğinin önüne geçebilecek kimse yoktur³⁰⁴ veya onların arkasından feryat edecek kimse bulunmaz”³⁰⁵ anlamları verilmiştir. Âyet, bahsi geçen üç yorumla beraber düşünüldüğünde Allah’ın suda boğmayı dilediği kişiyi sadece Allah’ın rahmeti ya da Allah’ın kişiye dünyada verdiği mühlet kurtarır vurgusu görülmektedir. وَمَتَاعًا إِلَىٰ جِينِ İfadesiyle de işaret edilen bu müddet “kişinin ölümüne kadar tanınan ömür, Hz. Peygamber’den sonra kıyamete kadar bütün insanlığa tanınan zaman”³⁰⁶ veya “bir zamana kadar yaşatmak için tanınan süre”³⁰⁷ olarak yorumlanmıştır.

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ جِينِ Size, her biri âyet olarak sunulan bu nimetler Allah’ın rahmetini size taşıyan nimetlerdir mesajını vermektedir. Allah’ın gücünü,

³⁰¹ İbn Atıyye, *el-Muḥarrerü’l-Vecîz*, 4/455.

³⁰² Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/429.

³⁰³ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 19/447; Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, 26/82.

³⁰⁴ Mâverî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, 5/20.

³⁰⁵ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve’t-Tenvîr*, 23/29.

³⁰⁶ Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/455.

³⁰⁷ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’an Dili*, 6/429.

kudretini gösteren ifadelerden sonra bu âyetin gelmesi inanmaya teşvik mesajı olarak yorumlanabilir.

3.3.4 Delillere İnanmayanların Tutumu (45-47)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿45﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿46﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ انْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿47﴾

Onlara “Önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının ki rahmet göresiniz” dendiğinde (aldırış etmezler). ﴿45﴾ Onlara rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, illâ da ondan yüz çevirirler. ﴿46﴾ Onlara, “Allah’ın size verdiği rızıktan başkaları için de harcayın” dendiğinde, inkârcılar müminlere derler ki: “Dilese Allah’ın doyuracağı kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanılga içindesiniz.” ﴿47﴾

Yüce Allah önceki âyetlerde insanlara “ölü toprağı (23), geceyi (37), onların zürriyetlerini taşımayı (41)” kevnî âyetler olarak; Peygamberine verdiği Kur’ân’ı ise tenzilî âyet olarak sunmuş ve insanların iman ederek kendilerini azaptan korumalarını öğütlemiştir. Bu gruptaki âyetlerde ise onların kendileri için sunulan bu delillere karşı tutumları ve bu tutumlarının gerekçesi ortaya konmaktadır. Bütün delillere rağmen inanmayanların durumları وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ lafzıyla diyalog üslûbuyla, canlı bir anlatımla muhataba sunulmaktadır. Bu ifade biçimi aynı lafızla Yâsin sûresinde iki (45, 47), diğer sûrelerde ise on âyetin baş kısmında³⁰⁸ vav harfîyle kullanılmıştır. Kullanıldığı her yerde Kâfir ya da Münafıkların eleştirildiği görülmektedir. Bu durum, ilgili ifade biçiminin, sunulan delillere inanmak istemeyenler hakkında özel bir dikkat çekme veya eleştiri üslûbu olarak kullanıldığını düşündürmektedir.

45. âyette مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ ifadesiyle korunulması istenen şey “önden size sunulan kevnî delillerden gafil olmak; Kur’ân geldikten sonra da onun ortaya koyduğu âyetlerden yüz çevirip onları inkâr etmek” olabilir.³⁰⁹ Sonraki âyette “onların kendilerine sunulan her âyetten yüz çevirdiklerinden” bahsedilmesi de bu yorumu güçlendirmektedir. Bu görüşle beraber “önünüzdekinden ve arkanızdakinden” ifadesiyle neden sakınılması istendiğine dair başka görüşler de mevcuttur. Önden olan şey “şirk koşturmak ve Peygamberi inkâr etmekten dolayı

³⁰⁸ Bakara 2/ 11, 13, 91, 170; Nisâ 4/61; Mâide 5/104; A’râf 7/161; Nahl 16/24; Lokman 31/21; Münâfikûn 63/5.

³⁰⁹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/82.

dünyadaki ceza; arkadan olan ise “bu işlenenlerin âhiretteki cezasıdır.”³¹⁰ Diğer bir görüşe göre önden olan şey “bu âyetler gelmeden önce işlenen günahlar, arkadan olan ise “bu uyarıcı âyetler geldikten sonra işlenen günahlardır.”³¹¹ Başka bir görüş de şudur: Önden olan “dünyada iken kişinin kendisinin işlediği günahlar, arkadan olanlar ise “yaptığı kötü işlerin dünyada takip edilen bir iz bırakmasından dolayı ondan sonra da bu kötülüğü işlemeye devam edenlerin günahıdır.”³¹² Son görüşe göre ise önde olan “önünüzde bulunan” anlamındadır. Bundan kasıt ise Hz. Peygamberin onların içinde olmasıdır. Buna göre âyet, içinizdeki peygamberi yalanlamaktan sakının anlamındadır. Arkada olan ise “yaptıkları her şeyin hesabının sorulacağı âhirettir.”³¹³

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا *“Onlara sakının denildiği zaman”* âyetinin bu kısmı cevabı mahzuf olan bir şart cümlesidir. Sonraki âyet cevaba delalet ettiği için cevap cümlesi hazfedilmiştir. Buna göre takdir şöyle olabilir: *“Onlara önünüzdekenden ve arkanızdakenden sakınırsanız belki merhamet olunursunuz denildiği zaman onlar kendilerine sunulan bütün delillerden yüz çevirdikleri için sakınmazlar.”*³¹⁴

Yine onlara “Allah’ın size verdiği rızıklardan infak edin” denildiği zaman bu çağrıya verdikleri cevap olan *أَطِيعُوا مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطِيعُوهُ* “dilese Allah’ın doyuracağı kişileri biz mi doyuracağız” ifadesiyle neyi kastetmişlerdir? Bu konuda şunlar söylenebilir: Sûrenin indiği dönemde Mekkeli müşrikler, Müslümanlara karşı tavırlarını gün geçtikçe sertleştiriyordu. Bunun bir sonucu olarak Müslüman olan kölelere ve fakirlere maddi yardımda bulunmama kararı almışlardı. Bunu öğrenen Hz. Peygamber onlara toplumun bu zayıf kesimine yardıma devam etmelerini istedi. Bu çağrıya karşılık onlar “hani siz rızık veren Allah’tır, dilediğine bol verir dilediğine kısar diyordunuz. O halde Allah’ın rızık vermek istemediğini biz niye besleyelim” diyerek Müslümanları küçümsemek, inançlarıyla alay etmek veya dinin ortaya koyduğu ilkelere karşı demagoji yapmak istemişlerdir.³¹⁵ Ya da “rızık veren Allah’tır inancını” infak etmemelerini meşrulaştıracak bir delil olarak kullanıp eleştirilerden kurtulmak isteyerek şöyle demek istemişlerdir: “Allah onlara vermeye kâdir iken vermemişse bunu yadırgamıyorsunuz da Allah’ın vermediğine bizim vermememizi mi yadırgıyor ve

³¹⁰ Taberî, *Câmi’u l-Beyân*, 19/448.

³¹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/18.

³¹² Mâtürîdî, *Te’vilâtü l-Kur’ân*, 12/88.

³¹³ Râzî, *Mefâtihu l-Gayb*, 26/83.

³¹⁴ Râzî, *Mefâtihu l-Gayb*, 26/83.

³¹⁵ İbn Atıyye, *el-Muḥarrerü l-Vecîz*, 4/456; Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/500.

bizi eleştiriyorsunuz?”³¹⁶ Şöyle de denebilir: Mekke’de bulunan bir grup insan “rızkı veren Allah’tır” söylemiyle Müslümanların dile getirdiği “insanın sahip olduklarının Allah’ın dilemesine bağlı olduğu” düşüncesini eleştirmek ve Müslümanları yeni dinlerinde şüpheye düşürmek için “yoksa Allah doyuramıyor da bizden doyurmamızı mı istiyor? Allah’ın aç bıraktığını biz niçin doyuralım veya Allah’ın doyurmak istemediğini biz neden doyurmak isteyelim? Anlamında söylediği bir sözdür.”³¹⁷

İlgili âyetlerin başındaki “onlara söylendiği zaman” ifadesinde bu sözleri onlara kimin söylediği kapalıdır. Bu sözleri kâfirlere, âyetleri aracılığıyla Allah söylemiş olabileceği gibi Müminler veya Hz. Peygamber de söylemiş olabilir. Aynı kapalılık *إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ* “doğrusu siz açık bir yanılga içindesiniz” ifadesinin kim tarafından kime söylendiği hususunda da vardır. Âyetin başındaki hitabı Allah’ın inanmayanlara bir seslenişi olarak kabul edenlere göre bu hitap da sözün devamı olarak “Allah tarafından inanmayanlara söylenmiş bir sözdür.”³¹⁸ Diğer bir yoruma göre de inanmayanların ““dilese Allah’ın doyuracağı kimseleri biz mi besleyeceğiz!” sözünün devamı olarak inanmayanların Müslümanlara, onların yeni dinlerini aşağılamak için söylediği bir sözdür.”³¹⁹

45. âyetle, “ve izê kıyle lehüm” lafzıyla inanmayanların merhamet olunması için sakınmaları gereken şeylerden bahsedilirken peşinden gelen âyetle, o muhatapların kendilerine gelen her âyetten yüz çevirdiği söylenmektedir. 47. âyetle tekrar “ve izê kıyle lehüm” lafzıyla inanmayanlardan bahsedilmeye devam edilmektedir. Bu âyetler arasında istitrât münasebeti olduğu görülmektedir.

3.3.5 Sonuç: İnanmayanlar Acziyetlerini Görecekler (48-50)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَظْهِمُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

Eğer doğru söyleyenlerseniz bu tehdit ne zaman gelecek?" diyorlar. ﴿48﴾ Onlar ancak, çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak korkunç bir ses bekliyorlar. ﴿49﴾ Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler. ﴿50﴾

³¹⁶ Beyzâvî, *Envârü ’t-Tenzîl*, 3/134.

³¹⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/19.

³¹⁸ Mâtürîdî, *Te ’vilâtü ’l-Kur ’ân*, 12/91; İbn Atıyye, *el-Muharrerü ’l-Vecîz*, 4/456; Beyzâvî, *Envârü ’t-Tenzîl*, 3/134.

³¹⁹ Mâtürîdî, *Te ’vilâtü ’l-Kur ’ân*, 12/91; Beyzâvî, *Envârü ’t-Tenzîl*, 3/134.

O müşrikler Allah’a inandıklarını söyledikleri halde³²⁰ âhirete inanmıyor ve infak etmek istemiyorlardı.³²¹ Önceki âyette, sahip olduklarından infak etmeleri istenince verdikleri alaylı cevaptan bahsedilmiştir. Burada ise âhret inancına karşı şüpheli tavırlarını وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ sözüyle dile getirmişlerdir. Buradaki إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ sözüyle daha önce dile getirdikleri “Müminlerin iman etmekle yanlış bir yol tuttıklarını” söyledikleri إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ sözündeki tutumlarını devam ettirdikleri görülmektedir. Onlar bu tavırlarıyla “Karye ashabını” helak eden (28, 29) o bir tek sesin azabını beklediklerini ortaya koymakta ve peygambere inanmamakta inat ederek o azabı kendilerine gerekli kılmaktadırlar. Bu sözü infak emrine karşı verdikleri olumsuz cevaptan sonra ilahî azap ile tehdit edildikten sonra söylemiş olabilirler.³²² Taberî “onlara yöneltilen tehdidin hesap sorulacak zaman olan âhret” olduğunu söylemiş ve onların “ne zaman” diye sordukları şeyin kıyametin kopması olduğunu belirtmiştir.³²³ Bu iki yorumun sonucu olarak onların beklediği صَيْحَةٌ وَاحِدَةٌ تَأْخُذُهُمْ “onları yakalayacak bir tek ses” ya bu dünyada önceki ümmetleri ve “Karye ashabını” helak eden azaptır ya da kıyamet günüdür. Onların azaba yakalandıkları zaman bir çekişme içinde olduklarını bildiren وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ifadesi “dünya işlerine dalmışlarken, kendi aralarında çekişip dururlarken, nübüvvet ve âhret konularına inanmayıp onlar hakkında tartışırken, inananlara karşı düşmanca mücadele ederken” anlamlarına gelebileceği söylenmiştir.³²⁴

“Ne bir tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler” âyetindeki kendisine güç yetirilemeyen vasiyetin “ansızın yakalayan azap neticesinde geride bıraktığı yakınlarına bir vasiyette bulunma imkanı verilmeyeceği” anlamında olabileceği gibi “kendileri gibi inanmayanlara inkarlarından vazgeçip inanma tavsiyesinde bulunma fırsatının verilmemesi” anlamında da olabilir. Böyle bir fırsat verilmediği için artık ne ailelerine ne de inanç birliği içinde oldukları kimselere dönebilirler.”³²⁵

3.4 Âhret (51-67)

³²⁰ Ankebût 29/61-63, Zümer 39/38, Zuhuruf 43/9.

³²¹ Fussilet 41/7.

³²² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 12/91.

³²³ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 19/450.

³²⁴ İbn Atıyye, *el-Muharrerü’l-Vecîz*, 4/457; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 26/87; Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, 4/492.

³²⁵ Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, 4/492.

Önceki âyet grubunda Allah'ın gücü, kudreti, yaratıcılığı üzerinde durularak ulûhiyet ve tevhide vurgu yapılmıştır. İnanmayanların âhiret hakkındaki şüphelerini dışa vuran “o vaad edilen kıyamet ne zaman (48. âyet)” sorusundan sonra gelen bu gruptaki âyetlerde âhiret canlı örneklerle tasvir edilmiştir. Bu gruba giren âyetler beş başlık altında incelenmiştir.

3.4.1 Âhiretin Canlı Tasviri (51-53)

وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَلَدُنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

Sûra üflenmiştir. Artık onlar kabirlerinden kalkıp rablerine doğru koşmaktadırlar. ﴿51﴾ Derler ki: “Vay başımıza gelenler! Bizi yattığımız yerden kim diriltip kaldırdı? Rahmânınvaad ettiği işte bu! Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!” ﴿52﴾ Olup biten yalnızca bir ses! Ama ardından onların tamamı, birden toplanmış olarak işte huzurumuzdalar. ﴿53﴾

وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ “sura üfürüldü” نُفِّخَ fiilinin mazi kalıbında gelmesi, olayın kesin gerçekleşeceğini göstermek ve Allah'ın böyle büyük bir işi kolay yapabileceğini anlatmak içindir.³²⁶ Bu üfleme, çoğunluk tarafından İsrâfil'in kıyametin kopmasını sağlayacağı bir eylemi olarak görülmüştür. Ancak bu üflemenin, ölümlere ruh verme ve onları canlandırma eylemi olarak görülebileceği de söylenmiştir. Bu görüşte olanlar âyete şu anlamı vermişlerdir: “O üflenen sur içinde Allah'ın izniyle İsrâfil tarafından kabirdekilere ruhları üfürüldü.”³²⁷ Tefsirlerin geneli, burada bahsi geçen “üfürülmenin” kıyametin kopma sürecindeki ikinci üfürülme olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak bu surdan sonra neyin gerçekleşeceğine dair farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bazıları kıyametin kopma sürecinde toplamda iki defa sura üfürülecek demişlerdir. Birinci üfürülme ile “bütün canlılar ölecek” (Zümer 39/68), ikinci üfürülme ile de “ölenler yeniden diriltilip Allah'ın huzurunda toplanacaktır” demişlerdir.³²⁸ Bazıları ise üç defa sura üfürüleceğini kabul ederek sura birinci üfürülme ile “her canlı ölecek (Zümer 39/68)”, ikinci üfürülme ile “kabirlerinden çıkarılacak (Yâsîn

³²⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/25.

³²⁷ Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/461.

³²⁸ Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/461.

36/51)", bu halde aradan biraz zaman (kırk yıl) geçtikten sonra üçüncü sur ile "Allah'ın huzurunda toplanılacaktır" demişlerdir.³²⁹

Âyetin devamındaki "fe izâ" ifadesi müfâcee -eylemin hemen/hızlıca gerçekleştiğini anlatmak-içindir.³³⁰ "Yensilûn" kelimesi "bir zorunluluktan dolayı hızlı, acele yürümek" anlamındadır.³³¹ Bu anlatım üslûbu, ahireti inkâr edenlere karşı Allah'ın yeniden diriltmeye ve bunu da hızlı bir şekilde yapmaya kadir olduğunu ilan etmektedir. Sonraki âyette de "vay başımıza gelene" lafzıyla onların, kıyametin gerçekliğini gördükleri anda yaşadıkları şaşkınlık ve pişmanlığı canlandırması bu hakikatin insan ruhundaki etkisini artırmaktadır.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا Kafirlerin dünyada iken inanmadıkları ve gerçekleşmesini hiç beklemedikleri bir şey başlarına geldiğinde verdikleri şaşkınlık ve pişmanlık tepkisi olarak "vay başımıza gelene! Bizi uykumuzdan ya da uyuduğumuz yerden kim kaldırdı? Anlamında söyledikleri bir sözdür. İşte onlara bunu yaşatan başka bir şey değil sadece bir tek sestir. Bu ifade daha önce geçen aynı ifadelerin aksine kıyameti koparan sesi anlatmaktadır ve burada tekrar edilmesi Allah'ın gücünü hissettirmek ve bu güç karşısında insanın acizliğini hatırlatarak âhirete iman hususunda uyarmak içindir.³³²

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ Bu sözü kıyamet koptuğunda şaşkınlık ve pişmanlık içindeki inanmayanların hakikati açıkça gördüklerinde Allah'ın sözünü ve peygamberlerin uyarılarını tasdik etmek için söylediği kabul edilmiş; ancak inananların veya meleklerin de söylemesi mümkün görülmüştür.³³³

51. âyette ölülerin topraktan çıkışını anlatmak için مِنَ الْأَجْدَاثِ kelimesi kullanılırken 52. âyette ölülerin yeniden dirilişini anlatmak için مِنْ مَرْقَدِنَا kelimesi kullanılmıştır. Aynı bağlamda benzer bir olayın farklı kelimelerle dile getirilmesi şöyle izah edilebilir: "Ecdâs" çoğul bir kelime olup "üstü toprakla örtülü kabirler" anlamındadır. "Merkad" tekil olup "uyku veya uyku yeri" anlamındadır. Buna göre ikinci surla toprağın altındaki/ecdâsdaki ölüler toprağın üstüne uyur halde

³²⁹ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 19/454; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/88; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 3/135.

³³⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/88.

³³¹ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/32.

³³² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/93.

³³³ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, 19/456; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, 5/24.

çıkarılmıştır. Aradan bir zaman geçtikten sonra bu uykularından veya uyudukları yerden/merkaddan uyandırılmışlardır denebilir.³³⁴

51 ile 67 arasındaki âyetlerin ana konusu âhirettir. Bu âyetlerde, kıyamet olayının bazı sahneleri ve ahiretteki bazı olaylar ele alınmaktadır. Fakat konunun bu akışı içinde 53, 62, 66. âyetler bulundukları yerlerde birer ara cümle gibi farklı bir konuya temas edip sonrasında yine ana konu olan âhiretle ilgili anlatıma devam edilmektedir. Bu haliyle ilgili âyetler arasında İstitrât münâbetinin olduğu söylenebilir.

52. âyette, kıyamet gününde yeniden diriltilerek kabirlerinden çıkarılanların verdiği tepki “*vay başımıza gelene! Kim bizi diriltip kabrimizden çıkardı*” ifadesiyle dile getirilirken sonrasında “*hêzâ*” ifadesiyle bu sahnenin Allah’ın yaşanacağını önceden haber verdiği bir durum olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu âyette ise İntikal yoluyla kurukan münâsebet görülmektedir.

3.4.2 Kıyametin İlk Aşaması (54)

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿54﴾

Bugün hiç kimse en küçük bir haksızlığa uğratılmaz. Sadece yaptığınız karşılığını görürsünüz. ﴿54﴾

Kıyametin canlı örneklerle tasvirinden sonra bu âyette, yeniden diriltilip Allah’ın huzuruna gelenlerin yaptıklarının karşılığını göreceği gerçeği vurgulanmıştır. Orada Allah’ın mutlak adaletinin tecelli edeceği vurgulanırken kimsenin bir başkasının günah yükünü yüklenmeyeceği (Fâtır 35/18), herkesin yaptıklarının hesabını kendisinin vereceği gerçeğinin hatırlatılması da vardır.³³⁵

3.4.3 Mutlak Adaletin Tecellisi (55-58)

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهُونَ ﴿55﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكُونُونَ ﴿56﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿57﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ ﴿58﴾

O gün cennetlikler safa sürmekle meşguldürler. ﴿55﴾ Onlar ve eşleri gölgelik yerlerde, tahtlarına kurulacaklar. ﴿56﴾ Orada onlar için her tür meyve vardır ve bütün istekleri yerine getirilir. ﴿57﴾ Engin merhamet sahibi rabden gelen söz şu olacak: ‘Selâm size!’ ﴿58﴾

³³⁴ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/456; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 23/37.

³³⁵ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/459.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكَاهُونَ Tefsirlerde bu sözü kimin söylediği, hangi amaçla söylediği hususunda iki yorum öne çıkmaktadır. Birinci yoruma göre bu söz Allah tarafından, kıyamet günü, hesap için bekleyen inanmayanlara söylenmiştir. Cennetliklerin hesaplarının çabucak bittiğini ve imanlarının mükaafatlarına kavuştuklarını bildirmek içindir.³³⁶ Orada inanmayanların pişmanlık yaşamasına neden olacak bu ifadeler dünyada ise bu pişmanlığı yaşamamaları için uyarı niteliğindedir. İkinci yoruma göre ise bu söz melekler tarafından, inanmadıkları hakikatin ortaya çıktığını anlatmak için cehenneme girecek olan kâfirlere söylenmiştir.³³⁷ فِي شُغْلٍ فَكَاهُونَ ifadesiyle cennet ehlinin meşgul olduğu keyifli halin “cehennemden kurtulmanın rahatlığıyla cennet nimetlerinin sevinci, cennetin her türlü meyve ve nimetlerinden faydalanmanın keyfi veya kendilerine ikram edilen bakire eşlerle yaşadıkları haz ve eğlence” olabileceği söylenmiştir.³³⁸

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ “onlar ve eşleri” ifadesi ile “kendileri gibi mü’min olan dünyadaki evli oldukları eşleri veya Allah’ın cennete girenlere vereceği iri gözlü huriler” kastedilmiş olabilir.³³⁹ Bu ifade ile Yâsîn 36’da dile getirilen yaratılıştan eş veya muâdil olma anlamında erkek için kadın, kadın için erkek; insan cinsi için ise cinler kastedilmiş olabilir.

لَهُمْ فِيهَا فَكَاهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ Buradaki “fâkihe” kelimesi ihtiyaç duyulduğu için değil zevk ve keyif için yenilen meyve anlamındadır. Buradan anlaşıldığına göre cennette onların bütün istekleri karşılandığı gibi onlara keyif verecek özel meyveler de sunulacaktır.³⁴⁰

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ Bu sözü Allah Mü’minlere, yarattığı bir ses vasıtasıyla ya da melekleri vasıtasıyla söylemiş olabileceği gibi Hz. Musa ile dünyada konuştuğu gibi bir yerden seslenme şeklinde de söylemiş olabilir.³⁴¹ Böyle bir söz, cennet nimetlerine kavuşanlar için fazladan bir ikram olarak Rablerinden huzur verici bir “selamlama” sözüdür. Ya da dünyadakilere bir mesaj olarak “cennetliklere verilen bütün bu nimetler, yani onların selameti Rahîm olan Rablerinin bir tek sözüdür” denilmek istenmiştir.³⁴²

³³⁶ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/460.

³³⁷ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve’t-Tenvîr*, 23/41.

³³⁸ Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/460.

³³⁹ Mâverîdî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, 5/25.

³⁴⁰ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 12/97.

³⁴¹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve’t-Tenvîr*, 23/44.

³⁴² Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân*, 19/467.

3.4.4 Mücrimlerin Durumu (59-62)

وَأَمَّا زُوا الْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾
وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾

Ve “Ey günahkârlar! Siz bugün şöyle ayrılın!” (denir). ﴿59﴾ Ey Âdemoğulları! Size “Şeytana kulluk etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır; bana kulluk edin, doğru yol budur” dememiş miydim? ﴿60-61﴾ Nitekim o şeytan sizden nice nesilleri saptırdı. Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz? ﴿62﴾

وَأَمَّا زُوا الْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ “Ey mücrimler/kâfirler! Dünyada itaatkâr Mü'minlerden isyanınızla ayrıldığınız gibi şimdi de cehennemlikler olarak ayrılın” anlamındaki bu hitap, hesaplar görülüp cennetlikler topluca cennete sevk edilirken Allah ya da melekleri tarafından geride kalanlara söylenmiş olabilir. Rum 30/14 “kıyametin kopacağı gün, işte o gün Mü'minler ve kâfirler birbirinden ayrılacaklardır.” âyeti de bu duruma işaret etmektedir.³⁴³ Başka bir yoruma göre ise bu söz hesap vermek üzere huzura getirildiklerinde Allah tarafından müşrik ve kâfirlere hitaben “dünyadayken ortak hareket ettiğiniz dostlarınızdan, faydası olur ümidiyle bel bağladığınız şefaathçilerinizden ayrılın, zira bugün herkes kendi hesabını verecek” anlamındadır.³⁴⁴

وَأَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ Burada “ey mücrimler! Ben size şeytana kulluk etmeyin demedim mi?” yerine “ey ademoğulları” hitabının tercih edilmesi şeytanın ilk insandan başlayarak bütün insanların düşmanı olduğu, bu hakikatin daha önceki bütün insanlara hatırlatıldığı gibi Kur'ân'da bunu bildiren âyetlerle (A'raf 7/27, Nûr 24/21) siz Muhammed ümmetine de hatırlatıldığı bildirilmek istenmiş olabilir.³⁴⁵

60. âyette “şeytana kulluk etmeyin” şeklinde olumsuz bir ifadeden sonra 61. âyette “bana kulluk edin” şeklinde aynı konuyla ilgili olumlu bir ifade kullanılmaktadır. Bu durumda iki âyet arasında Mudâdde yönüyle bir münsebet olduğu görülmektedir. “Şeytana kulluk etmeyin, bana kulluk edin” ifadelerinin peşinden “hezâ” lafzıyla “işte dosdoğru yol budur” denilerek gerçek kulluğa vurgu yapılmaktadır. Bu kullanımda ise İntikal yoluyla münâsebet bulunmaktadır.

3.4.5 Mücrimlerin Kötü Sonu (63, 64)

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾

³⁴³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/22.

³⁴⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/95.

³⁴⁵ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/40.

İşte size bildirilen cehennem bu! (63) İnkârcılıkta ısrar etmenize karşılık girin oraya! (64)

Bu iki âyetteki ifadeleri kim, ne zaman ve kim için söylemiştir? Konuyla ilgili tefsirlerdeki görüşleri şöyle özetlemek mümkündür: Önceki âyetlerde Allah Müslümanlarla diğerlerini ayırıp her birine yaptıklarının karşılığını verdiğini belirtmiştir. Bundan dolayı hak ettikleri cehenneme sevk edilirken oraya yaklaştıklarında gördükleri korkutucu manzaradan dolayı “bu gördüğümüz nedir? Diye sorarlar; onlara cevap olarak: İşte bu size dünyada anlatılan cehennemdir, yaptığınız nankörlükten/kâfırlıktan dolayı girin oraya denir.³⁴⁶ Diğer bir ihtimal de şudur: Mücrimler, cehenneme sevk edilirken oraya yaklaştıklarında melekler o mücrimlere “dünyada iken peygamberler tarafından uyarılıp da sizin inkâr ettiğiniz cehennem işte budur, girin oraya” derler.³⁴⁷

3.4.6 Sonuç: Âhirette Hüküm Allah’ındır (65-68)

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَلَّىٰ يَبْصُرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نَعْمِرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder. (65) Dilesek (dünyada da) gözlerini büsbütün kör ederdik de yolu bulmak için çabalayıp dururlardı; ama o takdirde nasıl görebileceklerdi ki? (66) Yine dilesek oldukları yerde onların mahiyetlerini değiştirdik de (taş gibi) artık ne ileri gidebilirler ne de geri dönebilirlerdi. (67)

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ Genel olarak âhiret hallerinden bahseden âyetlerin sonunda insanın yaşayacağı bu durumun anlatılması “Allah’ın mutlak adaleti tesis etmek için gerekli olan her şeyi yapacağını ve bunları yapmaya gücünün yeteceğini” etkili bir şekilde hissettirmek içindir denebilir. O gün kimsenin itiraz edemeyeceği bir adaletin ortaya çıkması için bunu engellemeye yönelik bütün hamlelerin önüne geçileceği vurgulanmaktadır.³⁴⁸ Dil dışındaki diğer organların konuşması ve şahitlik etmesi normalden farklı bir durum olduğu için bu ifadeler mecâzî bir anlatım olarak da görülmüştür. Ancak âhirette zaman, mekân ve kuralların dünyadakinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Bunun yanında zaten dilin konuşma özelliği de organ

³⁴⁶ Şevkânî, *Fethu ’l-Kadîr*, 4/498.

³⁴⁷ Mâtürîdî, *Te ’vilâtü ’l-Kur ’ân*, 12/41.

³⁴⁸ Bu durumu tasvir eden rivayetler için bkz. İbn Kesîr, *Tefsîrü ’l-Kur ’ân ’il-Azîm*, 3/554, 555.

olarak kendinde zorunlu olarak bulunan bir meziyet değildir. Konuşma özelliği, Allah'ın dilediğine verdiği bir nimettir. Nitekim dili olan herkes konuşamamaktadır. Dilerse Allah, bu özelliği başka organlara da dilediği zaman verebilir.³⁴⁹

Bu sahnenin ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğine dair şunlar söylenebilir: Mücrimlerin yardımını umdukları her şeyle arası açılıp (59) kendileri için hiç kimsenin yardım edemeyeceğini anladıkları ve haklarında cehenneme sevk edilme kararı verildiğinde (63, 64) son bir hamle olarak konuşmak isteyecekler; fakat ağızları mühürlenerek buna izin verilmeyecektir.³⁵⁰ Başka bir ihtimal de şudur: 60. âyette dile getirilen “*ben sizden şeytana kulluk etmemeniz için söz almadım mı, niçin bana değil de ona kulluk ettiniz*” sorusu sorulunca o mücrimler kendilerinin Allah'a kulluk ettiklerini anlatmaya ve kendilerini savunmaya çalışacaklardır. Bu nedenle Allah da dünyada iken hakka karşı mühürlü olan dillerini o zaman gerçekten mühürleyecektir.³⁵¹

Bu âyette ağızların mühürlenip ayakların şahitlik etmesinden bahsedilirken Nûr 24/24'te dillerin de ayaklarla beraber şahitlik edeceği anlatılmaktadır. Bu iki durum arasında görülen fark “*O gün her şeyin hâkimi Allah'tır*” hükmünün bir göstergesidir. O gün kişinin konuşma iradesi de elinden alınır ve sadece “Allah'ın dilediği kişi O'nun dilediği zaman konuşabilir.”³⁵² Bu âyette mühürlendiği söylenen organ “ağızlar (efvâh)”, Nûr24/24'te şahitlik ettiği söylenen organ ise “diller (elsine)”dir. Buna göre “Allah, mühürlediği ağızlarda bulunan dilleri de konuşturur/shahitlik yaptırır, O'nun her şeye gücü yeter” mesajı veriliyor olabilir. Ayrıca bu iki âyetin bağlamı da farklıdır. Nûr sûresindeki âyet iffetli kadınlara iftira atanlardan bahsedildiği bir bağlamda söylenmiş ve onların dilleri şahitlik eder denilmiştir. Buradaki âyette ise cehenneme gideceği belli olmuş kişilerin mazeret beyan etme girişimleri esnasında Allah'ın ağızları mühürlediği söylenmiştir. Bu bağlam farkı dikkate alınarak şöyle denilebilir: “O gün Allah, dünyada iken işlediği günahı huzurunda itiraf eden dillere izin verecek; fakat yaptıklarını gizlemeye çalışan ya da bunlara karşı mazeret dile getirmeye çalışan ağızları mühürleyecektir.

³⁴⁹ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 12/102.

³⁵⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/23, 24.

³⁵¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/101.

³⁵² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 4/595.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ “Dilesek (dünyada da) gözlerini büsbütün kör ederdik...” İnanmayanların kötü sonlarını anlatan âyetlerden sonra “ve lev neşêü” lafzı ile başlayan bir akışın olması dikkat çekicidir. Muhataplara hem âhirette hem de dünyada Allah dilediğini yapma gücüne sahiptir; o halde körlük etmeyin bu hakikati görün mesajı verilmektedir. Bu ifade şeklinde, hakikati gören Müminlere yaşadıkları zorluklardan dolayı teselli ve sabır tavsiyesi; hakikate karşı kör olanlara ise inzar vardır denebilir.³⁵³

Âyette ifade edilen bu körlük fiziki ve manevi körlük olarak iki türlü anlaşılmıştır. İlk görüşe göre körlük fizikidir. Göze hiç görme özelliği vermeseydik günlük yaptıkları işlerde bile bir yol bulmak için uğraşırlar ama bunda bile çok zorlanırlardı. Görmeden bunu nasıl yapabileceklerdi? Anlamındadır. Ya da Allah hiç görme özelliği vermese veya bu özelliği sonradan geri alsa bu özelliklerini geri kazanmak için yol bulmaya çalışırlar; fakat bulamazlardı. Allah dilemezse nasıl görme özelliğine sahip olabilirler? Anlamındadır.³⁵⁴ Körlüğün mânevî olduğunu savunan diğer görüşe göre anlam şöyle olmalıdır: Eğer biz dileseydik onları iradesiz bir varlık olarak yaratabilir veya küfürde ısrar ettikleri sırada hakikati görüp doğru yola götürecek basiretlerini yok edebilirdik. Bu durumda hakikati görüp de hidayete nasıl ulaşabilirlerdi? Biz böyle yapmadık hem hakikati idrak edebilecek donanımı verdik hem de dilediklerini yapma özgürlüğü tanıdık.³⁵⁵

وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ “Eğer biz dileseydik onları mesh ederdik” diye anlatılan şeyin mahiyetine dair kaynaklarda şu yorumlar öne çıkmaktadır: Birinci yorum insanın yaratılma zamanıyla ilgilidir. Biz onları yaratma aşamasında bitki, hayvan, taş vb. şeylere çevirebilirdik. Böyle yapsaydık bu hükmümüzün dışına çıkıp da ne ileri ne geri gidebilirlerdi; yarattığımız gibi kalırlardı.³⁵⁶ İkinci yorum iman hususundadır. Biz onları isteseler de istemeseler de âhirette hükmümüze boyun eğdireceğiz. Eğer dileseydik dünyada da herkese boyun eğdirir iman ettirirdik veya sunduğumuz âyetleri gördüklerinde iman etmelerini sağlardık, bundan asla kaçamazlardı.³⁵⁷ Üçüncü yorum ise insanın hal değişikliği ile ilgilidir. Önceki âyetlerde inanmayan kasaba halkının bir tek sesle helak olmasından (29), onların

³⁵³ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/44; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 23/51; Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*, 2021, 119.

³⁵⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/24.

³⁵⁵ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 19/474.

³⁵⁶ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/45.

³⁵⁷ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 23/51.

âhiretteki kötü hallerinden (63, 64) ve başka âyetlerde (Bakara 2/65, A'raf 7/166) bazı inanmayanların maymuna dönüşmesinden bahsedilmekte ve hiç kimsenin bu hükümlerden kaçamadığı bildirilmektedir. Bu âyetteki mesh ile "iyi durumdan kötü duruma, dünyadaki nimetlerden âhret azabına, canlıyken ölü hale, dik başlıyken aciz duruma düşmeye" işaret ediliyor olabilir.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ Önceki âyetlerde "Allah, dileyseydi görmenizi/basiretinizi giderir, yaratılış mahiyetinizi değiştirir vb." İfadelerden sonra bu âyetin gelmesi çeşitli mesajlar içeren canlı bir örnek durumundadır. Allah insanı yokken yaratıyor, küçükken büyütüyor, acizken güçlendiriyor, güçlüyken geri aciz duruma döndürüyor; o halde Allah bu dünyada insanı böyle halden hale sokuyorsa öldükten sonra da çeşitli hallere sokar ve istediği halde yeniden yaratabilir. Bu hakikati ve bu hakiketlere dikkat çeken Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?³⁵⁸ Uzun ömür verdiklerimizin gücünü zayıflatıyor, onları acizlik dönemlerine geri döndürüyoruz; ama yine de görmelerini/basiretlerini tamamen gidermiyor ve yaratılış özelliklerini değiştirmiyor, insan olarak bırakıyoruz. Bunu yapmıyorsak size belli bir zamana kadar mühlet verdiğimiz içindir. Bunu düşünmüyorlar mı ve bunları anlatan Kur'an'ı akletmiyorlar mı?³⁵⁹ İnsan, özellikle de inanmayanlar dünyada ebedi yaşamak isterler. Bu dünya hayatlarında fiziki, maddi, ilmi, sosyal nüfuz güçlerine güvenerek Allah'a boyun eğmeye yanaşmazlar. Bu âyetlerle onlara şu mesaj verilmektedir: "Dünyada çok yaşayacak olsanız bile güvendiğiniz gücünüz gider, geri aciz duruma düşersiniz de Allah'a kulluk etmekten başka bel bağladığınız hiçbir şey size fayda vermez; ihtiyarladığınızda isteseniz de kulluk görevlerinizi tam yapamazsınız bunu düşünmüyor musunuz?"³⁶⁰ Bu vurgusuyla âyet 66 ve 67. âyetlerdeki "وَلَوْ تَشَاءُ" lafzı ile "biz dilediğimizi yapmaya kadiriz" vurgusunun dünyada gerçekleşen bir örneği durumundadır.

66 ve 67. âyetlerde "Allah'ın yarattıkları hakkında dilediğini yapma gücüne sahip olduğu vurgulanırken her iki âyete de "ve lev neşâü" ifadesiyle başlanmıştır. İki benzer husus peşpeşe benzer lafızlarla ifade edilerek âyetler arasında Tanzîr münâsebeti kurulmuştur.

³⁵⁸ Şevkânî, *Fethu 'l-Kadîr*, 4/499.

³⁵⁹ İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve 't-Tenvîr*, 23/53.

³⁶⁰ Râzî, *Mefâtiḥu 'l-Gayb*, 26/100.

3.5 Yaratma ve Hüküm Allah'ındır (69-83)

Sûrenin buraya kadarki âyetlerinde genel olarak “nübüvvet, ulûhiyet/tevhid, âhiret, Allah'ın kudreti vb.” konuların ele alındığı görülmektedir. Sûrenin sonundaki bu âyetlerde ise önceden genişçe ele alınan bu konuların tekrar vurgulandığı, örneklerinin sunulduğu ve verilmek istenen mesajların muhataplara vurgulu bir şekilde iletildiği görülmektedir. Bu grubun âyetleri, dört alt başlık altında incelenecektir.

3.5.1 Kur'ân'ın Niteliği (69-70)

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır. ﴿69﴾ Diri olanları uyarsın ve inkârcılar hakkındaki o söz (ceza) gerçekleşsin diye (gönderilmiştir). ﴿70﴾

Aklederek bu söylenmek istenenleri anlarsanız size bu hakikatleri bildiren Kur'ân'ın şiir olmadığını da anlarsınız. “Zira biz ona şiir öğretmedik. Bu, ona yaraşmaz da.” O Kur'ân ne bir şair sözü ne de bir kâhin sözüdür. O, âlemlerin rabbinin sözü olan vahiydir (Hâkka 69/41-43). Kur'ân'da “şair” kelimesi birden çok yerde geçtiği halde “şiir” kelimesinin geçtiği tek yer bu âyettir. Müşrikler, şair ismini Hz. Peygamber için (Enbiya 21/5, Sâffât 37/36, Tûr 52/30) kullandıkları halde Kur'ân için şiir nitelemesini kullanmamışlardır. Ancak bu âyette de görüldüğü üzere Allah, Peygamberi için yapılan bu ithamlara Kur'ân'ın şiir olmadığını söyleyerek cevap vermiştir. Bu veriler de dikkate alınarak âyetin anlamı hakkında şunlar söylenebilir: Cahiliye toplumunda çok önemli bir yere sahip olan şair, toplumu yönlendirme gücüne sahipti. Şairi olmayan kabile zayıf ve değersiz görülürdü. Şairlerin tabiatüstü bir kaynaktan bilgi aldığına, kendisine ilham veren karîn -insanı etkileyen görünmez varlık- ve cinlerinin olduğuna inanılıyordu. Şiir ise cinlerin etkisi altına aldığı kişinin vecd halinde söylediği, başka insanların söyleyemeyeceği beyitler halinde söylenmiş söz olarak görülüyordu. O dönemin şiirlerinde “aşk, kahramanlık, övme, yeme, ağıt, tasvir” gibi konular işlenirdi.³⁶¹ Hz. Peygamberi “mecnun şair”³⁶² olarak nitelemeleri, kendilerinin benzerini söylemeye güç yetiremedikleri Kur'ân'ın

³⁶¹ Nasuhi Ünal Karaarslan, “Şair”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13 Mayıs 2025).

³⁶² Sâffât 37/36.

kaynağının cinler olduğunu düşündükleri içindir. Bununla beraber söylediği şeylerin içeriğinin şiirin içeriğinden farklı olduğunu bildiklerinden dolayı Kur’ân’a şiir diyememişlerdir. Muhatapların bu durumları dikkate alındığında âyetin hedefinin, sûre başında tekitle vurgulanan nübüvvet kurumuna dikkat çekmek ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini tekrar teyid etmek olduğu söylenebilir. Dikkat çekilen husus şöyle ifade edilebilir: Biz ona neyi öğretiyorsak o, size onu söyler; o halde biz ona şiir öğretmediğimize göre size söyledikleri şiir olamaz ve o da şair değildir. Onun söyledikleri içerik olarak da şiir olamaz; çünkü o, idraki diri olanı uyarman ve uyarıya kulak vermeyenlere Allah’ın azap sözünün hak olduğunu hatırlatman için sadece bir öğüt/hatırlatma ve apaçık bir Kur’ân’dır.³⁶³

وَمَا يَنْبَغِي لَهُ Durum böyleyken onun peygamber olarak Kur’ân yerine size şiir söylemesi olur şey değildir.³⁶⁴ Bizim öğrettiğimiz Kur’ân, bir uyarı, hatırlatma ve apaçık bir vahiy iken peygamberin insanlara aşk, kahramanlık, övme, yerme, ağıt ve tasvirden ibaret olan şiir söylemesi mümkün değildir.³⁶⁵

69. âyette “Biz, Peygamber’e şiir öğretmedik. Bu, O’na yaraşmaz da. O’na verdiğimiz ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur’ân’dır.” buyurulmuştur. Allah’tan Peygambere indirilenin şiir olmadığıнын, onun apaçık bir vahiy olduğunun vurgulandığı bir sözde Hz. Peygamberin şiirin revaçta olduğu bir toplumda kendisinin şiirle meşgul olabileceği vehminin oluşmasına meydan vermemek için şairleri susturan Kur’ân O’na indirilirken “şiirle meşgul olması O’na yaraşmaz” ifadesi yer almıştır. Bu ifadenin eklenmesiyle âyet içinde ihtiras yönüyle bir münâsebet ortaya çıkmaktadır.

3.5.2 Allah’ın Nimetleri ve Müşrikler (71-76)

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿71﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿72﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿73﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿74﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحَضَّرُونَ ﴿75﴾ فَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿76﴾

Görmezler mi ki kendi kudretimizin eserlerinden olmak üzere onlar için sahip oldukları nice hayvanlar yarattık. ﴿71﴾ Bunları kendilerine boyun eğdirdik ki bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler. ﴿72﴾ Bunlarda kendileri için içecekler ve başkaca yararlar da vardır. Hâlâ şükretmeyecekler mi? ﴿73﴾ Onlar

³⁶³ Karaman vd., Kur’an Yolu, 4/508-510.

³⁶⁴ Zemahşerî, el-Keşşâf, 4/25.

³⁶⁵ Beyzâvî, Envârü’l-Tenzîl, 3/138.

yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka tanrılar edindiler. {74} Halbuki o sözde tanrılar kendilerine yardım edemezler, aksine kendileri onların hizmetindeki askerlerdir. {75} Onların sözleri seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da elbette biliyoruz. {76}

Önceki (33-42) âyetlerde yeryüzünün diriltilmesi, gece-gündüzün oluşması, güneş ve ayın bir sisteme göre hareket etmesi, insanların kullandıkları binekleri Allah'ın yaratıcılığının ve gücünün delilleri olarak sunulmuştu. Bu ve sonraki bölümdeki âyetler ile insanın kendi yaratılışını ve kendisi için yaratılan nimetleri görerek, gözlemleyerek, basiretle kavrayarak tevhid ve âhireti tasdik etmesi istenmektedir. Allah'a başka şeyleri denk tutmanın yanlışlığı akli delillerle çürütülmektedir.

مِمَّا عَمَلْتُ آيِدِيْنَا أَنْعَامًا “Ellerimizin yaptığı hayvanlardan” ifadesinde canlı varlık olan hayvanlar elle yapılan maddi şeylere benzetilerek “istiâre” yapılmıştır.³⁶⁶ Bu ifade “kudretimizle yarattığımız varlıklardan” anlamında olabileceği gibi Allah'ın, kulları tarafından gerçekleştirilen sahiplenme, binek yapma, etinden yeme gibi fiilleri kendine nispet etmesi anlamında da olabilir.³⁶⁷ Bu âyetler varlığın hem kendisinin hem de varlıktan faydalanmayı sağlayan yasaların Allah tarafından yaratıldığına işaret ederek “kendileri de yaratılmış olduğu halde ve Allah'ın diğer yarıttıklarından faydalandıkları halde şükretmiyorlar mı” diyerek bir olan Allah'a şükrekmeye çağırmaktadır.³⁶⁸

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ Her şeyi yaratanı idrak edip O'na şükretmeleri ve sadece ondan yardım istemeleri beklenirken aksine onlar “Allah'ı/yaratanı bırakıp O'nun dışındaki yaratılmışları kendilerine yardımı dokunur diye ilah edindiler.” لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحَضَّرُونَ Ancak o Allah'tan başka ilah edindikleri şeyler kendileri yaratılmış ve aciz iken onlara nasıl yardım edebilirler? Durum böyleyken وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحَضَّرُونَ “onlar (ilah edinenler), onlar (edindikleri ilahları) için (hizmete) hazır askerdir (onları korur, temizler).”³⁶⁹ Âyetin bu kısmına genellikle bu anlam verilmiştir. Ancak “onlar (o taptıkları putlar), onlar (kendilerine tapanlar) için (âhiretteki azaplarına şahitlik) etmek üzere toplanmış/hazırlanmış bir gruptur (yardım etmek şöyle dursun şirk koşmalarından dolayı çarptırıldıkları azabı izlerler)” şeklinde bir anlam da

³⁶⁶ Beyzâvî, *Envârü 'l-Tenzîl*, 3/139.

³⁶⁷ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü 'l-Kur'ân*, 12/107; Mâverdî, *en-Nüket ve 'l-Uyûn*, 5/31.

³⁶⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 4/512.

³⁶⁹ Taberî, *Câmi 'u 'l-Beyân*, 19/484.

verilmiştir.³⁷⁰ Her iki anlamın da vurgusu manevi yardımını umdukları, Allah ile aralarında şefaathçi olmasını bekledikleri, âhirette azaptan kurtulmaları için yardım edeceklerine inandıkları putlarının hiçbir konuda kendilerine yardım edemeyeceği hakikatidir.³⁷¹

فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ O inanmayanlar kendilerini yaratana, O'nun verdiği nimetlere şükredip sadece Allah'a kulluk etmeleri gerekirken bir de Allah'a ortaklar koşarak nankörlüğün en büyüğünü işleyenlerin hiçbir sözü seni üzmesin. Biz onların söylediklerini, yaptıklarını, içlerinde gizlediklerini eksiksiz biliyoruz. Bu âyetle müşriklere ihtar, Müslümanlara da teselli verilmektedir.³⁷² Onların Hz. Peygamberi üzen sözlerinden biri olan “Allah’ın doyurmadığını biz mi doyuracağız” ifadeleri daha önce 47. âyetle geçmişti. Âyetteki Hz. Peygamberi üzen sözden kasıt bu da olabilir. 78. Âyetteki “*bu çürümüş kemikleri kim yeniden diriltecektir?*” sözü de Peygamberi üzen sözlerin canlı bir örneği olarak sunulmuştur denebilir.

71. âyetle, “*onlar görmüyorlar mı*” diyerek Allah’ın bazı yarattıklarından örnek vererek kendisinin yegâne yaratıcı olduğunu vurgulamasından sonra, peşinden gelen âyetlerde farklı konular ele alınmakta ve farklı mesajlar verilmektedir. 77. âyete gelindiğinde aynı ifade tarzıyla “*insan görmez mi*” denilerek insanın yaratılışı insana hatırlatılarak konu yine yaratma, Allah’ın yaratıcı olma bahsine getirilmektedir. Bahsi geçen âyetler İstitrât münâsebetine örnek teşkil etmektedir.

71-75 arası âyetlerde “Allah’ın yaratıcı olmasından, buna rağmen onların Allah’tan başka ilahlar edindiklerinden” bahsedilmektedir. 76. Âyetle ise konu ve muhatap değişerek “*onların sözleri seni üzmesin, biz onların gizli-açık her halini biliyoruz*” denilerek Hz. Peygamber teselli edilmektedir. Bu âyetlerdeki konu ve muhatap değişimi Tehallus yoluyla münâsebebe işaret etmektedir.

74. âyetle müşriklerin, “*Allah’tan başka edindikleri ilahların yardımını umduklarından*” bahsedilirken 75. âyetle, bu beklentinin aksine “*kendileri o ilah edindiklerine yardım ediyor ve onlar için yer şeyi yapmaya hazır asker gibi bekliyorlar*” denilerek yaşanan gerçeğin, onların inancıyla zıt olduğu gözler

³⁷⁰ İbn Atıyye, *el-Muḥarrerü'l-Vecîz*, 4/463; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr*, 23/70.

³⁷¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/109.

³⁷² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/109, 110; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 4/513.

önüne serilmektedir. Bu anlatım üslûbunda Mudâdde münâsebeti bulunduğu söylenebilir.

3.5.3 Yaratılış ve Diriliş Delilleri (77-81)

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o, açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur. ﴿77﴾ Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve “Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?” diyor. ﴿78﴾ De ki: “Onları ilk başta yaratmış olan diriltecek. O yaratmanın her türlüşünü bilir.” ﴿79﴾ Yemyeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O’dur; işte ondan yakıp durmaktasınız. ﴿80﴾ Gökleri ve yeri yaratan Allah onların benzerini yaratmaya kâdir değil mi? Elbette öyledir. O eşsiz yaratıcıdır, her şeyi bilir. ﴿81﴾

71, 72, 73. âyetlerde aynı soru kalıbıyla insanın dikkati Allah’ın insan için yarattıklarına çekilirken bu âyette ise insanın kendi yaratılışına çekilmektedir. Sürede önce gökyüzüne, yeryüzüne, zamana, insanın sahip olduklarına kısaca dış dünyaya delil olarak dikkat çekildikten sonra insanın kendi yaratılışının da delil olarak sunulması dikkat çekicidir. Burada insanın nutfeden yaratılmasıyla çürümüş kemiklerin yeniden yaratılması arasında âhirete inanmaya sevk edecek delil olma bakımından nasıl bir ilişkisi vardır? Tefsirlerde bu ilişkiye dair iki farklı yorum görülmektedir. İlk yoruma göre necis, bayağı ve çok az olan bir nutfeden mükemmel ve şerefli bir varlık yaratılması yönüyle anlaşılabilir. İlk başta böyle bir yaratmayı yapan Allah, aynı varlığın küçülmüş ve çürümüş bir kısmından yeniden yaratmaya da kâdirdir. Şimdi insan, dünyada yaratıldığı bayağı aslına, sonraki yaratılışındaki çürümüş haline bakmadan yaratan Rabbine düşman mı kesiliyor.³⁷³ Diğer yoruma göre de aynı özden farklı özelliklerdeki değişik varlıkları yaratma yönüyle anlaşılabilir. Şöyle ki bir damla sudan katı bir cisim olan kemikleri, yumuşak bir cisim olan eti, farklı özellikteki kıkırdak vb. fiziki organları yarattığı gibi bunlara farklı kabiliyetler de kazandırmıştır. Dilin konuşması, gözün görmesi, beynin bilgi depolaması vb. kabiliyetleri yarattığı organlara kazandıran Allah, çürümüş

³⁷³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/29; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân'il-Azîm*, 3/559.

kemikten de insanın uzuvlarını ve kabiliyetlerini yaratabilir. Durum böyleyken onlar, Allah'ın yarattığı dili ve ona verilen konuşma özelliğini yaratanına karşı gelmek için kullanıyorlar.³⁷⁴

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (78) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ

وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ Neden ve nasıl yaratıldığına bakmadan bize “*bu çürümüş kemikleri yeniden kim yaratacak diyor*” sorusuna karşı insanın ilk yaratılışına dikkat çekilerek “*ilk defa yaratan (yeniden yaratacak); çünkü o yaratmanın her türlüşünü bilir*” denilmiştir. Hâlbuki onlar Allah'ın her şeyi yarattığına, ölümünden sonra yeryüzünü ihya ettiğine inanıyor (Ankebût 29/61, 63); ancak aynı Allah'ın ilk defa yarattıklarını sonra tekrar yaratabileceğine inanmamakta diremiyorlardı. Bu tutuma cevap olarak, işte ilk defa yarattığına inandığınız Allah tekrar yaratacak denilmeyip akıllarına hitap eden bir delil sunmak amacıyla “*ilk defa yaratan tekrar yaratabilir*” denilmiştir. Sonraki âyetle de aklî bir delilden sonra gözlem yoluyla kavrayabilecekleri başka bir delil sunularak konu bütün delil çeşitleriyle açıklanmıştır.

Bu âyetin sebep-i nüzûlü olarak şu olay anlatılmaktadır: Übey b. Halef çürümüş bir kemikle Hz. Peygamberin yanına gelerek ve elindeki kemiği iyice ezip tozunu havaya savurarak: “Ey Muhammed şimdi bunu kim diriltecek söyle bakalım” demişti. Resulullah cevaben: “*Onu ve seni tekrar Allah diriltecek ve seni cehenneme sokacak*” dedi. Bu olayda bahsi geçen kişinin As b. Vâil veya Abdullah b. Übey olduğu da söylenmiştir.³⁷⁵ İbn Âşur ismi geçen kişilerin ayrı ayrı bu olayı yaşamış olabileceğini, toplumda böyle bir gerekçe ile yeniden dirilişi inkâr etme eğiliminin yaygınlık kazanmasından dolayı bu âyetlerin inmiş olabileceğini söylemiştir.³⁷⁶

الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ

“*yeşil ağaç*” ifadesi renk belirtmek için değil ağacın ıslak olduğunu bildirmek için kullanılmıştır.³⁷⁷ Bayağı olandan mükemmeli çıkaran, bir özden farklı birçok varlığı meydana getiren Allah, zıtlıklardan da dilediğini yaratmaya kadirdir vurgusu içeren bu ifadeler “*O, yaratmanın her türlüşünü bilir*” hükmünün canlı örneği durumundadır. Âyette kendisinden ateş çıktığı belirtilen ağaçlar Merh ve Afâr olarak isimlendirilen ve o dönem Araplarının ateş yakmak

³⁷⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/108.

³⁷⁵ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 19/486.

³⁷⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 23/73.

³⁷⁷ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 23/77.

için kullandıkları iki ağaç türüdür. Bunlar kırıldığında su damlayacak kadar ıslak gövdeli ve yeşildir. Bu ıslak durumlarına rağmen birbirlerine sürüldüğünde ateş yakılabilmektedir. Hâlbuki su ile ateş tabiatı zıt şeylerdir ve ateşin su ile sönmesi beklenir.³⁷⁸ Onlara bu hatırlatmanın yapılması, siz bu ağaçları Allah'ın yarattığını kabul ettiğinizi söylüyorsunuz; o halde buradaki Allah'ın yaratma gücünü fark ederseniz aynı Allah'ın çürümüş kemiklerden bir insan yaratabileceğini de anlarsınız demek içindir.

“Hem *أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ* semaları ve arzı ilk defa örneksiz yaratan Allah, onların benzerini tekrar yaratmaya kâdir değil midir?” Sorusu bunları Allah'ın yarattığına inandığını söyledikleri halde aynı Allah'ın tekrar yaratabileceğine inanmamakta ısrar edenler için bu düşüncelerinin tutarsızlığını gösteren mantikî bir delildir. Hem bu âyetle hem de sûredeki diğer âyetlerle aklın reddedemeyeceği şu delillerin sunulduğu söylenebilir: “İlk defa yaratan tekrar yaratabilir. Bütünü örneği yokken yaratan o bütün bozulduktan sonra tekrar yaratabilir. Bütünü yaratmaya gücü yetenin bütün içindeki parçayı yaratması daha kolaydır. Gökleri ve yeri yaratmak insanı yaratmaktan daha büyük bir şeyken (Mü'min 40/57) bunu yapabilen için insanı yaratmak daha kolaydır. Yaratmanın her türlüşünü bilen ve her şeyi yapmaya gücü yeten, çürümüş kemikten de insanı tekrar yaratabilir.”³⁷⁹

“Evet, O Allah yaratmanın her türlüşüne kâdirdir. Çünkü O yaratmanın her türlüşünü yapar ve (bunun için gerekli olan) her türlü bilgiye sahiptir.” Önceki âyetlerde Allah'ın yaratmadaki güç ve kudretinden bahsedilmiştir. Sonrasında burada Allah'ın yaratıcılığına *الْخَلَّاقُ* mübalağalı bir isimle vurgu yapılması ve bunun için Allah'ın gerekli ilme sahip olduğunun bildirilmesi yeniden diriltme konusunda hiçbir şüphenin olmadığını ortaya koymaktadır.³⁸⁰

79. âyette “ilk defa yaratan Allah, yeniden yaratacak olandır...” vurgusundan sonra 80. âyette “O (Allah), sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.” İfadesi gelmiştir. Burada, Allah'ın yeşil ağaçtan ateş çıkardığı gibi ölüden de diriye çıkarabileceği vurgulanırken âyetin sonundaki altı çizili ifade, bu örnekle yeniden dirilme arasında irtibat

³⁷⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/29; Kurtubî, *Kurtubî Tefsiri*, 17/491.

³⁷⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 12/115; Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/59, 60; Gökür, *Meryem Süresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi*, 141-148.

³⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/30.

kurulabilmesi ve muhatapların bu eylem sırasında verilmek istenen mesajı canlı bir şekilde hissetmeleri için getirilmiştir denebilir. Bu durum âyetler arasında İhtiras yoluyla bir münâsebetin kurulduğuna işaret etmektedir.

3.5.4 Sonuç: Allah'ın Deddiği Olur (82, 83)

﴿82﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿83﴾

Bir şeyi istediğinde, O'nun buyruğu "ol!" demekten ibarettir; hemen oluverir. ﴿82﴾ Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz. ﴿83﴾

Sûred nübüvvet, ulûhiyet, âhiret ve Allah'ın kudretine işaret eden âyetlerden sonra sûrenin bu ifadelerle sona ermesi: Allah'ın mutlak yaratıcı olduğunu, yarattıkları üzerinde mutlak egemen olduğunu, istediği her şeyi gerçekleştirme gücüne sahip olduğunu, O'nun için zorluk, yorgunluk gibi yaratılmışlara ait kusurların düşünülemeyeceğini anlatan zihinlerde canlı anlam çağrışımları oluşturan temsîlî/mecazî bir ifadedir.³⁸¹ Zira Arap dilinde bir şeyi anlatmak için söylenmesi en kolay olan kelime كُن 'dür. Bu ifadeyle Allah, murad ettiği bir şeyin hemen gerçekleştiğini insan zihnine yerleştirmek istemiştir.³⁸² كُن ifadesiyle yaratma sürecinde Allah'ın kavli bir emir verdiği de düşünülebilir. Zira bu anlam, bir şeyi murad ettiğindeki (Nahl 16/40) ve bir şeye hükmettiğindeki sözünün (Bakara 2/117) "ol" sözü olduğunu bildiren âyetlerle uyumludur. Bu durumda "ol" sözünün Allah'ın yaratmayı murad ettiğinde söylediği kavli bir emir olması mümkün olduğu gibi bu muradının uygulamaya geçtiğini gösteren "kavli nefsi" de olabilir.³⁸³ فَيَكُون Allah'ın olmasını emrettiği şey hemen olur veya oluş süreci hemen başlar anlamındadır. Bu temsîlî istiâre, Allah'ın gücünün mahlûkatın gücüyle kıyaslanarak düşünülmesinin yanlışlığını ve böyle düşünmekten doğacak şüpheyi izale etmek için kullanılmıştır denebilir.³⁸⁴ Bu ifadelerin, temsîlî anlatım olarak görülmesi Allah'ı tenzih içindir. Aksi halde, mahlûkatın özelliklerinin yaratana izafe edilme durumu ortaya çıkmaktadır.³⁸⁵

Allah sadece yaratan ve yaşatan değil aynı zamanda yarattıkları üzerinde de mutlak egemen olandır. İşte sonunda

³⁸¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/30.

³⁸² Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, 5/34; İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, 4/464.

³⁸³ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, 23/56.

³⁸⁴ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 12/115; Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 3/141; Yüksek, *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*, 146.

³⁸⁵ Konuyla ilgili kelâmî tartışmalar için bkz. Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26/110-113.

dönüşünüz böyle bir Allah’adır. Ve bu Allah, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.³⁸⁶ وَالْإِلَهِ تُرْجَعُونَ “Dönüşünüz O’nadır” ifadesi genellikle öldükten sonra âhirette mutlaka O’nun huzuruna getirilerek hesap vereceksiniz şeklinde anlaşılmıştır. Ancak şöyle anlayanlar da olmuştur: “Allah’ın uyarılarına kulak verirsiniz 20. âyette örneği verilen kişi gibi Allah’ın yoluna kendi iradenizle dönersiniz; şayet böyle olmazsa zaten hesap vermek için zorla O’nun huzuruna döndürüleceksiniz.”³⁸⁷

³⁸⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/31.

³⁸⁷ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 4/516; Pişgin, *Kur’an’ın Kalbine Yolculuk Yasin Suresi Tefsiri*, 323.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sûrenin kimliğine dair ulaştığımız bulgulara değinecek olursak şunları söyleyebiliriz: Sûre, Mushaf ve Tefsir kaynaklarında genellikle “Yâsîn” ismiyle adlandırılmıştır. Bu ismlendirmenin tevkifi olduğu görülmüştür. Sûrenin nüzûlü hakkındaki farklı görüşler arasından Mekke’nin orta döneminde 617 yılında ve 41. sûre olarak, tamamının tek seferde inme ihtimalinin daha sağlam bir görüş olduğu görülmektedir. Tenâsüp ilmi açısından yapılan değerlendirmede sûrenin iç bütünlüğü ve Mushaf tertibine göre öncesindeki Fâtır sûresiyle ve sonrasındaki Saffât sûresiyle birçok yönden münasebet içinde olduğu görülmüştür. Dil ve üslup özellikleri bakımından yapılan incelemede sûrenin hurûf-ı mukatta ve yeminle başlaması, sûrede istifhamların asıl amlamlarının dışında kullanılması, müphem ifadelerin bulunması, kıssa ve darb-ı mesellere yer verilmesi gibi durumların üslûbuna canlılık kazandırdığı ve mesajını daha etkili hale getirdiği görülmüştür. Sûrenin faziletine dair hadislerin halk kültüründe sûreye karşı ilgiyi artırdığı ve bundan mülhem sûrenin farklı ortamlarda değişik okuma şekilleriyle sıklıkla okunduğu gözlemlenmiştir. Tarihi hafızamızda sûreye koruyucu bir özellik atfedildiği, buradan hareketle tılsımlı gömleklerde yer aldığı görülmüştür. Bütün olarak veya bazı âyetleriyle sûrenin hat sanatına da konu olduğu görülmüştür.

Yaptığımız metin analizine göre şu bulgulara ulaşılmıştır: Mekke döneminde, Mukattaa harfi ile başlayıp Kur’ân’a yemin edilen beş sûreden biri de Yâsîn’dir. Diğer sûrelerde, peygamberlerin tebliğ mücadelelerinden ve helak edilen kavimlerinden bahsedildiği halde Yâsîn sûresinde hiçbir peygamber ismi bulunmamaktadır. Buna karşılık Hz. Peygamberin nübüvvetine güçlü vurgu yapılmıştır. Sûrede yer alan “ashâbu’l-karye ve uzaktan koşarak gelen adam” anlatımları ise “mesel içinde bulunan tarihi kıssa” olarak görülebilir. Sûre, şekilsel yapı, dil ve üslup, konu seçimi ve konuların işleniş yönüyle nüzul ortamıyla uyum içinde olup mesajının inzar ağırlıklı olduğu görülmüştür. Tenâsüp ilminin ilkeleri açısından âyetlerinin şekil ve mana uyumuna sahip olduğu; işlenen konularının birbirlerini destekleyen, pekiştiren özellikte işlendiği; mushaftaki tertibe göre öncesi ve sonrasındaki sûrelerle birçok açıdan uyum içinde bulunduğu görülmüştür. Bu bulgular bize Kur’ân’ın içerik ve üslup bakımından dağınık olduğu yönündeki iddianın en azından Kur’ân’ın bir sûresi açısından bakıldığında

doğru olmadığını göstermekte ve çalışmanın hedeflerini gerçekleştirdiğine işaret etmektedir.

Sûreye dair teklif babında şunlar ifade edilebilir: Sûrenin büyük bir kısmını kapsayan “Ashâbu’l- Karye kıssası ve uzaktan koşarak gelen adam” figürü kıssa ve darb-ı mesel kapsamında müstakil bir çalışma olarak incelenebilir. Ayrıca “uzaktan koşarak gelen adam ve onun içinde yaşadığı topluma nasihatları” bireyin toplumsal sorumlulukları bağlamında sosyolojik açıdan çalışılabilir.

Yâsîn Sûresinin, çeşitli ortamlarda farklı gerekçelerle lafzının çok okunmasına rağmen anlamının aynı oranda gündeme getirilmediği görülmektedir. Hem bu boşluğu doldurmak hem de günümüzün imkânlarından faydalanılarak sûrenin mesajını daha etkili bir şekilde sunabilmek için nüzûl ortamı da dikkate alınarak sûre hakkında “film, belgesel veya animasyon yapıtı” hazırlanabilir.

Güncel inanç tartışmaları bağlamında sûre, içeriği, iman konularını işleyiş tekniği ve sunduğu davet stratejisi bakımından farklı çalışmalarla günümüz insanının idrakine sunulabilir.

KAYNAKLAR

- Aba, Veli. “Yâsin Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (04 Ekim 2018), 121-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuifd/issue/39556/467407>
- Aba, Veli. “Yâsin Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (04 Ekim 2018), 121-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuifd/issue/39556/467407>
- Abdulgâki, Muhammed Fuad. *el-Mu’cemü’l-Müfrehes li Elfâzi’l-Kur’ân’il-Kerîm*. Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2001.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Akar, Mehmet. *Yasin Suresi Tefsiri*. 2 Cilt. Konya: Hüner Yayınevi, 2017.
- Akbaş, Yaşar Fatih. “İstifhâm Edatlarının Soru Anlamı Dışında Kullanılması ‘Bakara Sûresi Örneği’”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (28 Ocak 2023), 300-312. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1204311>
- Alajili, Najm Abdulwahed Kazem. *Beyzavî’nin Hafîdü’n-Nisârî Hakkında Yaptığı Tefsirinden Yasin Suresinin Haşiyesi (Araştırma ve Ele Alma)*. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=37677>
- Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd. *Rûhu’l-Me’ânî fî Tefsîri’l-Kur’ânî’l-‘Azîm ve’s-Seb’i’l-Meşânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu’t-Türâsî’l-Arabî, ts.
- Arslan, Yahya. “Sûrelerin İsimlendirilmesi Meselesi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”. *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (20 Nisan 2024), 87-100. <http://dergipark.org.tr/tr/doi/10.32950/rid.1392179>
- Ateş, Avnullah Enes. “İstifhâm Üslûbunun Mecâzi Kullanımları ve Meallere Yansıması”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (28 Nisan 2016), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuifd/issue/30948/335343>
- Aydemir, Abdullah. “Ashâbü’l-Karye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 02 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ashabul-karye>
- Bakeer, Abdulmunem. *Yasin Suresi Örneğinde Beydâvî ve İbn Kesîr Tefsirinin Karşılaştırılması*. Bingöl Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=37591>
- Bakkal, Mustafa Cihad. “Sûre Faziletleri Bağlamında Ölülere Yâsin Okunmasıyla İlgili Hadisin Değerlendirilmesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (20 Haziran 2020), 455-482. <https://doi.org/10.17120/omuifd.702424>
- Bâzergan, Mehdi. *Kur’an’ın Nüzûl Süreci*. çev. Yasin Demirkıran. Ankara: Fecr Yayınevi, 1. Basım, 1998.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ. *Me’âlimü’t-Tenzîl*. thk. Muhammed Abdullah en-Nemr. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1989.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabü’l-İman*. thk. Muhammed Saîd Besyûnî Zağlûl. 9 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1. Basım, 2000.

- Beyzâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl (Tefsîru'l-Beyzâvî)*. thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk - Mahmud Ahmed Atraş. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Reşîd, 1. Basım, 2000.
- Bikâî, Burhânüddîn Ebû'l-Hasen İbrâhîm b. Ömer. *Naẓmü'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Ây ve's-Süver*. 22 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984.
- Birişik, Abdülhamit - Abdülhâdî Muhammed, Hüseyin. “Mübhemâtü'l-Kur'ân”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 11 Ocak 2026. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mubhematul-kuran>
- Bolelli, Nusrettin. *Belâgat (Beyan-Me'ânî-Bedî' İlimleri) Arap Edebiyatı*. İstanbul: İFAV, 5. Basım, 2009.
- Bölge, Merve. *Klasik Modern Tefsirler Işığında Yâsîn, Mülk ve Nebe Sûrelerinde Belâgat İlmi*. Marmara Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=36976>
- Bulut, Halil İbrahim. “Ümmet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 09 Kasım 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ummet>
- Cihangir, Ömer. *Konuları Açısından Yâsîn Süresinin Tefsiri*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Thesis, 2013. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=6960>
- Çalışkan, Necmettin. “Kur'ân-I Kerîm'e Göre Ashâbü'l-Karye ve Habîb En-Neccâr”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/32 (30 Aralık 2015), 108-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19578/208823>
- Çatal, Şafak. “Kur'an'da Tekrar Olgusu ve Zemahşerî: Anlam, Hikmet ve Fonksiyonel Analiz”. *Diyanet İlmi Dergi* 61/2 (20 Haziran 2025), 509-540. <https://doi.org/10.61304/did.1589755>
- Çelik, Ersin. “Yâsîn Sûresi 36/6. Âyetin Kur'an Bütünlüğünde Anlaşılması Meselesi: Hz. Peygamber'in Gönderildiği Kavmin Ataları Uyarılmadı mı?” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/2 (30 Eylül 2024), 981-1015. <https://doi.org/10.33415/daad.1482006>
- Çelik, Nizamettin. “Kur'an ve Sünnet Perspektifinden İnsanın Amel ve Eseri”. *HADITH* 4 (31 Temmuz 2020), 163-194. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3966274>
- Çetin, Abdurrahman - Topuzoğlu, Tevfik Rüştü. “Fâsıla”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23 Ocak 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fasila>
- Çetiner, Bedreddin. “Mesel”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 09 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesel>
- Çiftçi, Nurettin. “Kur'ân Âyetlerinde Anlam Zenginliği ve Âyetlerdeki Muhtemel Farklı Anlamları Bire İndirme İmkânı”. *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 13 (30 Haziran 2021), 249-264. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baid/issue/63260/913084>
- Çonkor, Burhan. “Surelerin Belirli Dönemlere ve Olaylara İzâfesi”. *Dini Araştırmalar* 19/48 (2016). <https://doi.org/10.15745/da.50144>
- Dağtekin, Fırat. *Ömer Neseî'nin et-Teysir Adlı Tefsirinde Yâsîn ve Saffat Suresinin Tahkik ve Değerlendirmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Thesis, 2021. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=38530>
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân b. el-Fazl. *el-Müsnedü'l-Câmi/Sünen-i Dârimî*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmî, 1. Basım, 2013.
- Duman, M. Zeki - Altundağ, Mustafa. “Hurûf-ı Mukatta”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 04 Ocak 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/huruf-i-mukattaa>

- Durmuş, İsmail. “İtnâb”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/itnab>
- Durmuş, İsmail. “Kinâye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kinaye>
- Durmuş, İsmail. “Tekit”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tekit>
- Durmuş, İsmail - Pala, İskender. “İstiâre”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiare>
- Ebü Davud, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Davud*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1997.
- Ebü Hayyân el-Endelüsî, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf. *el-Baḥrû’l-Muḥîṭ*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Lübnan: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 1993.
- Ebüssuûd Efendi. *İrşâdü’l-‘Aklı’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*. thk. Abdulkâdir Ahmet Ata. 5 Cilt. Riyad: Mektebetü’l-Riyâdî’l-Hadîsiyye, ts.
- Elmacı, Seyhan. *Mecdî-zâde Mehmet Sabri Yetkin ve Yâsîn Sûresi Tefsiri’nin Transkripsiyonu ve Tahkiki*. Amasya Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=29986>
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır. *Hak Dîni Kur’an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Emir Yayınevi, 1. Basım, 2000.
- Eren, Cafer. *Yâsîn Suresi’nin 13-32. Ayetleri Çerçevesinde Habîb en-Neccâr Edebiyatı*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Thesis, 2024. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=49850>
- Gezgin, Ali Galip. *Tefsirde Semantik Metod*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1. Basım, 2002.
- Gökkır, Bilal. “Meryem Sûresi Kıssalarında Dil ve Üslup”. *Tarihten Günümüze Kur’an İlimleri ve Tefsir Usûlü (Sempozyum)*, 213-226. <http://ktpmakale.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=14079375&YazarAdiAra=Bilal+G%C3%B6kk%C4%B1r>
- Gökkır, Bilal. *Meryem Sûresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2009.
- Gökkır, Bilal. “Tevhid İnancı ve Vahdet Anlayışının Kur’an’daki Temelleri”. *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber, Tevhid ve Vahdet” Sempozyumu*, 39-48. <http://ktpmakale.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=168652500&YazarAdiAra=Bilal+G%C3%B6kk%C4%B1r>
- Görmez, Hatice. “Beşer Dilinin İmkânları ve Kur’an-ı Kerim’in Anlatım Üslubuna Dair”. *İslâmî Araştırmalar* XXVII/1 (2016), 22-30. <https://makale.isam.org.tr/handle/123456789/128651>
- Gözeler, Esra. *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*. 1 Cilt. İstanbul: Kuremer Yayınları, 1. Basım, 2016. <http://archive.org/details/kuran-ayetlerinin-tarihlendirilmesi-esra-gozeler-kuramer-yayinlari>
- Gözün, Rumeysa. *Yâsîn Suresinde Belâgat Uygulamaları (İbn ‘Âşûr ve Sâbûnî Örneği)*. Bayburt Üniversitesi, Thesis, 2024. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=48827>
- Gürbüz, Eren. *Nâziât ve Yâsîn Sûresi Bağlamında Meâl Problemleri*. Yozgat Bozok Üniversitesi, Thesis, 2021. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=35983>

- Güvel, Orhan. “Kur’an Sürelerinin Bütünlüğü ve Tarihlendirilmesi Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme”. *İslami İlimler Dergisi* 19/1 (09 Mart 2024), 103-118. <https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1449526>
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 5. Basım, 2004.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Taḥrîr ve't-Tenvîr mine't-Tefsîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'l-Tûnusiyye, 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib. *el-Muḥarrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Abdusselam Abduşşafi Muhammed. 6 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Sahîh-i İbn Hibbân*. thk. Şuayb Arnavut. 18 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1993.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ. *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-Azîm*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 2. Basım, 1990.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, t.y.
- Karaarslan, Nuhu Ünal. “Şair”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sair>
- Karakış, Mahmut. *Yâsîn Sûresiyle İlgili Rivâyetler ve Değerlendirilmesi*. Marmara Üniversitesi, 2012. <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=4992>
- Karaman, Fikret vd. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.
- Kazvînî, Ebû'l-Meâlî Celâlüddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdirrahmân b. Ömer b. Ahmed. *et-Telhîs fî Ulûmi'l-Belâgat*. thk. Abdulhamîd. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971.
- Kılıç, Hulusi - Yetiş, Kazım. “Cinas”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 20 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cinas>
- Kırca, Celal. “Aksâmü'l-Kur'ân”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Ocak 2026. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aksamul-kuran>
- Koçak, Yusuf İslâm. *Yasin Suresinin Meanî İlmi Açısından Değerlendirilmesi*. Iğdır Üniversitesi, Thesis, 2021. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=37726>
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-Aḥkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 24 Cilt. Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2006.
- Kutluay, İbrahim. “Oryantalistlerin Kur'ân'ın Kaynağı ve Edebî Yönüne Dair İddialarının Değerlendirilmesi”. *Kur'ân ve Dil İlimleri*, 421-446. <http://ktpmakale.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=154863750&MakaleAdi2=Oryantalistlerin+Kuran>
- Küçüköğlu, Saliha. *Esad Efendi'nin Yasin Suresi Tefsiri (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi Nüshası)*. Kastamonu Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=28072>
- Mâtürîdî, Ebu Mansur. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Yavuz. 18 Cilt. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2007.

- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî. *Tefsîrû'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-Uyûn)*. thk. Seyyid Abdulsûd Abdurrahîm. 6 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Kurul. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Najmaldain, Zainab. *Yasin Suresinde Metin Uyum*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Thesis, 2018. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=34624>
- Nesefî, Ebu'l-Bereket Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. thk. Yusuf Ali Bedevî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyibe, 1. Basım, 1998.
- Oktay, Kamuran. *Kur'ân'ı Kerim'de Bedî' İlmi (Yasin Suresi Örneği)*. Bingöl Üniversitesi, Thesis, 2020. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=33253>
- Okumuş, Mesut. "Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine". *Eskiye* 27 (25 Kasım 2013), 7-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiye/issue/36913/425040>
- Okutan, Ahmet. *Yasin Suresi Türkçe Anlamı ile Tefsir ve Yorumu*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2021.
- Okuyan, Mehmet. *Vahiy - Evren - Hayat - Âhiret Bağlamında Yasin Suresi*. Samsun: Üniversite Yayınları, 2021.
- Özdemir, Mehdi. *Kara Çelebi Muhammed et-Tirevî'nin Yasin Süresi Tefsiri (Tahkik ve İnceleme)*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Thesis, 2023. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=28689>
- Pişgin, Yasin. *Kur'an'ın Kalbine Yolculuk Yasin Suresi Tefsiri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2024.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. thk. Vâil Ahmed Abdurrahman. Kahire: Mektebetü't Tefvikiyye, ts.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu'l-Gayb*. 32 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1. Basım, 1981.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsir*. 3 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1. Basım, 2006.
- Saraç, M. A. Yekta. "İcâz". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 20 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/icaz--belagat>
- Savut, Harun. "Yasin Suresinde Bahsi Geçen Resul Kavramının Rivayetler Bağlamında Analizi". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* XI/5 (2016), 461-480. <http://ktpmakale.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=engandidno=19146andtarama=Mehmed%20Refik%20Temim%C&midno=90391875&Dergival kod=0597>
- Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yusuf b. İbrahim. *ed-Dürrü'l-Masûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*. thk. Ahmed Muhammed Harrât. 11 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, ts.
- Sıcak, Ahmet Sait. "Ashâbü'l-Karye Kıssası Hakkındaki Rivâyetlerin ve Tefsir Anlatılarının Sıhhati, Bağlayıcılığı ve Telif Süreci". *Antakiyat* 4/1 (23 Haziran 2021), 67-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/antakiyat/issue/62957/938141>
- Sıcak, Ahmet Sait. "Klasikten Günümüze Kur'ân Yorum Geleneğinde Habîb en-Neccâr". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/40 (28 Aralık 2017), 445-460. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/33533/333779>
- Sıcak, Ahmet Sait. "Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Süresinin Tarihendirilmesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (15 Aralık 2020), 1285-1306. <https://doi.org/10.18505/cuid.787278>

- Sıcak, Ahmet Sait. “Tefsir mi, Spekülatif Yorum mu?: Ashâbü’l-Karye Kıssasında Geçen Mekân ve Şahıslar Hakkındaki Rivâyetlerin Sıhhat ve İçeriğine Yönelik Tenkitler”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 55 (30 Haziran 2021), 39-63. <https://doi.org/10.29288/ilted.885871>
- Soyudoğru Mücahit, Gülüzar. *Yasin Suresi’nin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Thesis, 2019. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=22500>
- Sönmez, Mahmut. “Ayetler Arası Münasebetin Kur’ân İlimlerindeki Önemi”. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 13 (30 Haziran 2020), 69-102. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilahiyatarastirmalaridergisi/issue/67628/1058507>
- Süyûtî, Ebü’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el- Hdayrî. *ed-Dürrü l-Mensür fi t-Tefsîr-i bil Me’sûr*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Merkez’ül-Hicr, 1. Basım, 2003.
- Süyûtî, Ebü’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hdayrî. *el-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Muhammed Sâlim Hâşim. 1 Cilt. Lübnan: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 8. Basım, 2021.
- Şengül, İdris. “Kıssa”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 09 Mart 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kissa--kuran>
- Şentürk, Recep. “Kavim”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 09 Kasım 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kavim>
- Şevkânî, Muhammed b. Ali. *Fethu’l-Kadîr el-Câmi’ beyne Fenneyi’r-Rivâye ve’d-Dirâye min İlmi’t-Tefsîr*. thk. Abdurrahman Umeyre. 5 Cilt. Dâru’l-Vefâ, ts.
- Taberânî, Ebü’l-Kâsım Müsnidü’d-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu’cemü’l-Evsat*. 10 Cilt. Kahire: Dâru’l-Harameyn, 1995.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmi’u’l-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân*. thk. Abdullah b. Abdu’l-Muhsin Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1. Basım, 2001.
- Tarı, Nihat. “Arap Dilinde Kasem Formları Ve Kur’ân-ı Kerim’e Özgü ‘La Uksimu’ Formu ile İlgili Tartışmalar”. *Artuklu Akademi* 8/1 (28 Haziran 2021), 29-49. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.903548>
- Tezcan, Hülya. “Dolmabahçe Sarayındaki Sultan II. Abdülhamid’e Ait Tılsımlı Gömlek”. *Uluslararası İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu 2013 = International Istanbul Historical Peninsula Symposium 2013*, 679-690. <http://ktpmakale.isam.org.tr/detaymklzt.php?navdil=tr&midno=875911&YazarAdiAra=H%C3%BCly+Tezcan>
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câmiu’l-Kebîr*. thk. Beşşar Avvel Maruf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1. Basım, 1996.
- Tiryaki, Ömer. *Yâsîn Sûresinin Meânî İlmi Açısından Tahlili*. Sakarya Üniversitesi, Thesis, 2021. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=29747>
- Topaloğlu, Bekir. “Yâsin Sûresi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yasin-suresi?ysclid=m3n1f56cq6381474497>
- Turan, Abdülbaki. “Kur’an-ı Kerimdeki Yeminler (Aksamu’l-Kur’an)”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (01 Mart 1986). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/19718/210764>
- Vâiz, Muhibbüddin. *Fezâil-ü Sûreti Yâsîn fî Mizâni’n-Nakd*. Beyrut: Müessesetü’r-Riyad, 1. Basım, 1998.

- Yeşil, Recep. *Yâsîn Suresi Bağlamında Tebliğ Stratejisi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=37022>
- Yılmaz, Mehmet Faik. “Münâsebâtü'l-Âyât ve's-Süver”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 20 Aralık 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/munasebatul-ayat-ves-suver>
- Yüksek, Muhammed İsa. *Yasin Suresi Işığında Kur'an'ın Kalbinden İnsanın İdrakine Yolculuk*. İstanbul: Ravza Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an haqâ'iki gâvâmi'zi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eqâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. thk. Muhammed Abdüsselam Şahin,. 4 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 5. Basım, 2009.
- Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh. *el-Burhân fî Ulûm'il-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Türâs, t.y.
- TRT Haber. “800 yıldır sabah namazlarında Yasin okuyorlar”. 09 Haziran 2017. Erişim 13 Nisan 2025. <https://www.trthaber.com/haber/yasam/800-yildir-sabah-namazlarinda-yasin-okuyorlar-318928.html>